
МОНГОЛ УЛСЫН САНХҮҮГИЙН ТОГТВОРТОЙ БАЙДЛЫН ТАЙЛАН

Дугаар №11

Улаанбаатар хот
2018 оны 6 дугаар сар

ГАРЧИГ	
ӨМНӨХ ҮГ	7
ТОЙМ	8
1. МАКРО-САНХҮҮГИЙН ОРЧИН	10
1.1 Дэлхийн эдийн засаг, санхүүгийн зах зээлийн тойм	10
Дэлхийн эдийн засаг	10
Дэлхийн санхүүгийн зах зээл	13
Дэлхийн түүхий эдийн зах зээл	15
1.2 Монгол Улсын макро эдийн засгийн тойм	17
Монгол Улсын эдийн засгийн төлөв байдал	17
Гадаад сектор	22
Бодит сектор	30
Мөнгө санхүүгийн сектор	34
Улсын төсөв	37
2. САНХҮҮГИЙН САЛБАР, ТҮҮНИЙ ДАРХЛАА	41
2.1 Банкны салбарын төлөв байдал	41
Банкны салбар	41
Макро зохистой бодлого, түүний хэрэгжилт	49
Хадгаламжийн даатгал	53
2.2 Банкны бус санхүүгийн салбарын төлөв байдал	55
Банк бус санхүүгийн байгууллага, хадгаламж зээлийн хоршоо	55
Хөрөнгийн зах зээл	61
Даатгалын салбар	64
Зээлийн батлан даалтын үйлчилгээ үзүүлэгч байгууллага	68
Хөдөө аж ахуйн бирж ба түүхий эдийн арилжаа	68
3. САНХҮҮГИЙН САЛБАРЫН ДЭД БҮТЭЦ, ТҮҮНИЙ ИНСТИТУЦИ	69
3.1 Хууль, эрх зүйн орчинд гарсан өөрчлөлт	69
3.2 Төлбөр тооцооны систем	73
3.3 Санхүүгийн тогтвортой байдлын зөвлөлийн үйл ажиллагаа	76

ДҮРСЛЭЛҮҮД

Дүрслэл 1.1	Дэлхийн эдийн засгийн өсөлтийн төсөөлөл	10
Дүрслэл 1.2	АНУ-ын эдийн засгийн зарим гол үзүүлэлтүүд	11
Дүрслэл 1.3	Евро бүсийн ажилгүйдлийн түвшин	11
Дүрслэл 1.4	Зарим хөрөнгийн захын индекс	13
Дүрслэл 1.5	Зарим хөгжингүй орнуудын Засгийн газрын 10 жилийн хугацаатай бондын өгөөж	13
Дүрслэл 1.6	Хөгжингүй улс орнуудын бодлогын хүү	14
Дүрслэл 1.7	Голлох валютуудын ам.доллартай харьцах ханш	14
Дүрслэл 1.8	БНХАУ-ын нүүрсний импорт (сая тонн)	15
Дүрслэл 1.9	Зарим түүхий эдийн үнэ	15
Дүрслэл 1.10	Төлбөрийн тэнцлийн алдагдал	17
Дүрслэл 1.11	Импортын жилийн өсөлт	17
Дүрслэл 1.12	Гадаадын шууд хөрөнгө оруулалт	18
Дүрслэл 1.13	Монгол Улсын улирлын ДНБ-ий жилийн өсөлт	18
Дүрслэл 1.14	Гадаад, дотоод цэвэр актив болон М2 мөнгө	18
Дүрслэл 1.15	Монгол Улсын санхүүгийн мөчлөг	19
Дүрслэл 1.16	Инфляцийн задаргаа (УБ хот)	19
Дүрслэл 1.17	Төлбөрийн тэнцлийн гүйцэтгэл	22
Дүрслэл 1.18	Урсгал ба хөрөнгийн дансны тэнцэл	22
Дүрслэл 1.19	Урсгал тэнцлийн санхүүжилт	22
Дүрслэл 1.20	Санхүүгийн дансны бүтэц	23
Дүрслэл 1.21	Гадаад худалдааны нөхцөлийн индекс	23
Дүрслэл 1.22	Нийт экспорт	23
Дүрслэл 1.23	Нийт импорт	24
Дүрслэл 1.24	Гадаад валютын ханш	24
Дүрслэл 1.25	Гадаад валютын албан нөөц	25
Дүрслэл 1.26	Хөрөнгийн урсгал ба бодит ДНБ-ий өсөлт	27
Дүрслэл 1.27	Хөрөнгийн урсгал ба зээлийн өсөлт	27
Дүрслэл 1.28	Хөрөнгийн цэвэр орох урсгал, түүний задаргаа (жилээр)	28
Дүрслэл 1.29	МУ-ын гадаад хөрөнгө оруулалтын цэвэр позиц	28
Дүрслэл 1.30	Хөрөнгийн дотогшлох урсгал өндөр үеийн макро эдийн засгийн бодлогын сонголт	29
Дүрслэл 1.31	Эдийн засгийн өсөлтийн задаргаа	30
Дүрслэл 1.32	Санхүү, даатгалын үйл ажиллагааны өсөлт, эдийн засагт эзлэх хувь	30
Дүрслэл 1.33	Бодит ДНБ, нийт зээлийн өсөлт, нийт хугацаа хэтэрсэн, чанаргүй зээлийн нийт зээлд эзлэх хувь	31
Дүрслэл 1.34	Уул уурхайн салбарын үйлдвэрлэл, зээлийн өсөлт, зээлийн чанар	31
Дүрслэл 1.35	Боловсруулах салбарын үйлдвэрлэл, зээлийн өсөлт, зээлийн чанар	31
Дүрслэл 1.36	Барилгын салбарын үйлдвэрлэл, зээлийн өсөлт, зээлийн чанар	32
Дүрслэл 1.37	Үл хөдлөх хөрөнгийн үйлчилгээний салбарын үйлдвэрлэл, зээлийн өсөлт, зээлийн чанар	32
Дүрслэл 1.38	Худалдааны салбарын үйлдвэрлэл, зээлийн өсөлт, зээлийн чанар	32
Дүрслэл 1.39	Бусад салбарын үйлдвэрлэл, зээлийн өсөлт, зээлийн чанар	33
Дүрслэл 1.40	Өрхийн хэрэглээ, нийт хэрэглээний зээл, хэрэглээний импортын өсөлт	33

Дүрслэл 1.41	Хөрөнгө оруулалт, нийт бизнесийн зээл , хөрөнгө оруулалтын импортын өсөлт	33
Дүрслэл 1.42	M2 мөнгөний бүтэц	33
Дүрслэл 1.43	M2 мөнгөний жилийн өсөлтийн задаргаа	34
Дүрслэл 1.44	Мөнгөний үзүүлэлтүүдийн ерөнхий бүтэц ба хандлага	34
Дүрслэл 1.45	Мөнгөний нийлүүлэлт болон мөнгөний үржүүлэгч	34
Дүрслэл 1.46	Банкнудын хадгаламж болон зээлийн хүү	35
Дүрслэл 1.47	Банк хоорондын захын хүү	35
Дүрслэл 1.48	Банк хоорондын захын хүүний хэлбэлзэх интервал	36
Дүрслэл 1.49	Нэгдсэн төсвийн орлого, зарлагын гүйцэтгэлийн жилийн өөрчлөлт	38
Дүрслэл 1.50	Нэгдсэн төсвийн тэнцлийн гүйцэтгэл	39
Дүрслэл 2.1	Банкны салбарын активын бүтэц	41
Дүрслэл 2.2	Банкны салбарын пассивын бүтэц	41
Дүрслэл 2.3	Банкны салбарын актив, пассив гарсан өөрчлөлт	42
Дүрслэл 2.4	Банкны салбарын эх үүсвэрийн жилийн өсөлт	42
Дүрслэл 2.5	Банкны салбарын актив, зээлийн жилийн өсөлт	43
Дүрслэл 2.6	Олгосон зээлийн жилийн өсөлт	43
Дүрслэл 2.7	Салбаруудын зээлийн төвлөрөл	43
Дүрслэл 2.8	Зээлийн чанарын үзүүлэлт, салбараар	44
Дүрслэл 2.9	Хугацаа хэтэрсэн болон чанаргүй зээлийн өсөлт	44
Дүрслэл 2.10	Чанаргүй зээлийн харьцаа, валютын төрлөөр	44
Дүрслэл 2.11	Өөрийн хөрөнгийн үзүүлэлтүүд	45
Дүрслэл 2.12	Банкны салбарын ашигт ажиллагаа	45
Дүрслэл 2.13	Банкны салбарын төлбөр түргэн гүйцэтгэх чадвар	45
Дүрслэл 2.14	Хөрвөх чадварын үзүүлэлтүүд	46
Дүрслэл 2.15	Өрхийн бодит орлогын өсөлт	46
Дүрслэл 2.16	Өрхийн орлого, зарлагын харьцаа	47
Дүрслэл 2.17	Өрхийн өрийн дарамт	47
Дүрслэл 2.18	Өрхийн өр, орлогын харьцаа	47
Дүрслэл 2.19	Орон сууцны үнэ, ипотекийн зээлдэгчдийн тооны өсөлт	47
Дүрслэл 2.20	Хувийн салбарын өрийн дарамт	48
Дүрслэл 2.21	Банкнудын эрсдэлийн хүлээлтийн түвшин (эрсдэлийн бүлгүүдээр)	49
Дүрслэл 2.22	Даатгалын хураамжийн орлого	53
Дүрслэл 2.23	Банкнудаас төвлөрүүлсэн хураамж (хувиар)	53
Дүрслэл 2.24	Бүртгэлтэй банк бус санхүүгийн байгууллагын тоо	55
Дүрслэл 2.25	Банк бус санхүүгийн байгууллагын нийт хөрөнгийн бүтэц	56
Дүрслэл 2.26	Банк бус санхүүгийн байгууллагын нийт зээл, зээлийн чанар	56
Дүрслэл 2.27	Банк ба ББСБ-ын зээлийн сарын дундаж хүү	57
Дүрслэл 2.28	Байгуулвал зохих болон байгуулсан эрсдэлийн сан /хувиар/	58
Дүрслэл 2.29	Z индекс ба өгөөжийн стандарт хазайлт	58
Дүрслэл 2.30	Хадгаламж, зээлийн хоршоо болон гишүүдийн тоо	59
Дүрслэл 2.31	Хадгаламж, зээлийн хоршоодын нийт зээл, зээлийн чанар	59
Дүрслэл 2.32	Хадгаламж, зээлийн хоршоодын өр төлбөр ба өөрийн хөрөнгө	60
Дүрслэл 2.33	Нийт хөрөнгө болон зээлийн эрсдэлд орох үзүүлэлт	60
Дүрслэл 2.34	Нийт хөрөнгө болон зээлийн эрсдэлд орох үзүүлэлт	60
Дүрслэл 2.35	ТОП-20 индекс болон зах зээлийн үнэлгээ	61

Дүрслэл 2.36	Хөрвөх чадвар, хувьцааны арилжааны үнийн дүн	62
Дүрслэл 2.37	Бүртгэлтэй хувьцаат компанийн тоо, тэдгээрийн хуулиар хүлээсэн үүргийн хэрэгжилт	62
Дүрслэл 2.38	Арилжааны төлбөр тооцоо	63
Дүрслэл 2.39	Даатгалын компаниудын өр төлбөр, эзэмшигчдийн өмч	65
Дүрслэл 2.40	Давхар даатгалын хураамж ба ам.долларын ханш	68
Дүрслэл 2.41	Батлан даалт гаргасан байдал болон санхүүжилтийн эх үүсвэр	68
Дүрслэл 3.1	Их дүнтэй төлбөр тооцооны системийн нэг өдрийн дундаж үзүүлэлт	73
Дүрслэл 3.2	Бага дүнтэй төлбөр тооцооны системийн нэг өдрийн дундаж үзүүлэлт	73
Дүрслэл 3.3	Картын гүйлгээний нэг өдрийн дундаж үзүүлэлт	74

ХҮСНЭГТҮҮД

Хүснэгт 1.1	Төсвийн орлогын гүйцэтгэл	18
Хүснэгт 1.2	Бүтцийн шалгууруудын төлөв байдал	20
Хүснэгт 1.3	Урсгал тэнцлийн алдагдлын санхүүжилт	23
Хүснэгт 1.4	Монгол Улсын нийт гадаад өр	24
Хүснэгт 1.5	Монгол Улсын зээлжих зэрэглэлийн өөрчлөлт	26
Хүснэгт 1.6	Бодит ДНБ-ий өсөлт (салбаруудаар)	30
Хүснэгт 1.7	Нэгдсэн төсвийн орлогын төлөвлөгөө ба урьдчилсан гүйцэтгэл	37
Хүснэгт 1.8	Нэгдсэн төсвийн орлогын урьдчилсан гүйцэтгэл	37
Хүснэгт 1.9	Нэгдсэн төсвийн зарлагын төлөвлөгөө ба гүйцэтгэл	38
Хүснэгт 1.10	Засгийн газрын өр (тэрбум төгрөг)	40
Хүснэгт 2.1	Банкнудын эрсдэлийн хүлээлтийн түвшин (эрсдэлийн бүлгүүдээр)	50
Хүснэгт 2.2	Нийт харилцах, хадгаламжийн даатгагдсан байдал	53
Хүснэгт 2.3	Сангийн хөрөнгийн байршуулалт	54
Хүснэгт 2.4	Банк бус санхүүгийн байгууллагын голлох статистик үзүүлэлтүүд	55
Хүснэгт 2.5	Банк бус санхүүгийн байгууллагын эрхэлж буй үйл ажиллагааны төрөл	56
Хүснэгт 2.6	Банк бус санхүүгийн байгууллагын санхүүгийн голлох үзүүлэлтүүд	57
Хүснэгт 2.7	Орлого, зарлага, ашигт ажиллагаа	57
Хүснэгт 2.8	ББСБ-ын зохистой харьцааны үзүүлэлтүүдийг хангасан байдал	58
Хүснэгт 2.9	Хадгаламж, зээлийн хоршоодын голлох статистик үзүүлэлтүүд	59
Хүснэгт 2.10	Даатгалын салбарын тусгай зөвшөөрөл, эрх эзэмшигчдийн тоо	64
Хүснэгт 2.11	Даатгалын компаниудын нийт хөрөнгийн хэмжээ	64
Хүснэгт 2.12	Даатгалын компаниудын хөрөнгө балансын зүйлээр	65
Хүснэгт 2.13	Даатгалын хураамжийн орлого болон нөхөн төлбөр, бүтээгдэхүүнээр	65
Хүснэгт 2.14	Хөдөө аж ахуйн бирж дээрх түүхий эдийн арилжааны үнийн дүн	68

ШИГТГЭЭ

Шигтгээ 1:	МУ-ын Засгийн газар ОУВС-тай хамтран хэрэгжүүлж буй “Өргөтгөсөн санхүүжилтийн хөтөлбөр”-ийн 3 дахь шатны үнэлгээний тайлан	20
Шигтгээ 2:	Хөрөнгийн дотогшлох урсгал ба макро эдийн засгийн бодлогын сонголт	27
Шигтгээ 3:	Банкнудын эрсдэлийн хүлээлтийн судалгаа	49

ӨМНӨХ ҮГ

Санхүүгийн тогтвортой байдлын зөвлөл (СТБЗ)-өөс хэлэлцэж шийдвэрлэсний дагуу “Монгол Улсын санхүүгийн тогтвортой байдлын тайлан”-г хагас жил тутам боловсруулан олон нийтэд танилцуулдаг бөгөөд энэ удаа 11 дэх дугаарыг СТБЗ-өөс Та бүхэнд өргөн барьж байна.

Тус тайлангийн 10 дахь дугаарыг олон нийтэд хүргэснээс хойш буюу сүүлийн хагас жилийн хугацаанд Монгол Улсын нүүрсний экспорт нэмэгдэж, түүхий эдийн үнэ өссөний зэрэгцээ ОУВС-тай хамтран хэрэгжүүлж буй “Өргөтгөсөн санхүүжилтийн хөтөлбөр”-ийн эерэг нөлөөгөөр хөрөнгө оруулагчдын итгэл сэргэснээр эдийн засгийн гүйцэтгэл сайжран хүлээлтээс өндөр гарлаа.

2018 оны 3 дугаар сард ОУВС-гийн гүйцэтгэх захирлуудын зөвлөлөөс Монгол Улсад хэрэгжүүлж буй “Өргөтгөсөн санхүүжилтийн хөтөлбөр”-ийн 3 дахь шатны үнэлгээг дүгнэж, улмаар 21.0 сая зээлжих тусгай эрх (SDR) буюу 30.6 сая ам.долларын санхүүжилтийг Монгол Улсад олгохоор шийдвэрлэсэн. Ингэснээр хөтөлбөрийн хүрээнд Монгол Улс ОУВС-гаас хөтөлбөр хэрэгжиж эхэлснээс хойш нийт 104.8 сая зээлжих тусгай эрх буюу 152.8 сая ам.долларын санхүүжилтийг хүлээн авч, энэ хэмжээгээр гадаад валютын орох урсгал нэмэгдэж, албан нөөцийг өсгөх боломж бүрдэж байна. Түүнчлэн хөтөлбөрийн хүрээнд санхүүгийн тогтвортой байдлыг хангахад чухал ач холбогдолтой банкны салбарын активын чанарын үнэлгээ (АЧҮ)-г олон улсад хүлээн зөвшөөрөгдсөн стандартын дагуу гадаадын хөндлөнгийн аудитын компаниар амжилттай гүйцэтгүүлсэн. Үнэлгээний үр дүнд банкны салбарын нийт өөрийн хөрөнгийн дутагдал 2017 оны эцсийн байдлаар ДНБ-ий 1.9 хувьтай тэнцүү гарсан бөгөөд Монголбанкнаас 9 сарын дотор (2018

оны 12 дугаар сард багтаан) өөрийн хөрөнгөө нэмэгдүүлэх үүргийг арилжааны банкнуудад өгөөд байна. Цаашид ОУВС-гийн хөтөлбөрт туссан зорилт, арга хэмжээг амжилттай хэрэгжүүлэх, төсвийн болон мөнгөний бодлогын харилцан уялдааг хангах, мөчлөг сөрсөн макро зохистой бодлого хэрэгжүүлэх нь Монгол Улсын санхүүгийн тогтвортой байдлыг хангахад чухал ач холбогдолтой юм.

Санхүүгийн салбар нь итгэлцэл дээр оршин тогтнох бөгөөд түүний тогтвортой байдал нь санхүүгийн зах зээлд оролцогчдын үнэн зөв мэдээлэлд үндэслэсэн бодитой хүлээлтээс ихээхэн хамааралтай байдаг. Энэ ч утгаараа Санхүүгийн тогтвортой байдлын зөвлөл нь Монгол Улсын санхүүгийн тогтолцооны тогтвортой байдлыг хангах үндсэн чиг үүргийнхээ хүрээнд санхүү, эдийн засгийн бодлогын асуудлыг тогтмол авч хэлэлцэхийн зэрэгцээ, олон нийтэд хүргэж буй мэдээллийн чанарыг сайжруулах, санхүүгийн талаарх иргэдийн суурь мэдлэг, ойлголтыг нэмэгдүүлэх зорилгоор “Санхүүгийн тогтвортой байдлын тайлан”-г тогтмол боловсруулан нийтэлсээр байна. Тус тайланг боловсруулахдаа албан ёсны эх сурвалж, статистикт үндэслэсэн нийт макро эдийн засаг, санхүүгийн салбарын нөхцөл байдал, хандлагын талаар харилцан уялдаа бүхий мэдээлэл өгөх зарчмыг баримталж байна.

Энэхүү тайлангийн агуулгыг цаашид сайжруулахад уншигч таны оролцоо, хувь нэмэр ихээхэн үнэ цэнтэй тул энэхүү тайлантай холбогдох аливаа саналаа Санхүүгийн тогтвортой байдлын зөвлөлийн Ажлын албанд хаяглан, fsc@mongolbank.mn цахим шуудангаар ирүүлэхийг хүсье. Таны саналыг хүлээж авахдаа бид үргэлж таатай байх болно.

ТОЙМ

АНУ, Хятад, Евро бүс болон Японы эдийн засгийн өсөлт 2017 оны 2 дугаар хагаст хүлээлтээс өндөр гарч, хөрөнгө оруулалт сэргэсэн тул шинжээчид дэлхийн эдийн засгийн өсөлтийн төсөөллийг өмнөх оны 10 дугаар сард хийсэн төсөөллөөс 0.2 нэгж хувиар нэмэгдүүлж, 2018 болон 2019 онд тус бүр 3.9 хувийн өсөлттэй байна гэж үзжээ.

АНУ-ын эдийн засаг 2018 оны 1 дүгээр улиралд 2.8 хувийн өсөлттэй гарч, өмнөх улирлаас 0.3 нэгж хувиар нэмэгдсэн үзүүлэлттэй байна. Харин Евро бүсийн хувьд гадаад болон дотоод эрэлт мөнгөний уламжлалт бус тэлэх бодлогын нөлөөгөөр өсч, нийт үйлдвэрлэл нэмэгдсэн нь эдийн засгийн өсөлтийг нь дэмжив.

АНУ-ын Холбооны Нөөцийн Банк (ХНБ) 2018 оны 3 дугаар сарын 21-ний өдөр бодлогын хүүгээ 0.25 нэгж хувиар нэмэгдүүлэх шийдвэр гаргаж, санхүүжилтийн хүүг 1.5-1.75 хувьд хүргэв. АНУ-ын ажилгүйдлийн түвшин 4.1 хувьд хүрч буурч, ажиллах хүчний оролцооны түвшин 63 хувь болж нэмэгдсэн, инфляци өсч, иргэдийн бодит орлого нэмэгдэж, дэлхийн санхүүгийн зах зээл тогтворжиж байгаа зэрэг нь ХНБ бодлогын хүүгээ ийнхүү нэмэх шалтгаан болов.

2017 оны сүүлч үе болон 2018 оны эхний сард дэлхийн голлох хөрөнгийн зах зээлүүдэд тогтвортой өсөлт ажиглагдав. Гэвч 2018 оны 2 дугаар сарын 02-ны өдөр АНУ-ын хөдөлмөрийн зах зээлийн тайлан гарснаар хөрөнгийн зах зээлд огцом тохиргоо хийгдэж, зах зээлийн индексүүд буурсан байна.

Хэдийгээр АНУ-ын ХНБ-наас бодлогын хүүгээ өсгөж, мөнгөний бодлогыг чангатгах арга хэмжээг авч хэрэгжүүлсээр байгаа боловч тус улсын худалдааны татварын шинэчлэлт,

төсөв болон урсгал дансны алдагдал нэмэгдсэн зэрэг нь бодлогын хүүний өсөлтийн ам.долларын ханшийг чангаруулах нөлөөг саармагжуулж, улмаар 2017 оны эхнээс эхлэн ам.долларын ханш бусад голлох валютуудын эсрэг сулрахад нөлөөллөө.

Монгол Улсын Засгийн газар ОУВС-тай хамтран “Өргөтгөсөн санхүүжилтийн хөтөлбөр”-ийг амжилттай хэрэгжүүлж байна. Уг хөтөлбөрийн хүрээнд авч хэрэгжүүлж буй бодлогын арга хэмжээ болон гадаад эдийн засгийн таатай нөхцөл байдлаас шалтгаалан Монгол Улсын эдийн засагт нааштай үр дүн гарч, хөтөлбөрийн хүрээнд тавьсан зорилтууд бүрэн хангагдаад байна. ОУВС-гаас дээрх хөтөлбөрийн 3 дугаар шатны үнэлгээг гүйцэтгэж, үр дүнг 2018 оны 3 дугаар сард танилцуулсан бөгөөд Монгол Улсын бодит эдийн засгийн өсөлт 2018 онд 5.0 хувь, 2019 онд 6.3 хувьд тус тус хүрэх төсөөлөлтэй байгааг онцолжээ.

Монгол Улсын төлбөрийн тэнцэл 2018 оны эхний 4 сарын гүйцэтгэлээр 47.0 сая ам.долларын алдагдалтай гарч, алдагдал өмнөх оны мөн үеэс 48.8 сая ам.доллараар буурсан үзүүлэлттэй байна. Санхүүгийн данс 193.7 сая ам.долларын ашигтай гарч өнгөрсөн оны мөн үеийн гүйцэтгэлээс 49.5 сая ам.доллараар нэмэгдсэн байна.

Төлбөрийн тэнцлийн урсгал ба хөрөнгийн данс 2018 оны эхний 4 сарын гүйцэтгэлээр 357.2 сая ам.долларын алдагдалтай гарч, алдагдлын хэмжээ өнгөрсөн оны мөн үеэс 239.9 сая ам.доллараар өсчээ.

M2 мөнгөний нийлүүлэлтийн жилийн өсөлт 2016 оны 1 дүгээр улирлаас эхлэн эерэг дүнтэй болж өссөөр 2018 оны 4 дүгээр сарын байдлаар 30.3 хувь байна. Мөнгөний

нийлүүлэлтийн жилийн өсөлтийн 25.8 нэгж хувийг бусад хадгаламжийн өсөлт, 4.5 нэгж хувийг М1 мөнгөний өсөлт бүрдүүлж байна.

2018 оны 4 дүгээр сарын нэгдсэн төсвийн гүйцэтгэлийн мэдээгээр Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн нийт орлого 2784.8 тэрбум төгрөгт хүрч төлөвлөсөн хэмжээнээс 13.3 хувь буюу 326.8 тэрбум төгрөгөөр өссөн бол төсвийн тэнцвэржүүлсэн нийт орлого 2492.6 тэрбум төгрөгт хүрч төлөвлөсөн хэмжээнээс 10.7 хувиар буюу 240.4 тэрбум төгрөгөөр давж биелжээ. Нэгдсэн төсвийн тэнцвэржүүлсэн нийт орлого төлөвлөгөөнөөс ийнхүү давахад ААН-ийн орлогын албан татвар 128.7 тэрбум төгрөг, НӨАТ 139.3 тэрбум төгрөг, гадаад үйл ажиллагааны орлого 34.9 тэрбум төгрөг, нийгмийн даатгалын шимтгэл 6.1 тэрбум төгрөгөөр төлөвлөсөн дүнгээс их хэмжээгээр давсан нь ихээхэн нөлөөллөө. Харин татварын бус орлого тайлант хугацаанд 65.2 тэрбум төгрөгөөр тасарсан нь нэгдсэн төсвийн тэнцвэржүүлсэн орлогын өсөлтөд сөргөөр нөлөөлжээ.

Банкны салбарын хугацаа хэтэрсэн болон чанаргүй зээлийн 69.4 хувь нь уул уурхай, боловсруулах үйлдвэрлэл, барилга, бөөний

болон жижиглэн худалдааны салбаруудад төвлөрсөн бөгөөд нийт зээлийн өрийн үлдэгдлийн 41.0 хувийг дээрх 4 салбарт олгосон зээл бүрдүүлж байна.

2018 оны нэгдүгээр улирлын байдлаар 537 Банк бус санхүүгийн байгууллага, 288 Хадгаламж зээлийн хоршоо, 17 Даатгалын компани үйл ажиллагаа явуулж байгаа бөгөөд тэдгээрийн тоо жил ирэх тусам нэмэгдэж байгаа хэдий ч банкнаас бусад санхүүгийн байгууллагуудын санхүүгийн салбарт эзлэх хувь бага хэвээр байгаа юм.

2018 оны 1 дүгээр улирлын байдлаар давхардсан тоогоор банкны систем дэх нийт 6.0 сая харилцах, хадгаламжийн данс эзэмшигч, 7.4 сая ширхэг данс, 18.0 их наяд төгрөгийн дансны үлдэгдлийн харгалзан 99.9 хувь, 99.7 хувь болон 81 хувь нь тус тус хадгаламжийн даатгалд бүрэн болон хэсэгчилсэн байдлаар хамрагдаж байна.

Санхүүгийн салбарын үндсэн дэд бүтэц болох төлбөр тооцооны системийн хэвийн үйл ажиллагаа хангагдаж байгаа бөгөөд төлбөр тооцооны системийн нэг өдрийн дундаж үзүүлэлт жил бүр өсөн нэмэгдэж байна.

МАКРО-САНХҮҮГИЙН ОРЧИН

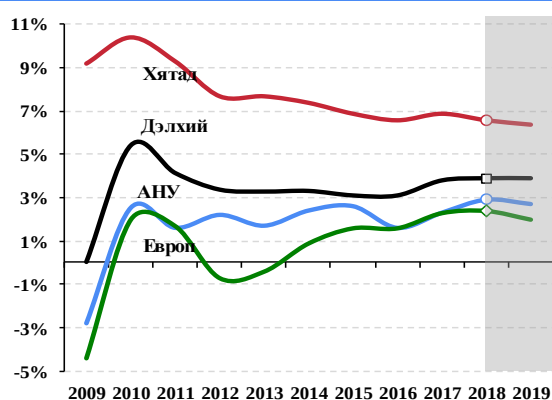
1.1 ДЭЛХИЙН ЭДИЙН ЗАСАГ, САНХҮҮГИЙН ЗАХ ЗЭЭЛИЙН ТОЙМ

ДЭЛХИЙН ЭДИЙН ЗАСАГ

АНУ, Хятад, Евро бүс болон Японы эдийн засгийн өсөлт 2017 оны 2 дугаар хагаст хүлээлтээс өндөр гарч, хөрөнгө оруулалт сэргэсэн тул шинжээчид дэлхийн эдийн засгийн өсөлтийн төсөөллийг өмнөх оны 10 дугаар сард хийсэн төсөөллөөс 0.2 нэгж хувиар нэмэгдүүлж, 2018 болон 2019 онд тус бүр 3.9 хувийн өсөлттэй байна гэж үзжээ. Хятадын хувийн салбар дахь хөрөнгө оруулалт болон жижиглэн худалдаа, цахилгааны үйлдвэрлэл нэмэгдэж, ажилгүйдэл буурсан нь эдийн засгийн өсөлтийг дэмжсэн байна. Харин Евро бүсийн хувьд гадаад болон дотоод эрэлт мөнгөний уламжлалт бус тэлэх бодлогын нөлөөгөөр өсч, нийт үйлдвэрлэл нэмэгдсэн нь эдийн засгийн өсөлтийг дэмжив. АНУ-ын бизнесийн салбарын хөрөнгө оруулалт нэмэгдэж, дотоод эрэлт өсч хувийн хэрэглээний зардал тэлсэн нь эдийн засгийн өсөлтөд эерэг нөлөө үзүүлэв.

Дүрслэл 1.1

Дэлхийн эдийн засгийн өсөлтийн төсөөлөл

Эх сурвалж: ОУВС-гийн төсөөлөл, “Дэлхийн эдийн засгийн хандлага (World economic outlook update)” тайлан, 2018 оны 4 дүгээр сар

АНУ-ын эдийн засаг 2018 оны 1 дүгээр улиралд 2.8 хувийн өсөлттэй гарч, өмнөх улирлаас 0.3 нэгж хувиар нэмэгдсэн үзүүлэлттэй байна. Засгийн газрын хэрэглээний зардал 2017 оны 4 дүгээр улиралд 0.7 хувиар өсч байсан бол 2018 оны 1 дүгээр улиралд 1.2 хувь болж, дотоод эрэлт өмнөх улиралд 2.6 хувиар өссөн бол 1 дүгээр улиралд 2.9 хувьд хүрч тус тус өслөө. Түүнчлэн Ирма болон Харви хар салхины нөлөөгөөр саараад байсан барилгын салбарын өсөлт сэргэж, мөн орон сууцны бус хөрөнгө оруулалт 12.3 хувиар өссөн нь 2018 оны 1 дүгээр улирлын эдийн засгийн өсөлтийг голлон тайлбарлаж байна. Харин тайлант хугацаанд экспорт болон хувийн хэрэглээний зардлын өсөлт буурч, 2013 оны 2 дугаар улирлаас хойшх хамгийн доод цэгтээ хүрсэн нь эдийн засгийн өсөлтөд сөргөөр нөлөөллөө. Тухайлбал хувийн хэрэглээний зардал өмнөх улиралд 3.8 хувиар өсч байсан бол 1 дүгээр улиралд 2.8 хувь болж, тогтмол хөрөнгө оруулалт өмнөх улиралд 8.2 хувийн өсөлттэй байсан бол 4.6 хувь болж тус тус буурсан байна. Мөн экспорт 2017 оны 4 дүгээр улиралд 7 хувиар өсч байсан бол 2018 оны 1 дүгээр улиралд 4.8 хувь болж, импорт 14.1 хувийн өсөлттэй байсан бол 1 дүгээр улиралд 2.6 хувь болж тус тус буурчээ.

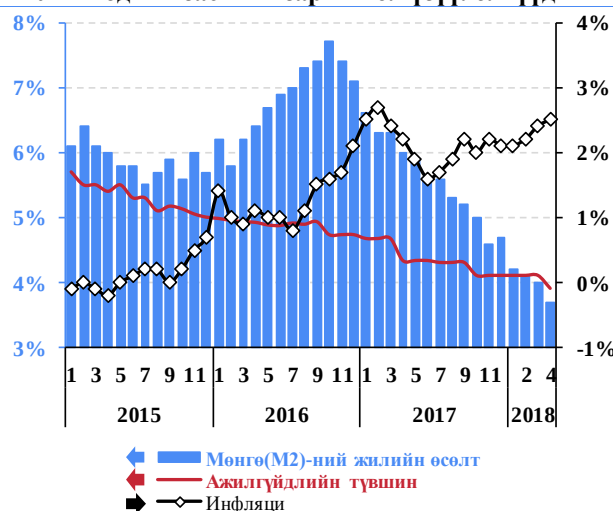
АНУ-ын Холбооны Нөөцийн Банк (ХНБ) 2018 оны 3 дугаар сарын 21-ний өдөр бодлогын хүүгээ 0.25 нэгж хувиар нэмэгдүүлэх шийдвэр гаргаж, санхүүжилтийн хүүг 1.5-1.75 хувьд хүргэв. АНУ-ын ажилгүйдлийн түвшин

бууран 4.1 хувьд хүрч, хөдөлмөрийн оролцооны түвшин 63 хувь болж нэмэгдсэн, инфляци өсч, иргэдийн бодит орлого нэмэгдэж, дэлхийн санхүүгийн зах зээл тогтворжиж байгаа зэрэг нь ХНБ бодлогын хүүгээ ийнхүү нэмэх шалтгаан болов.

Цаашид АНУ-ын Ерөнхийлөгч Доналд Трампын татварын шинэчлэлийн хүрээнд хувийн болон өрхийн хэрэглээ нэмэгдэж, улмаар эдийн засгийн өсөлтийг дэмжиж, инфляци дунд хугацаандаа зорилтот 2 хувийн түвшин рүү ойртох хүлээлттэй байгаа учир Холбооны Нөөцийн Банк 2018 оны 6 дугаар сарын хурлаараа бодлогын хүүг дахин нэмэгдүүлэх магадлал өндөр байна.

Дүрслэл 1.2

АНУ-ын эдийн засгийн зарим гол үзүүлэлтүүд

Эх сурвалж: Блүмберг

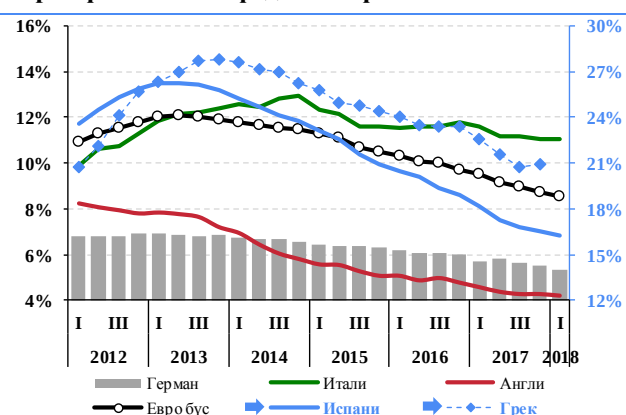
Евро бүсийн эдийн засаг 2017 оны 4 дүгээр улиралд 2.7 хувиар өсч 2011 оны 1 дүгээр улирлаас хойшх хамгийн дээд түвшинд хүрч байсан бол 2018 оны 1 дүгээр улиралд 2.5 хувийн өсөлттэй гарсан нь хүлээлтээс өндөр байв. Евро бүсийн өмнөд зүгийн улс орнуудад тохиосон цаг агаарын онцгой хүйтрэлт болон ажилчдын ажил хаялт зэрэг түр зуурын хүчин зүйлс нь 1 дүгээр улирлын өсөлтөд сөргөөр нөлөөлсөн байж болзошгүйг шинжээчид онцлов. Нөгөө талаас мөнгөний тэлэх бодлогын нөлөөгөөр гадаад болон дотоод

эрэлт өсч, аж үйлдвэрийн салбарын идэвхжлийг илтгэх PMI индекс тайлант хугацаанд 57.1 буюу босго түвшнээс 7.1 нэгжээр өндөр, аж үйлдвэрийн салбар тэлэлттэй гарав. Улмаар худалдааны эргэлт нэмэгдэж, хөдөлмөрийн зах зээл сэргэсэн нь Евро бүсийн эдийн засгийн өсөлтөд эерэгээр нөлөөлжээ. Цаашид Евро бүсийн аж үйлдвэрийн салбарын идэвхжил сайжирч, үйлдвэрлэлийн хэмжээ, ажлын байр нэмэгдэх төлөвтэй байна. Харин инфляцийн түвшин 2018 оны 4 дүгээр сарын байдлаар 1.2 хувь болж оны эхнээс 0.1 нэгж хувиар буурчээ. Энэ нь Европын төв банкны тэлэх бодлогоос үл хамааран 2018 онд зорилтот түвшиндээ (2%) хүрэхээргүй байна.

Евро бүсийн нийт ДНБ-ий 29 хувийг эзлэх Герман /ХБНГУ/, 21 хувийг эзлэх Франц улсын эдийн засгийн өсөлт өмнөх улирлын өсөлтөөс удааширсан боловч ДНБ-ий 16 хувийг эзлэх Итали, 11 хувийг бүрдүүлдэг Испани улсын эдийн засгийн өсөлт тогтвортой хэвээр байлаа. Түүнчлэн Евро бүсийн мөнгөний тэлэх бодлого, аж үйлдвэрийн салбарын өсөлтөөс шалтгаалж ажилгүйдлийн түвшин 2018 оны 3 дугаар сарын байдлаар 8.5 хувь болж, 2009 оны 1 дүгээр сараас хойшх хамгийн бага түвшинд хүрэв.

Дүрслэл 1.3

Евро бүсийн ажилгүйдлийн түвшин

Эх сурвалж: Блүмберг

Европын төв банк эдийн засгаа дэмжих мөнгөний тэлэх бодлогын хүрээнд хэрэгжүүлж буй Актив худалдан авах хөтөлбөрүүд (APP)-ийн сарын худалдан авалтын хэмжээг 2018 оны 1 дүгээр сард хоёр дахин бууруулж 30 тэрбум евро байхаар тогтоов. Түүнчлэн энэ оны 6 дугаар сард болох Удирдах Зөвлөлийн ээлжит хурлаар энэхүү уламжлалт бус бодлогын хэрэгслийг хэрхэн аажмаар зогсоох, мөн цаашид баримтлах бодлогын талаар хэлэлцэх хүлээлттэй байна.

Хятадын эдийн засаг 2017 оны 4 дүгээр улиралд 6.8 хувиар өссөн бол 2018 оны 1 дүгээр улиралд хүлээлтээс өндөр буюу мөн 6.8 хувиар өсөв. Үүнд үйлчилгээний салбар 7.5 хувиар, цахилгааны үйлдвэрлэл 8.7 хувиар өссөн нь голлох нөлөө үзүүлжээ. Түүнчлэн 2018 оны 1 дүгээр улирлын эцсийн байдлаар аж үйлдвэрийн салбарын үйлдвэрлэл өмнөх оны мөн үеэс 6.8 хувиар, үл хөдлөх хөрөнгийн салбарын хөрөнгө оруулалт 10.4 хувь, жижиглэнгийн худалдаа 10.2 хувиар, хувийн салбар дахь хөрөнгө оруулалт 8.9 хувиар тус тус өссөн нь эдийн засгийн өсөлтөд эерэгээр нөлөөлөв. Хэрэглээний зардал нь 2018 оны эхний улиралд нийт ДНБ-ий 77.8 хувийг бүрдүүлж байна.

Түүнчлэн тус улсын аж үйлдвэрийн салбарын идэвхжлийг илтгэх Caixin PMI индекс 2018 оны 4 дүгээр сарын байдлаар 51.1 нэгжид хүрсэн нь хэрэглэгчид, бизнес эрхлэгчдийн итгэл нэмэгдэж, аж үйлдвэрийн салбар сайжирч байгааг илэрхийлж байгаа юм.

Хятадын Ардын Банк эдийн засгийн өсөлтийг дэмжих зорилгоор 2018 оны 4 дүгээр сард заавал байлгах нөөцийн хувийг жижиг, дунд хэмжээтэй банкнуудад 15 хувь байсныг 14 хувь болгож, том хэмжээтэй банкнуудад 17 хувь байсныг 16 хувьд хүргэж тус тус буурууллаа.

Хятадын санхүү, эдийн засгийн байдал нь өр болон банк, санхүүгийн байгууллагуудын балансын эмзэг байдлаас ихээхэн хамааралтай хэвээр байна. Хятадын хувийн секторын өр 2022 оны эцэст ДНБ-ий 260 хувиас илүү гарахаар байгаа нь компаниуд өрийн хямралд өртөх, чанаргүй зээлийн хэмжээ нэмэгдэх, цаашлаад банкны системд тогтворгүй байдал бий болох эрсдэлтэй юм. Иймд өрийн зохистой удирдлагыг хэрэгжүүлэх шаардлагатайг олон улсын шинжээчид сануулсаар байна.

ДЭЛХИЙН САНХҮҮГИЙН ЗАХ ЗЭЭЛ

2017 оны сүүлч үе болон 2018 оны эхний сард дэлхийн голлох хөрөнгийн зах зээлүүдэд тогтвортой өсөлт ажиглагдав. Тухайлбал 2018 он гарсаар эхний 2-3 долоо хоногийн хугацаанд оны эхнээс АНУ-ын S&P 500 индекс 6 хувиар¹, Японы Nikkei 225 индекс 4 хувиар, бүрэлдэж буй эдийн засагтай орнуудын (ЕМ) хөрөнгийн захын индекс 10 орчим хувиар, Евро бүсийн орнуудын хөрөнгийн захын индекс 3 хувиар тус тус өссөн юм.

Дүрслэл 1.4

Зарим хөрөнгийн захын индекс

2018 оны 2 дугаар сарын 02-ны өдөр АНУ-ын хөдөлмөрийн зах зээлийн тайлан гарсан бөгөөд уг тайланд 2018 оны 1 дүгээр сард АНУ-ын хөдөө аж ахуй, газар тариалангаас бусад салбарын ажилчдын (non-farm payrolls) тоо 200 мянгаар нэмэгдсэн, түүнчлэн ажилчдын цагийн дундаж цалин өмнөх оны мөн үеэс 2.9 хувиар өссөн талаар мэдээлсэн нь шинжээчдийн хүлээлтээс давсан үзүүлэлт болж, улмаар инфляци өсөх, ХНБ-ны зүгээс мөнгөний бодлогоо чангаруулах арга хэмжээг илүү богино хугацаанд хэрэгжүүлнэ гэсэн хүлээлтийг зах зээлд үүсгэсэн юм. Үүний үр

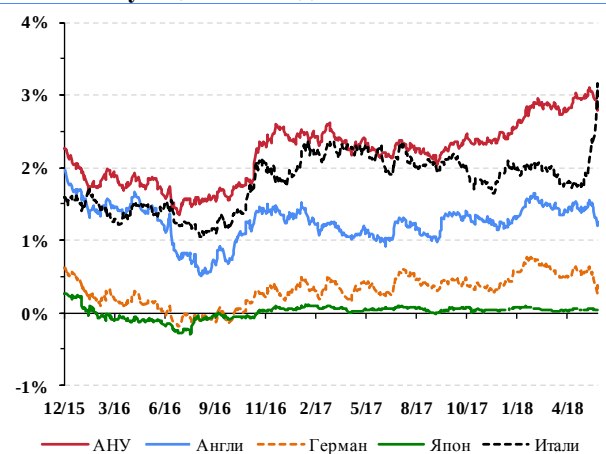
¹ S&P 500 индексийн хувьд 1990 оноос хойш тохиосон хамгийн өндөр өсөлт бүхий жилийн эхлэлүүдийн нэг болсон юм.

дүнд хөрөнгийн зах зээлүүдэд огцом тохиргоо хийгдэж, тайлан гарсны дараах 1 долоо хоногийн хугацаанд S&P 500 индекс 10 гаруй хувиар, Nikkei 225 индекс 7 хувиар, бүрэлдэж буй эдийн засагтай орнуудын хөрөнгийн захын индекс 8 хувиар, Евро бүсийн орнуудын хөрөнгийн захын индекс 7 хувиар тус тус буурсан байна. Харин 2018 оны 3 дугаар сараас эхлэн хөрөнгийн зах зээлүүд харьцангуй тогтворжиж, 4 дүгээр сарын эцэст зах зээлүүдэд тодорхой өсөлт ажиглагдлаа.

2018 оны эхэнд түүхэн дэх хамгийн бага түвшиндээ хүрээд байсан хувьцааны болон ханшийн хэлбэлзэл (implied volatility) хөрөнгийн зах зээлийн уналттай зэрэгцэн огцом нэмэгдсэн бөгөөд ялангуяа S&P 500 индексийн хэлбэлзэл Хятад улсын гадаад валютын ханшийн бодлогын өөрчлөлтийн нөлөөгөөр зах зээлд эмх замбараагүй байдал бий болсон үе болох 2015 оны 8 дугаар сарын түвшинд хүрч өссөн.

Дүрслэл 1.5

Зарим хөгжингүй орнуудын Засгийн газрын 10 жилийн хугацаатай бондын өгөөж

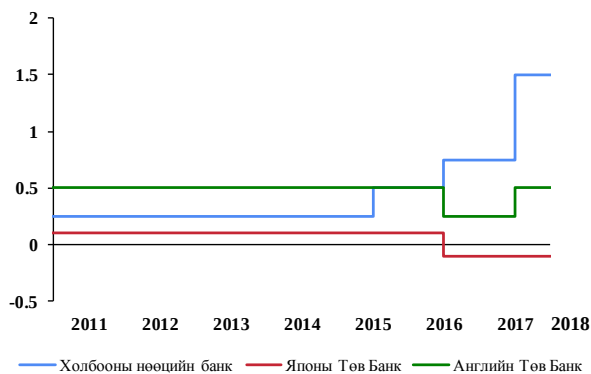

Инфляци өсөх, ХНБ-ны зүгээс мөнгөний бодлогоо чангаруулах арга хэмжээг илүү богино хугацаанд хэрэгжүүлнэ гэсэн зах зээлд оролцогчдын хүлээлт нь Засгийн газрын бондуудын өгөөж нэмэгдэхэд нөлөөлсөн голлох хүчин зүйл боллоо. Тухайлбал АНУ-ын 10 жилийн хугацаатай Засгийн газрын бондын өгөөж 2018 оны 2 дугаар сард 0.05 нэгж хувиар өссөн бол Германы 10 жилийн хугацаатай Засгийн газрын бондын өгөөж 2017 оны 12 дугаар сарын түвшнээс 2 дахин өсч 0.8 хувьд хүрчээ.

АНУ-ын ХНБ-наас 2017 оны 12 дугаар сард болон 2018 оны 3 дугаар сард бодлогын хүүгээ 0.25 нэгж хувиар тус тус өсгөсөн бөгөөд шинжээчдийн үзэж байгаагаар цаашид мөнгөний бодлогыг чангатгах, балансаа хумих арга хэмжээг үргэлжлүүлэх хүлээлттэй байгаа бол Европын төв банк, Японы төв банк бодлогын хүүгээ урт хугацаанд бага түвшинд хадгалах төлөвтэй байна.

Дүрслэл 1.6

Хөгжингүй улс орнуудын бодлогын хүү

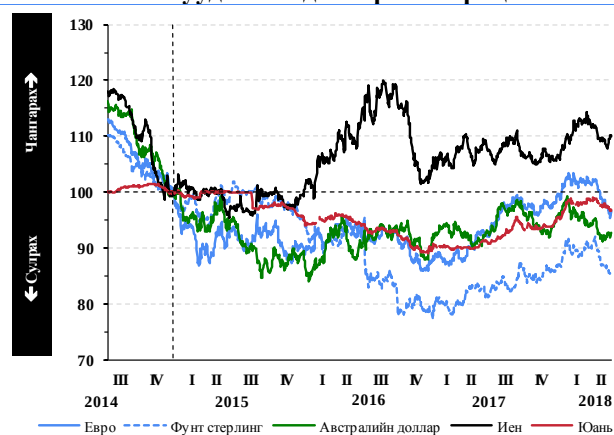
Эх сурвалж: Блүмберг.

Тэмдэглэл: Хамгийн сүүлийн утга нь 2018 оны 5 дугаар сарын 31-ний өдрийн статистик болно.

Хэдийгээр АНУ-ын ХНБ-наас бодлогын хүүгээ өсгөж, мөнгөний бодлогыг чангатгах арга хэмжээг авч хэрэгжүүлсээр байгаа боловч тус улсын худалдааны татварын шинэчлэлт, төсөв болон урсгал дансны алдагдал нэмэгдсэн зэрэг нь бодлогын хүүний өсөлтийн ам.долларын ханшийг чангаруулах нөлөөг саармагжуулж, улмаар 2017 оны эхнээс эхлэн ам.долларын ханш бусад голлох валютуудын эсрэг сулрахад нөлөөлсөн байна.

Дүрслэл 1.7

Голлох валютуудын ам.доллартай харьцах ханш

Эх сурвалж: Блүмберг.

Тэмдэглэл: Хамгийн сүүлийн утга нь 2018 оны 5 дугаар сарын 31-ний өдрийн статистик болно, 2015.12.31=100.

Тухайлбал 2018 оны 1 дүгээр улирлын байдлаар 2017 оны эхнээс ам. долларын ханш еврогийн эсрэг 0.6 хувиар, Английн фунт стерлингийн эсрэг 1.9 хувиар, Швейцар франкийн эсрэг 1.7 хувиар суларчээ.

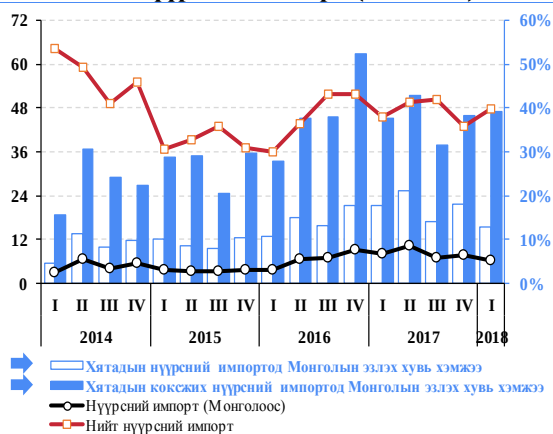
ДЭЛХИЙН ТҮҮХИЙ ЭДИЙН ЗАХ ЗЭЭЛ

2017 оны эцэст 6834 ам.долларт хүрээд байсан манай улсын экспортын голлох түүхий эд болох зэсийн дэлхийн зах зээл дээрх үнэ 2018 оны 1 дүгээр улиралд 6964 ам.долларт хүрч өссөн бол 2018 оны 4 дүгээр сард 6852 ам.доллар болж буурав. Зэсийн үнэ ийнхүү буурахад 2018 оны 1 дүгээр улирлын эцэст Лондонгийн металлын бирж дэх агуулахууд дахь зэсийн нөөц өмнөх оны мөн үеэс 11 хувиар нэмэгдсэн, түүнчлэн Перу, Чили зэрэг зэсийн гол экспортлогч орнуудын томоохон уурхайдад үйл ажиллагааны саатал гарахаас сэргийлж хөдөлмөрийн гэрээг шинэчлэх хэлэлцээрүүд хугацаанаасаа өмнө амжилттай эхэлснээр тодорхой бус байдлыг бууруулсан зэрэг нь нөлөөлөв.

2017 онд Австралид болсон байгалийн гамшгаас үүдэлтэй нийлүүлэлтийн саатлаас шалтгаалан Австралийн сайн чанарын коксжих нүүрсний гэрээний жишиг үнэ 2017 оны 4 дүгээр сард 314 ам.доллар/тонн-д хүрч огцом өссөн. Харин 2017 сүүлийн хагас болон 2018 оны эхэнд нүүрсний нийлүүлэлт харьцангуй сэргэж, улмаар коксжих нүүрсний үнэ 2017 оны эцэст 216 ам.доллар/тн, 2018 оны 5 дугаар сарын эцэст 182 ам.доллар/тн-д хүрч буураад байна.

Дүрслэл 1.8

БНХАУ-ын нүүрсний импорт (сая тонн)

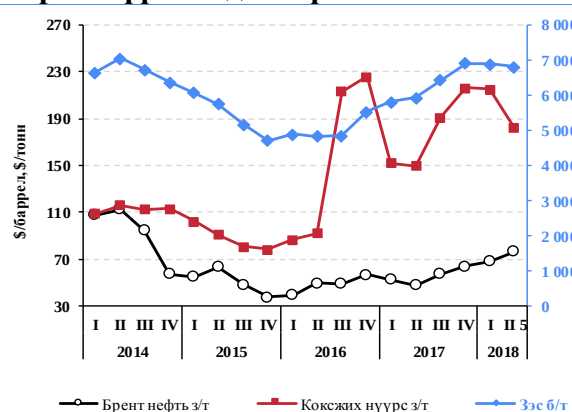
Эх сурвалж: Блүмберг.

Монгол Улсын коксжих нүүрсний экспортын үнэ 2018 оны эхний улирлын эцэст 91 ам.доллар/тонн-д хүрч, өмнөх оны мөн үеэс 27.7 хувиар өсөөд байна. Гэвч нийт коксжих нүүрсний экспортын хэмжээ 2018 оны эхний улиралд өмнөх оны мөн үеэс 26 хувиар буурчээ.

Хүрэн нүүрсний үнэ 2017 оны 4 дүгээр улиралд 79 ам.доллар байсан бол 2018 оны 1 дүгээр улирлын дунджаар 76 ам.доллар болж буурав. Үүнд Хятадын хүрэн нүүрсний эрэлт буурсан, нийлүүлэлт нэмэгдэх төлөвтэй байгаа болон агуулахууд дахь нөөц нэмэгдсэн зэрэг хүчин зүйлс голлон нөлөөллөө. Цаашид Хятад улс сэргээгдэх эрчим хүчний хэрэглээгээ нэмэгдүүлж нүүрсний хэрэглээг бууруулах, Австралийн өндөр чанарын нүүрсний нийлүүлэлт нэмэгдэх төлөвтэй байгаа тул дунд, урт хугацаанд нүүрсний үнэ буурах хүлээлттэй байна.

Дүрслэл 1.9

Зарим түүхий эдийн үнэ

Эх сурвалж: Блүмберг.

Нэг унци алтны дэлхийн зах зээл дээрх үнэ 2017 оны 4 дүгээр улиралд дунджаар 1283 ам.доллар байсан бол энэ оны 4 дүгээр сарын эцэст 1321 ам.долларт хүрч өсөв. Цаашид ХНБ бодлогын хүүгээ өсгөх болон дэлхийн эдийн засгийн эмзэг байдал нэмэгдэх төлөвтэй байгаа нь алтны үнэ ирэх саруудад өсөх хүлээлтийг үүсгээд байна.

2017 оны 11 дүгээр сарын 30-ны өдөр зохион байгуулагдсан 173 дахь удаагийн ОПЕК-ийн хурлаар газрын тосны гарцыг танах арга хэмжээг 2018 оны эцэс хүртэл сунгахаар шийдвэрлэсэнтэй холбоотойгоор 2017 оны 10 дугаар сарын эцэст 61 ам.доллар байсан нэг баррель брент төрлийн газрын тосны үнэ 2018 оны 1 дүгээр улирлын эцэст 69 ам.долларт, 5 дугаар сарын эцэст 76 ам.долларт хүрч өссөн.

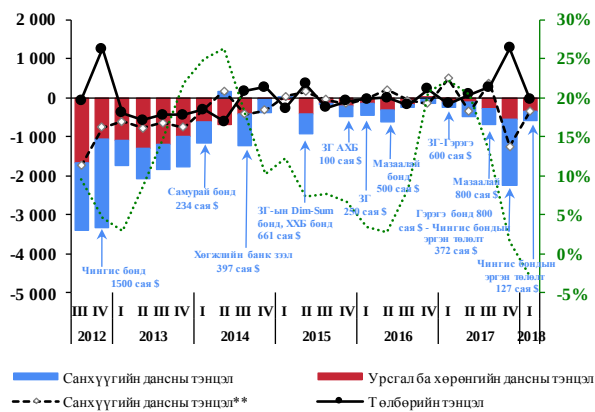
1.2 МОНГОЛ УЛСЫН МАКРО ЭДИЙН ЗАСГИЙН ТОЙМ

МОНГОЛ УЛСЫН ЭДИЙН ЗАСГИЙН ТӨЛӨВ БАЙДАЛ

Гадаад секторын төлөвийг илэрхийлэгч гол үзүүлэлт болох төлбөрийн тэнцэл нь 2013 оноос хойш 4 жил алдагдалтай байсан бол урсгал дансны алдагдал буурч, хөрөнгө санхүүгийн тэнцлийн ашиг нэмэгдсэнээр 2017 оны эцэст 1460 сая ам.долларын ашигтай гарсан. Харин 2018 оны эхний 4 сард санхүүгийн данс ашигтай гарсан хэдий ч импорт хурдтай тэлж, орлогын дахин хөрөнгө оруулалт нэмэгдсэнээр урсгал тэнцлийн алдагдал өсч, төлбөрийн тэнцэл 47.0 сая ам.долларын алдагдалтай гарлаа.

Дүрслэл 1.10

Төлбөрийн тэнцлийн алдагдал

Эх сурвалж: Монголбанк.

Тэмдэглэл: *Урьдчилсан гүйцэтгэл

***Чингис бонд, Самурай бонд, Хөгжлийн банкны гадаад зээл, ЗГ-ын томоохон бонд, зээл зэргийг хасч тооцсон болно.

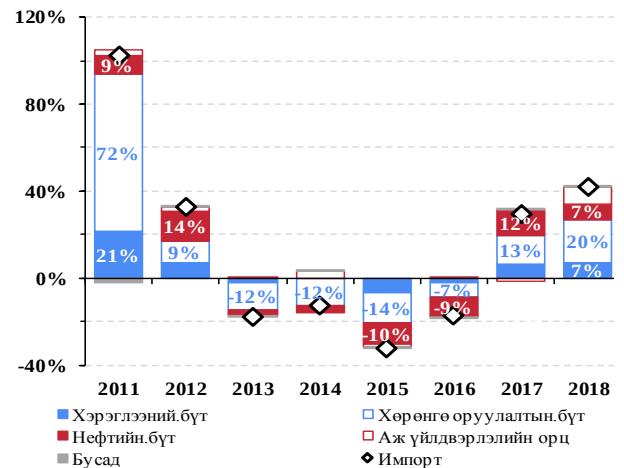
Гаалийн статистик мэдээгээр гадаад худалдааны тэнцэл 2018 оны 4 дүгээр сарын байдлаар өмнөх оны мөн үеэс 30.5 хувийн бууралттай буюу 238.5 сая ам.доллараар буурч 543.4 сая ам.долларт хүрсэн. Үүнд экспорт 11.9 хувиар буюу 225.8 сая ам.доллараар өссөн хэдий ч, импорт 41.5 хувиар буюу 464.2 сая ам.доллараар өсч экспортын өсөлтөөс давсан нь нөлөөлөв.

2018 оны 4 дүгээр сарын байдлаар гадаад худалдааны нийт эргэлт өмнөх оны мөн үеэс

22.9 хувийн өсөлттэй буюу 690 сая ам.доллараар өсч 3707.3 сая ам.долларт хүрсэн нь төсвийн орлого бүрдэлт, цаашлаад эдийн засгийн идэвхжилд эерэг нөлөөтэй юм.

Дүрслэл 1.11

Импортын жилийн өсөлт

Эх сурвалж: Гааль, татварын ерөнхий газар.

Тэмдэглэл: Жил бүрийн 1-4 сарын гүйцэтгэлийг ашиглав.

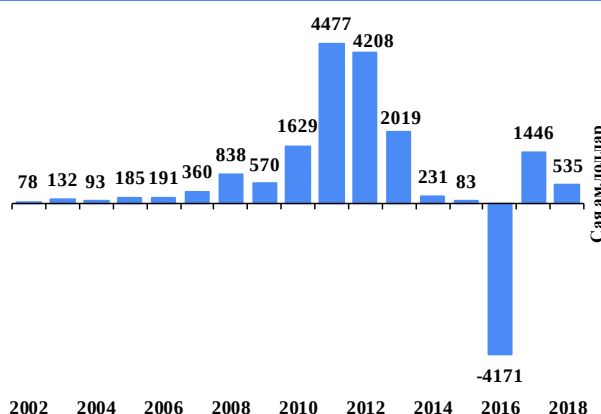
2018 оны 4 дүгээр сарын байдлаар өмнөх оны мөн үетэй харьцуулахад аж үйлдвэрийн орц 58 хувиар, хөрөнгө оруулалтын бүтээгдэхүүн 56 хувиар, нефтийн бүтээгдэхүүний импорт 37 хувиар, хэрэглээний бүтээгдэхүүний импорт 22 хувиар тус тус өссөн байна. Эдгээрээс хөрөнгө оруулалтын бүтээгдэхүүний импортын өсөлт нь нийт импортын өсөлтийн 19 нэгж хувийг бүрдүүлжээ.

Нийт экспортыг голлох бүрэлдэхүүнээр авч үзвэл 2018 оны 4 дүгээр сард өмнөх оны мөн үеэс уул уурхайн экспорт 14 хувиар, мал аж ахуйн экспорт 7 хувиар өсч, харин газар тариалангийн экспорт 66 хувиар, аж үйлдвэрлэлийн экспорт 16 хувиар тус тус буурчээ. Эдгээрээс уул уурхайн бүтээгдэхүүний экспортын өсөлт нь нийт экспортын өсөлтийн 12.5 нэгж хувийг бүрдүүлж экспортын өсөлтөд голлох нөлөөг үзүүлсэн байна.

2018 оны 4 дүгээр сарын гүйцэтгэлээр санхүүгийн дансны ашиг өмнөх оны мөн үеэс 34.4 хувиар өсч 193.7 сая ам.долларт хүрлээ. Санхүүгийн дансны гол үзүүлэлтийн нэг болох гадаадын шууд хөрөнгө оруулалт цэвэр дүнгээр 2018 оны 4 дүгээр сарын байдлаар 535.4 сая ам.долларт хүрчээ.

Дүрслэл 1.12

Гадаадын шууд хөрөнгө оруулалт (цэвэр дүнгээр)

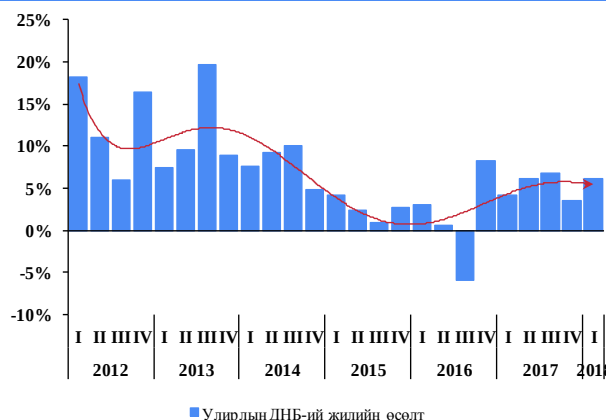
Эх сурвалж: Монголбанк.

Тэмдэглэл: Томоохон компаниудын хөрөнгө оруулагчаас авсан зээлийн эргэн төлөлт хийгдсэн тул гадаадын шууд хөрөнгө оруулалт /цэвэр дүнгээр/ 2016 онд -4170.9 тэрбум ам.долларт хүрсэн.

Монгол Улсын эдийн засгийн өсөлт 2015 онд 2.4 хувь, 2016 онд 1.2 хувь, 2017 онд 5.1 хувийн өсөлттэй байсан бол 2018 оны эхний улиралд 6.1 хувийн өсөлттэй гарлаа.

Дүрслэл 1.13

Улирлын ДНБ-ий жилийн өсөлт, 2010 оны үнээр

■ Улирлын ДНБ-ий жилийн өсөлт

Эх сурвалж: Үндэсний статистикийн хороо.

Уул уурхайн салбарын өсөлт эхний улиралд 1.1 хувьтай гарав. Харин уул уурхайн бус салбар мөн хугацаанд 16.1 хувиар өссөн ба үүний дотор барилгын салбар 33.6 хувь, цахилгаан хий, уур, агааржуулалт 9.0 хувь, бүтээгдэхүүний цэвэр татвар 16.1 хувийн тус тус өсөлттэй байв.

2018 оны 4 дүгээр сарын нэгдсэн төсвийн гүйцэтгэлийн мэдээгээр Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн нийт тэнцвэржүүлсэн орлого ба тусламжийн дүн 2492.6 тэрбум төгрөгт хүрч, орлогын төлөвлөгөө 10.7 хувиар давж биеллээ.

Хүснэгт 1.1

Төсвийн орлогын гүйцэтгэл (2018 оны 4 дүгээр сар, тэрбум төгрөг)

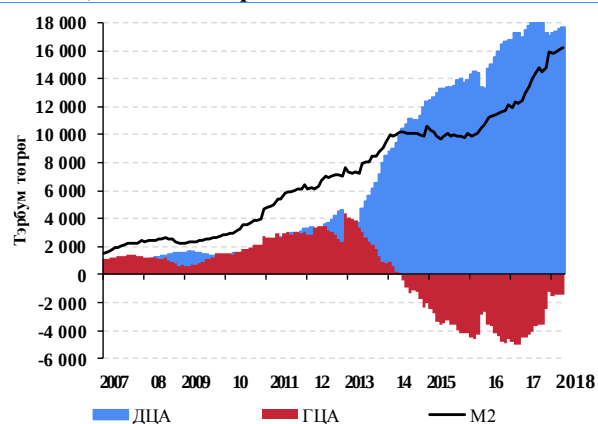
Татварын төрөл	Төлөв.	Гүйц.	Зөрүү	Хувь
Нийт тэнцвэржүүлсэн орлого ба тусламж	2 252	2 493	-240	111%
Татварын орлого	1 917	2 223	-306	116%
Үүнээс:				
Хувь хүний орлогын албан татвар	245	213	32	87%
ААН-ийн орлогын албан татвар	267	396	-129	148%
Нийгмийн даатгалын орлого	436	442	-6	101%
Нэмэгдсэн өртгийн албан татвар	404	543	-139	135%
Татварын бус орлого	335	270	65	81%

Эх сурвалж: Сангийн яам.

Харин төсвийн нийт зарлага ба цэвэр зээлийн дүн 69.7 хувийн гүйцэтгэлтэй буюу 2526.2 тэрбум төгрөгт хүрч, төсвийн тэнцвэржүүлсэн тэнцэл 33.6 тэрбум төгрөгийн алдагдалтай гарав.

Дүрслэл 1.14

Гадаад, дотоод цэвэр актив болон М2 мөнгө

Эх сурвалж: Монголбанк.

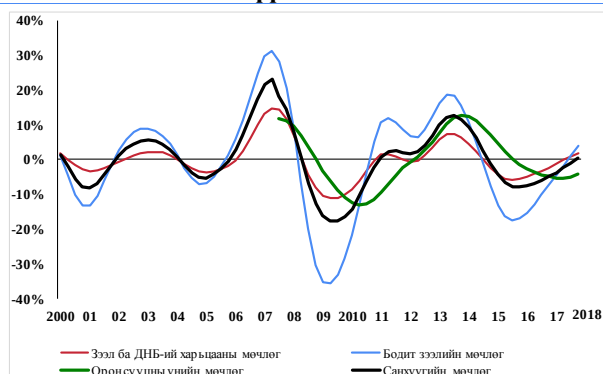
Тэмдэглэл: Хамгийн сүүлийн утга нь 2018 оны 4 дүгээр сарын статистик болно.

M2 мөнгөний нийлүүлэлтийн жилийн өсөлт 2018 оны 4 дүгээр сарын байдлаар 30.3 хувиар өсч 16.2 их наяд төгрөгт хүрлээ. Харин M1 мөнгө өмнөх оны мөн үетэй харьцуулахад 24.1 хувиар буюу 557.6 тэрбум төгрөгөөр өсч, мөнгөний нийлүүлэлтийн 17.7 хувь буюу 2.9 их наяд төгрөгтэй тэнцэж байна.

Санхүүгийн системийн эрсдэлүүдийг цаг хугацааны (time dimension) болон системийн оролцооны (cross-sectional) гэсэн хоёр хэсэгт ангилж үздэг. Цаг хугацааны санхүүгийн эрсдэлүүд нь санхүүгийн мөчлөг дагаж үүсдэг бөгөөд санхүүгийн мөчлөгийг таньж мэдэх нь санхүүгийн тогтвортой байдлыг хадгалах, макро зохистой бодлого хэрэгжүүлэхэд чухал ач холбогдолтой байдаг.

Дүрслэл 1.15

Монгол Улсын санхүүгийн мөчлөг

Эх сурвалж: Монголбанк.

Тэмдэглэл: Хамгийн сүүлийн утга нь 2018 оны 1 дүгээр улирлын статистик болно.

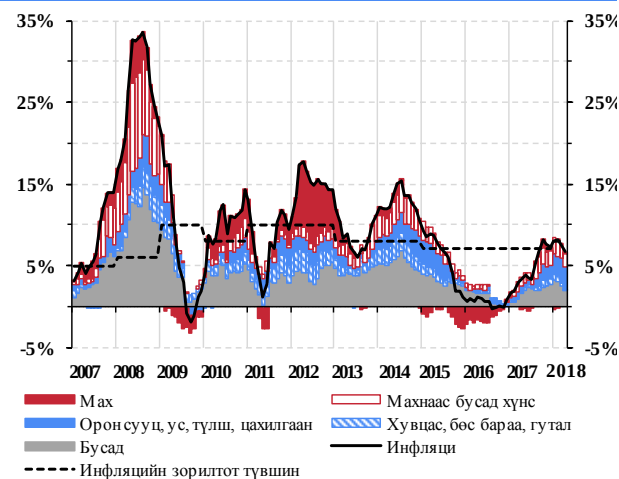
2013 оны 4 дүгээр улирлаас хойш уналтын төлөвт шилжээд байсан Монгол Улсын санхүүгийн мөчлөг² 2016 оны 2 дугаар улирлаас сэргэж эхэлсэн бөгөөд энэ хандлага үргэлжилсэн хэвээр байна. 2018 оны 1 дүгээр улирлын байдлаар санхүүгийн мөчлөг 0.4 хувь, зээл ба ДНБ-ий харьцааны урт хугацааны трендээсээ зөрөх зөрүү 1.7 хувь

² Монгол Улсын санхүүгийн мөчлөгийг зээл ба ДНБ-ий харьцааны зөрүү (gap), бодит зээлийн мөчлөг, орон сууцны үнийн мөчлөг зэрэг үзүүлэлтүүдийг нэгтгэж

байгаа нь санхүүгийн салбарт цаг хугацааны эрсдэл харьцангуй бага байгааг илтгэж байна.

Дүрслэл 1.16

Инфляцийн задаргаа (УБ хот)

Эх сурвалж: Үндэсний статистикийн хороо, Монголбанк.

Тэмдэглэл: Хамгийн сүүлийн утга нь 2018 оны 4 дүгээр сарын статистик болно.

2018 оны 4 дүгээр сард улсын хэрэглээний үнийн индекс жилийн 6.0 хувиар, Улаанбаатар хотын хэрэглээний үнийн индекс жилийн 6.7 хувиар тус тус өссөн байна. Дээрх хугацаанд Улаанбаатар хотын жилийн инфляцийг бүтцээр нь задлан авч үзвэл 0.3 нэгж хувийг мах, 1.7 нэгж хувийг махнаас бусад хүнсний бараа, 0.1 нэгж хувийг хувцас, бөс бараа, 2.7 нэгж хувийг орон сууц, ус, түлшний үнийн өөрчлөлт тайлбарласан бол үлдсэн 2.0 нэгж хувийг бусад бараа, үйлчилгээний үнийн өсөлт бий болгожээ.

тооцсон болно. Санхүүгийн мөчлөгийн талаар дэлгэрүүлэн Санхүүгийн тогтвортой байдлын тайлан №6-н 27 дугаар хуудаснаас танилцах боломжтой.

Шигтгээ 1: МУ-ын Засгийн газар ОУВС-тай хамтран хэрэгжүүлж буй “Өргөтгөсөн санхүүжилтийн хөтөлбөр”-ийн 3 дахь шатны үнэлгээний тайлан

2018 оны 3 дугаар сарын 28-ны өдөр ОУВС-гийн гүйцэтгэх захирлуудын зөвлөлөөс Монгол Улсад хэрэгжүүлж буй “Өргөтгөсөн санхүүжилтийн хөтөлбөр”-ийн 3 дахь шатны үнэлгээний тайланг гаргалаа. Уг тайланд туссан голлох мэдээллүүдийг хураангуйлбал:

i) 2017 оны эцсийн байдлаар Монгол Улсын макро эдийн засгийн гүйцэтгэл сайжирч, хөтөлбөрийн хүрээнд тавьсан бүх тоон зорилтууд давж биеллээ.

- ♦ 2017 онд бодит ДНБ-ий өсөлт 5.1 хувьд хүрч, эдийн засагт хүлээгдэж байснаас илүү сэргэлт ажиглагдлаа /хөтөлбөрийн 1, 2 дахь шатны үнэлгээгээр эдийн засгийн өсөлтийг 2017 онд 3.3 хувьтай байна гэж төсөөлж байсан/.
- ♦ Төсвийн орлогын төлөвлөгөө даван биелж, түүнчлэн төсвийн зарлага, санхүүжилтийг хатуу хяналттай гаргаснаар 2017 онд төсвийн үндсэн тэнцэл (primary balance) ДНБ-ий 2.1 хувьтай тэнцэх хэмжээний ашигтай гарсан. Энэ нь хөтөлбөрийн хүрээнд тавьсан зорилтот түвшнээс 7 нэгж хувиар давсан (сайжирсан) үзүүлэлт боллоо.
- ♦ Төсвийн гүйцэтгэл сайжирч, нэрлэсэн ДНБ-ий хэмжээ огцом өссөнөөр улсын нийт өрийн ДНБ-д эзлэх хувь 3 нэгж хувиар буурч 85 хувьд хүрэв.
- ♦ 2016 онд 1.6 тэрбум ам.долларт хүрээд байсан гадаад валютын албан нөөцийн хэмжээ Монгол Улсын голлох түүхий эдүүдийн дэлхийн зах зээл дээрх үнэ өссөн, ГШХО-ын урсгал сайжирсан, донор орнуудаас орж ирэх санхүүгийн урсгал нэмэгдсэний эерэг нөлөөгөөр 2017 оны эцэст 3 тэрбум ам.долларт хүрч огцом өслөө.

ii) Хөтөлбөрийн хүрээнд заавал биелүүлэх шаардлагатай зарим бүтцийн шалгуурууд (structural benchmark)-ын биелэлт хоцролттой байна.

- ♦ Энэ удаагийн үнэлгээнд заавал биелүүлэх 10 бүтцийн шалгууруудыг онцлон авч үзсэнээс 2017 оны эцсийн байдлаар 5 нь биелсэн, 3 нь биелэхэд ойрхон, 2 нь биелээгүй төлөв байдалтай байна.

iii) МУ-ын эдийн засгийн богино болон дунд хугацааны төлөв байдал сайжирсан хэдий ч тодорхой эрсдэл, сорилтууд тулгарсан хэвээр байна.

- ♦ Богино хугацаанд нүүрлэж болзошгүй томоохон эрсдэлүүд нь хөтөлбөрийн хэрэгжилтийг хангахгүй байх нөхцөл байдлаас шалтгаалан үүсч болзошгүй байна. Түүнчлэн хөрөнгө оруулалтын орчны таагүй байдал нэмэгдэх нь Оюу толгой, Таван толгойн бүтээн байгуулалтын төслүүдийн хэрэгжилтийг хойшлуулах, ГШХО-ыг бууруулах эрсдэлтэй юм. Харин дунд хугацаанд Монгол, Хятад улсын хилийн боомт дээрх саатал нь Монгол улс дэлхийн зах зээл дээрх түүхий эдийн үнийн өндөр өсөлтөөс өгөөж хүртэхэд саад учруулж болзошгүй юм.
- ♦ Болзошгүй эрсдэлээс хамгаалах, даван туулахад шаардлагатай хөрөнгө, нөөцийг үргэлжлүүлэн бүрдүүлж, эдийн засгийн өсөлтийг өндөр, тогтвортой түвшинд хангахад шаардлагатай бүтцийн шинэчлэлийн арга хэмжээнүүдийг цаг алдалгүй хэрэгжүүлэх шаардлагатай байна.

Дүрслэл 1.16

Бүтцийн шалгууруудын төлөв байдал

№	Бүтцийн шалгуурууд	Дуусах хугацаа	Статус
1	Төсвийн		
1.1	Олон улсын тэргүүн туршлагыг үндэслэн төсвийн зөвлөл байгуулах	2017 оны 12 дугаар сарын эцэс	Биелэгдээгүй
1.2	Татварын ажлын хэсгийн тайланг Сангийн яаманд хүргүүлэх	2017 оны 12 дугаар сарын эцэс	Биелсэн
1.3	2018 оны татварын шинэчлэлийн стратегийг хэрэгжүүлж эхлэх	2018 оны 1 дүгээр сарын эцэс	Биелсэн
1.4	Татварын ерөнхий хуулийн шинэчилсэн найруулгыг өргөн барих	2018 оны 2 дугаар сарын эцэс	Биелээгүй
1.5	Бичил/жижиг бизнес эрхлэгчдэд зориулсан хялбаршуулсан зохицуулалтыг бүрдүүлэх эрх зүйн баримт бичгийг өргөн барих	2018 оны 2 дугаар сарын эцэс	Биелээгүй
2	Нийгмийн хамгаалал		
2.1	2018 оны төсөвт туссаны дагуу хүүхдийн мөнгөг зорилгот 60% буюу нэн ядуу хүүхдүүдэд	2017 оны 12 дугаар сарын эцэс	Биелсэн
3	Банкны салбар		
3.1	Активын чанарын үнэлгээг эцэслэх	2017 оны 12 дугаар сарын эцэс	Биелсэн
3.2	Төрөөс санхүүжилт олгохтой холбоотой хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулах/шинэчлэх (Банкийг дахин хөрөнгөжүүлэх тухай хууль)	2018 оны 5 дугаар сарын эцэс	2018 оны 5 дугаар сарын эцэс
3.3	ХДК-д зориулан хөрөнгийн нөөц сангай болох	2018 оны 2 дугаар сарын эцэс	2018 оны 4 дүгээр сарын эцэс
3.4	ХДК-ийн тухай хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулан олон улсын хадгаламжийн даатгалын ассоциацийн үндсэн зарчмуудтай уялдуулах	2019 оны 2 дугаар сарын эцэс	2018 оны 12 дугаар сарын эцэс

Эх сурвалж: ОУВС

- iv) Банкны системийг бэхжүүлэх, татварын боловсронгуй тогтолцоог бий болгох, төсвийн хяналтыг сайжруулах асуудалд ойрын хугацаанд анхаарлаа үргэлжүүлэн хандуулах нь зүйтэй байна.

ОУВС-гаас Монгол Улсад хэрэгжүүлж буй “Өргөтгөсөн санхүүжилтийн хөтөлбөр”-ийн 3 дахь шатны үнэлгээг гүйцэтгэж, хөтөлбөрийн хэрэгжилтийг дүгнэснээр 21.0 сая зээлжих тусгай эрх (SDR) буюу 30.6 сая ам.долларын санхүүжилтийг Монгол Улсад нэмж олгохоор шийдвэрлэсэн байна. Ингэснээр хөтөлбөрийн хүрээнд Монгол Улс ОУВС-гаас хөтөлбөр хэрэгжиж эхэлснээс хойшх хугацаанд нийт 104.8 сая зээлжих тусгай эрх буюу 152.8 сая ам.долларын санхүүжилтийг хүлээн авах боломжтой болж байгаа юм.

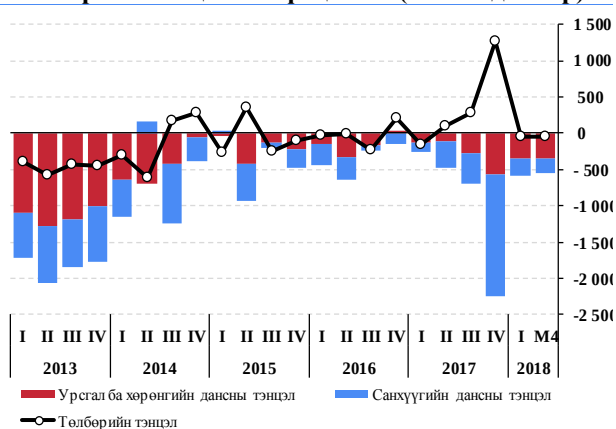
ГАДААД СЕКТОР

Нийт төлбөрийн тэнцэл

Монгол Улсын төлбөрийн тэнцэл 2018 оны эхний 4 сарын гүйцэтгэлээр 47.0 сая ам.долларын алдагдалтай гарч, алдагдал өмнөх оны мөн үеэс 48.8 сая ам.доллараар буурсан үзүүлэлттэй байна. Санхүүгийн данс 193.7 сая ам.долларын ашигтай гарч өнгөрсөн оны мөн үеийн гүйцэтгэлээс 49.5 сая ам.доллараар нэмэгджээ.

Дүрслэл 1.17

Төлбөрийн тэнцлийн гүйцэтгэл (сая ам.доллар)

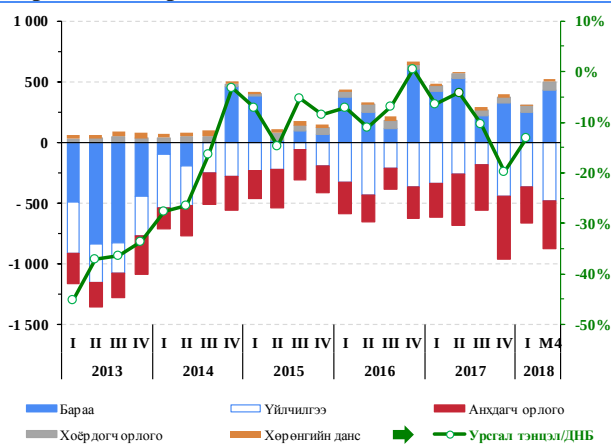
Урсгал ба хөрөнгийн данс

Төлбөрийн тэнцлийн урсгал ба хөрөнгийн данс 2018 оны эхний 4 сарын гүйцэтгэлээр 357.2 сая ам.долларын алдагдалтай гарч алдагдлын хэмжээ өнгөрсөн оны мөн үеэс 239.9 сая ам.доллараар өссөн байна.

Ийнхүү урсгал ба хөрөнгийн тэнцлийн алдагдал өсөхөд барааны худалдааны ашиг 192.8 сая ам.доллараар буурч 427.3 сая ам.долларт, үйлчилгээний худалдааны дансны алдагдал 54.4 сая ам.доллараар өсч 483.7 сая ам.долларт тус тус хүрсэн нь голлон нөлөөлжээ.

Дүрслэл 1.18

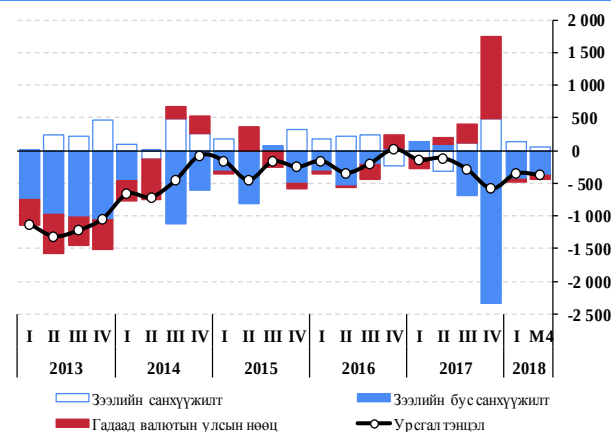
Урсгал ба хөрөнгийн дансны тэнцэл

Урсгал тэнцлийн алдагдал 2017 оны эхний улиралд ДНБ-ий 6.4 хувьтай тэнцэж байсан бол 2018 оны нэгдүгээр улирлын байдлаар 13.1 хувь болж өссөн үзүүлэлттэй байна.

Дүрслэл 1.19

Урсгал тэнцлийн санхүүжилт

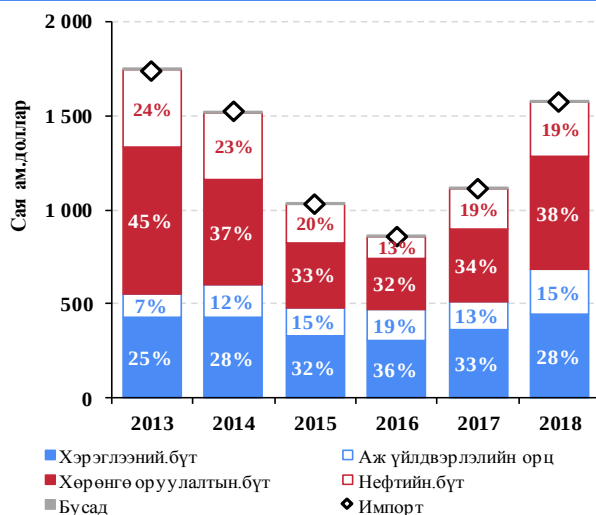
Урсгал дансны алдагдлыг 2013-2016 онд гадаад зээл³ болон гадаад валютын нөөцийн эх үүсвэрээр голлон санхүүжүүлж байсан бол 2017-2018 оны гүйцэтгэлээр шууд хөрөнгө оруулалтын орох урсгал тус алдагдлыг нөхсөн байна.

³ Зээлийн санхүүжилт нь төлбөрийн тэнцлийн тайлангийн бусад хөрөнгө оруулалт хэсгийн худалдааны зээл болон зээлийн дүнгийн нийлбэртэй тэнцүү.

Импорт өнгөрсөн оны мөн үеэс 42 хувиар өссөн бөгөөд гол нэрийн бүтээгдэхүүний ангиллаар авч үзвэл хөрөнгө оруулалтын бүтээгдэхүүн 56 хувиар (19 нэгж хувь), аж үйлдвэрлэлийн орц бүтээгдэхүүн 58 хувиар (8 нэгж хувь), нефтийн бүтээгдэхүүн 37 хувиар (7 нэгж хувь), хэрэглээний бүтээгдэхүүн 22 хувиар (7 нэгж хувь) тус тус өссөн үзүүлэлттэй байна.

Дүрслэл 1.23

Нийт импорт (жил бүрийн эхний 4 сарын байдлаар)

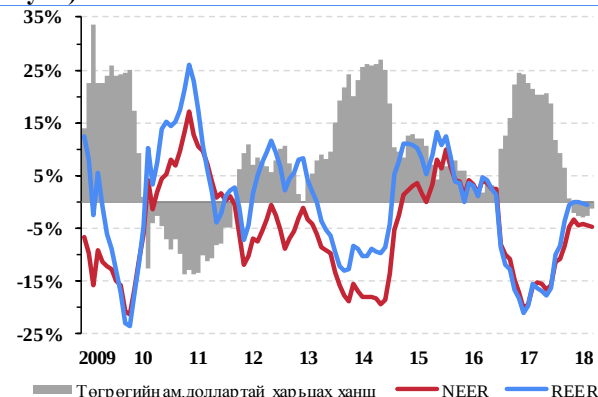
Эх сурвалж: Гаалийн ерөнхий газар.

Гадаад валютын ханш

Монголбанкнаас зарласан төгрөгийн ам.доллартай харьцах дундаж ханш 2018 оны 4 дүгээр сард 2394.6 төгрөг болж, өмнөх оны мөн үеэс 1.1 хувиар чангарсан бол гадаад худалдааны эргэлтээр жигнэж тооцсон нэрлэсэн ханш (NEER) 2018 оны 3 дугаар сарын байдлаар 4.5 хувиар, бодит үйлчилж буй ханш (REER) 2018 оны 3 дугаар сарын байдлаар 0.5 хувиар тус тус суларсан байна⁵.

Дүрслэл 1.24

Гадаад валютын ханш (жилийн өөрчлөлтийн хувь)*

Эх сурвалж: Монголбанк.

Тэмдэглэл: Хамгийн сүүлийн утга нь 2018 оны 4 дүгээр сарын статистик болно.

(+) Чангаралт

(-) Суларалт

Гадаад өр⁶

Монгол Улсын нийт гадаад өр (улсын болон хувийн секторыг нийтэд нь оруулснаар) сүүлийн 7 жил тасралтгүй өсч 2018 оны эхний улирлын байдлаар өмнөх оны мөн үеэс 12 хувиар буюу 2896 сая ам.доллараар нэмэгдэж, 27.9 тэрбум ам.долларт хүрсэн байна.

Хүснэгт 1.4

Монгол Улсын нийт гадаад өр (сая ам.доллар)

Үзүүлэлт	2015	2016	2017Q1	2018Q1	Өөрчлөлт	
					Дүн	Хувь
Нийт гадаад өр	22 718	24 625	25 017	27 913	2 896	12%
I. Засгийн газар	3 760	4 869	5 844	7 242	1 398	24%
II. Төвбанк*	1 960	1 791	1 807	2 137	329	18%
III. Банк	2 129	2 417	2 351	2 346	-4	0%
Богино хугацаат	407	469	741	769	27	4%
Урт хугацаат	1 721	1 948	1 610	1 578	-32	-2%
IV. Бусад сектор	3 749	8 121	7 473	7 954	480	6%
Богино хугацаат	326	394	487	656	169	35%
Урт хугацаат	3 423	7 727	6 986	7 297	311	4%
V. Шууд хөрөнгө оруулалт	11 121	7 426	7 541	8 234	693	9%

Эх сурвалж: Монголбанк.

Гадаад өрийн бүтцийн хувьд Төв банкны гадаад өр өнгөрсөн оны мөн үеэс 329 сая

⁵ Жигнэсэн дунджаар тооцсон нэрлэсэн болон бодит ханшийг гадаад худалдааны түнш орнуудтай хийсэн худалдааны жингээр жигнэж тооцдог болно.

⁶ Энэхүү гадаад өрийн статистик мэдээллийг дэлхийн улс орнуудын Төв банкны жишгээр ОУВС-гийн "Гадаад секторын статистик боловсруулах 6 дугаар аргачлал"-д үндэслэн судалгаа, шинжилгээний ажлын хэрэгцээнд зориулан боловсруулсан статистик болно. Монгол улсын гадаад өрийн статистик нь Засгийн газар, Төв банк, Хадгаламжийн байгууллагууд, Бусад салбарын нийт гадаад өр болон Хөрөнгө оруулагчдын зээлийн нийлбэр дүн юм. Монголбанк нь дээрх аргачлалын шаардлагын дагуу өрийн үлдэгдлийн тооцоололд зах зээлийн үнэлгээний болон аккурел суурийн зарчмуудыг ашигладаг тул бусад байгууллагуудаас бэлтгэн гаргаж буй тоон мэдээллүүдээс зөрж болно.

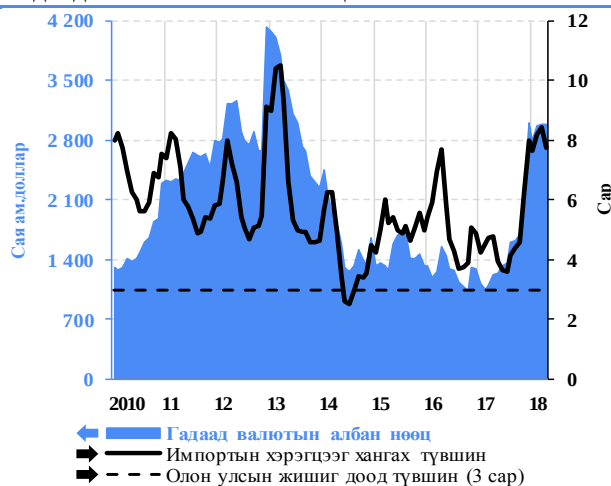
ам.доллараар, Засгийн газрын гадаад өр⁷ 1398 сая ам.доллараар, хувийн хэвшлийн гадаад өр 1168.4 сая ам.доллараар тус тус өссөн байна. Ингэснээр Засгийн газрын гадаад өр 7.2 тэрбум ам.долларт буюу ДНБ-ий 65 хувьд⁸ хүрсэн үзүүлэлттэй байна.

Гадаад валютын албан нөөц (ГВАН)

2018 оны 4 дүгээр сарын эцсийн байдлаар ГВАН өмнөх оны мөн үеэс 142 хувиар буюу 1749.2 сая ам.доллараар өсч 2980.2 сая ам.долларт хүрлээ. Гадаад валютын улсын нөөцөөр импортын хэрэгцээг хангах түвшин⁹ 7.74 сард хүрсэн байна.

Дүрслэл 1.25

Гадаад валютын албан нөөц

ГВАН-ийн одоогийн түвшин нь олон улсын жишиг доод түвшин (3 сар)-г хангаж буй боловч Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын зөвлөмжид заасан 12 сарын импортын хэрэгцээт түвшинг хангахгүй байгаа юм. Тухайлбал 2018 оны 4 дүгээр сарын валютын шууд төлбөртэй импортын

барааны дүнгээр авч үзвэл 6.87 сарын импортын хэрэгцээг хангах түвшинд, харин валютын шууд төлбөртэй импортын барааны сүүлийн 12 сарын дундаж гүйцэтгэлээр авч үзэхэд 7.94 сарын импортын төлбөр тооцооны хэрэгцээг хангахаар байна.

ГВАН одоогийн түвшнээс нэмэгдэх нь гадаад зах зээлээс дотоодын эдийн засгийг хамгаалах дархлааг бэхжүүлэх ач холбогдолтой юм.

Монгол Улсын зээлжих зэрэглэл

Монгол Улсын зээлжих зэрэглэлийг олон улсын зэрэглэл тогтоогч Фитч, Стандарт энд Пүүрс, Мүүдиз агентлагуудаас тогтоож байна. Манай улсын зээлжих зэрэглэл¹⁰ болон төлөв¹¹ сүүлийн жилүүдэд буурч хөрөнгө оруулалтын хувьд өндөр эрсдэлтэй орны ангилалд багтсан хэвээр байгаа хэдий ч 2018 оны 1 дүгээр сарын 18-ны өдөр Мүүдиз агентлаг Монгол Улсын зээлжих зэрэглэлийн үнэлгээг нэг шат ахиулж “Саал”-ээс “В3” болгон дээшлүүлж, төлөвийг “тогтвортой” хэвээр үнэллээ. Тус агентлагийн зүгээс манай улсын эдийн засаг сэргэж, улсын төсвийн үзүүлэлтүүд, тэдгээрийн төлөв харьцангуй сайжирсан, түүнчлэн нийт өрийн хэмжээ болон түүхий эдийн үнийн савлагаанаас хамаарах байдал буурах төлөвтэй байгаа зэрэг нь зээлжих зэрэглэлийг сайжруулах хүчин зүйл болсныг онцолжээ.

Стандарт энд Пүүрс агентлаг хамгийн сүүлд 2018 оны 4 дүгээр сарын 20-ны өдөр Монгол Улсын зээлжих зэрэглэлийн үнэлгээг шинэчилж, зээлжих зэрэглэл болон төлөвийг “В-, тогтвортой” хэвээр үнэллээ.

⁷ Засгийн газрын баталгаа бүхий гадаад зээлийг оруулаагүй.

⁸ Сүүлийн нэг жилийн ДНБ-ийг /2017 он/ холбогдох хугацааны дундаж ханшаар хөрвүүлэв.

⁹ ГВАН-ийг валютын төлбөртэй импортын сүүлийн 3 сарын дундаж үзүүлэлтэд харьцуулж тооцсон.

¹⁰ Тухайн улсын Засгийн газрын зээлийн чадварыг илэрхийлдэг ба авсан өр төлбөрөө хугацаанд нь, бүтнээр эргэн төлөх чадвартай эсэх мөн тус үүргээ биелүүлэх бэлэн байдлыг харуулдаг.

¹¹ Зээлжих зэрэглэлийн хандлагыг илтгэх бөгөөд “эерэг” төлөв нь зэрэглэл сайжрах боломжтойг, “сөрөг” төлөв нь зэрэглэл буурч болзошгүй эрсдэлтэйг илэрхийлнэ.

Хүснэгт 1.5

Монгол Улсын зээлжих зэрэглэлийн өөрчлөлт

Огноо	Moody's		Fitch		Standard and Poors	
	Үнэлгээ	Төлөв	Үнэлгээ	Төлөв	Үнэлгээ	Төлөв
2005	VII/18		B+	•		
	X/4	B1			B	•
	XI/1				B	(+)
2006	XII/29					
	XII/26				B+	▲ (+)
2007	XII/13				BB-	▲ •
	IX/20		B+	(+)		
2008	VI/2		B+	•		
	XII/9		B+	(-)		
	XII/19				BB-	(-)
2009	I/18		B	▼ (-)		
	VI/10	B1	(-)			
	X/30	B1	•			
	X/11		B	•		
	XI/20				BB-	•
2010	XI/23		B+	▲	•	
2011	XII/19				BB-	(+)
2012	X/29				BB-	•
2013	IV/16				BB-	(-)
	XII/13		B+	(-)		
	IV/29				B+	▼ •
2014	V/26	B1	▼ (-)			
	VII/17	B2	▼ (-)			
	XII/11		B+	(-)		
2015	IV/29				B+	(-)
	XI/03				B	▼ •
	XI/04		B	▼	•	
	XI/24		B	•		
2016	I/14	B2	(-)	B	•	
	III/31	B2	(-)			
	IV/28				B	•
	VII/21		B	•		
	VIII/19				B-	▼ •
	VIII/26	B3	▼			
	XI/18	Caa1	▼	•		
2017	XI/21		B-	▼	•	
	II/15	Caa1	•			
	II/20		B-	•		
	III/30	Caa1	•			
	IV/18				B-	•
2018	XI/17		B-	(+)		
	XI/30	Caa1	•			
2018	I/18	B3	▲	•		
	IV/20				B-	•

Зэрэглэлийн өөрчлөлт ▲ ▼
Төлөв: (+)-эерэг, •-тогтвортой, (-)-сөрөг

Эх сурвалж: Moody's, Fitch, S&P's, Монголбанк.

Тус агентлагийн тайланд дурдсанаар Монгол Улсын эдийн засаг хурдацтай өсөх хүлээлттэй байгаа ба төсвийн гүйцэтгэл 2017 онд сайжирсан боловч өрийн дарамт өндөр хэвээр, мөн эдийн засгийн төрөлжилт сул учир түүхий эдийн ханшийн хэлбэлзлээс эдийн засаг

ихээхэн хамаарч байгаа нь эдийн засгийн өсөлтийг удаашруулж байна гэж үзжээ. Түүнчлэн улсын гадаад өрийг амжилттай дахин санхүүжүүлсэн нь засгийн газрын хөрвөх чадвар, улсын гадаад төлбөрийн чадварт учраад байсан дарамтыг бууруулж чадсан ба сүүлийн жилүүдэд үүссэн хүндрэл бэрхшээлээс үл хамааран Монгол Улс дэлхийн зах зээлээс санхүүжилт босгох чадвартай байгааг харууллаа гэж тус агентлаг онцоллоо.

Фитч агентлаг нь 2018 оны 5 дугаар сарын 22-23-ны өдрүүдэд Монгол Улсын зээлжих зэрэглэлийг үнэлэх зорилгоор холбогдох төрийн болон бизнесийн байгууллагуудтай уулзалт зохион байгуулсан ба үнэлгээний тайланг эцсийн байдлаар энэ оны 10 дугаар сард багтаан олон нийтэд мэдээлэх урьдчилсан товтой байна.

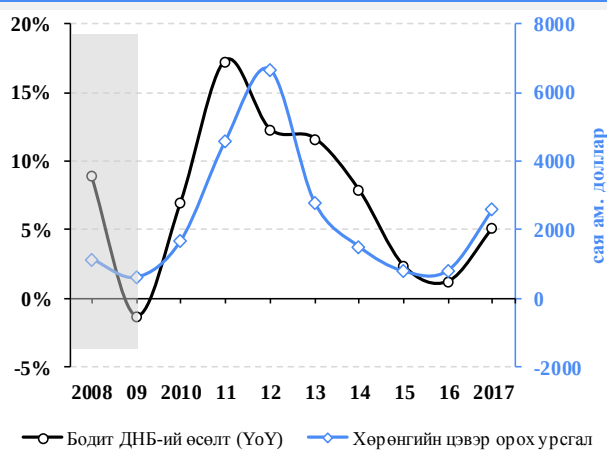
Зээлжих зэрэглэлийн агентлагуудын хувьд Монгол Улсын эдийн засгийг богино хугацааны эрсдэл, сорилтуудтай тулгарч буй боловч ирэх жилүүдэд ОУВС-гийн хөтөлбөр үргэлжилж, уул уурхайн томоохон төсөл хөтөлбөрүүд амжилттай хэрэгжсэнээр эдийн засаг сэргэх, улсын төсөв, гадаад төлбөрийн чадвар огцом сайжрах хүлээлттэй буюу Монгол Улсын дунд болон урт хугацааны эдийн засгийн төлөвийг эерэгээр үнэлсэн хэвээр байна.

Шигтгээ 2: Хөрөнгийн дотогшлох урсгал ба макро эдийн засгийн бодлогын сонголт

Хөрөнгийн чөлөөт урсгалтай орнуудын туршлагаас харахад хөрөнгийн урсгал нь эдийн засаг, санхүүгийн мөчлөгтэй нэгэн адил мөчлөгийн (cyclical) шинж чанартай байдаг. Ингэхдээ хөгжиж буй болон хөгжингүй улс орнуудад орох хөрөнгийн урсгал нь эдийн засгийн мөчлөгтэй нэг чиглэлд хөдөлдөг болох нь эмпирик судалгаагаар харагддаг¹². Монгол улсын хувьд ч энэ хандлага ажиглагдаж хөрөнгийн урсгал хамгийн өндөр өсөлттэй байсан жилүүд буюу 2011-12 онуудад бодит ДНБ-ий өсөлт 17.5, 12.4 хувьд хүрч, үүнийг дагаад хувийн секторт олгосон банкны зээлийн хэмжээ 2011-2013 онуудад эрчимтэй өссөн байдаг (дүрслэл 1.26-1.27). Түүнчлэн Mendoza ба бусад (2008)¹³ нар бүрэлдэж буй эдийн засагтай орнуудын хувьд ихээхэн хэмжээний хөрөнгийн дотогшлох урсгал нь зээлийн хэт өсөлт (credit boom), цаашлаад эдийн засаг, санхүүгийн тогтворгүй байдлыг дагуулдаг болохыг тогтоосон юм.

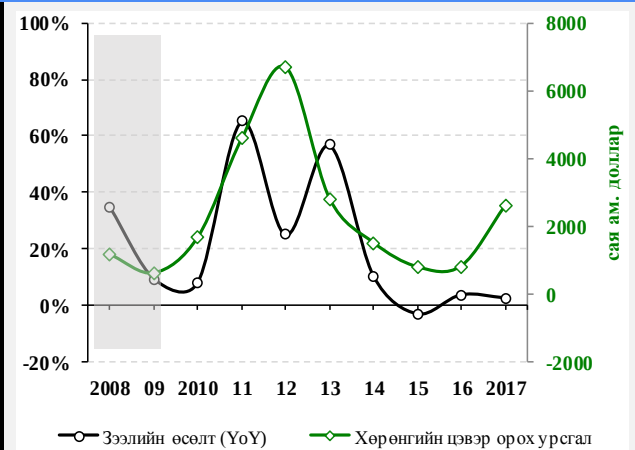
Дүрслэл 1.26

Хөрөнгийн урсгал ба бодит ДНБ-ий өсөлт

Дүрслэл 1.27

Хөрөнгийн урсгал ба зээлийн өсөлт

Эх сурвалж: Судлаачийн тооцоолол, Монголбанк, УСХ

Тэмдэглэл: Хөрөнгийн цэвэр орох урсгалыг төлбөрийн тэнцлийн санхүүгийн дансны тэнцлээр тооцов.

2017 оноос эхлэн манай улсад орох хөрөнгийн урсгал сэргэж, энэ нь эдийн засгийн өсөлт, төсвийн тэнцэл, гадаад төлбөрийн чадварыг сайжруулахад эерэгээр нөлөөлж буй боловч нөгөө талаар тогтворгүй, хэлбэлзэмтгий хөрөнгийн урсгал гэнэт гадагшлах тохиолдолд үүсэх эрсдэлийг хэрхэн удирдах асуудал нь бодлогын сорилтыг бий болгож байна.

Тухайлбал сүүлийн жилүүдэд Монгол улсад орох хөрөнгийн урсгалын бүтцэд мэдэгдэхүйц өөрчлөлт гарч багцын хөрөнгө оруулалт (үүнд голчлон бондын хөрөнгө оруулалт) болон бусад хөрөнгө оруулалт (үүнд гадаад зээл)-ын эзлэх хувь хэмжээ нэмэгдсэн байна. Энэ нь харьцангуй хэлбэлзэл өндөртэй, богино хугацаат хөрөнгийн урсгалын хэмжээ өссөнийг илтгэж буй тул ирээдүйд ихээхэн хэмжээний хөрөнгийн урсгал гэнэт гадагшлах эрсдэл үүсч болзошгүйг харуулж байгаа юм (дүрслэл 1.28). Гадаад хөрөнгө оруулалтын цэвэр позицын мэдээллээс харвал 2012 оны эцэс үеэс болон 2016 оны эхэн үед хөрөнгө оруулалтын цэвэр позиц¹⁴-т эзлэх багцын хөрөнгө

¹² Contessi, S., De Pace, P., & Francis, J. L. (2013). The cyclical properties of disaggregated capital flows. Journal of International Money and Finance, p.22

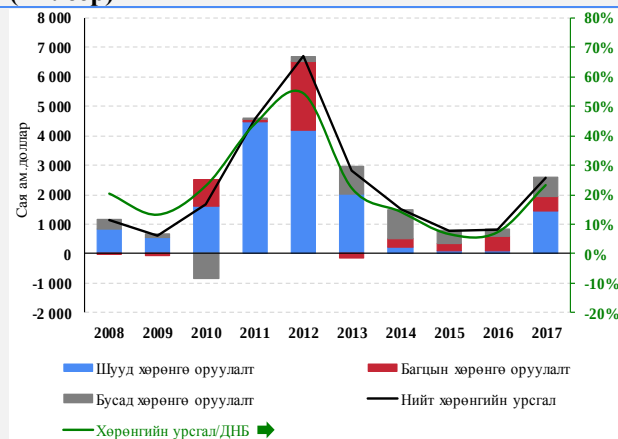
¹³ Mendoza, E. G., & Terrones, M. E. (2008). An anatomy of credit booms: evidence from macro aggregates and micro data (No. w14049). National Bureau of Economic Research, p.27

¹⁴ Энэ нь гадны улсад байршиж буй Монгол улсын эзэмшлийн санхүүгийн хөрөнгө /гадаад актив/ болон Монгол улсад байршиж буй, бусад улсын эзэмшлийн санхүүгийн хөрөнгө /гадаад пассив/-ийн хуримтлагдсан үлдэгдлийн зөрүүг харуулдаг статистик юм. Хасах дүнтэй буюу богино позицтой байгаа нь Монгол Улс цэвэр өглөгтэй байгааг илэрхийлнэ.

оруулалт, бусад хөрөнгө оруулалтын хувь хэмжээ нэмэгдсэн нь Монгол улсаас олон улсын зах зээлд бондууд гаргаж, зээл авч байсантай холбоотой байна (дүрслэл 1.29).

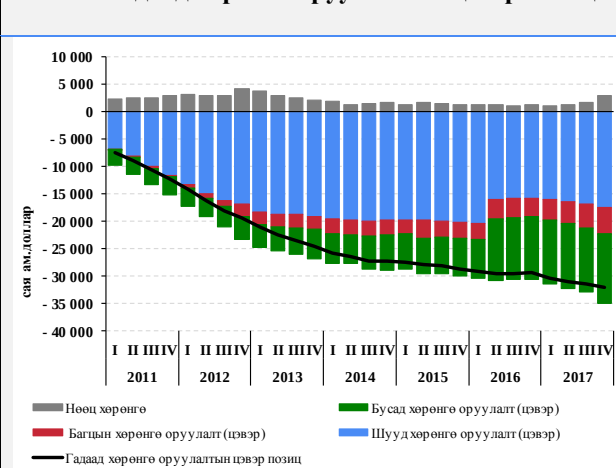
Дүрслэл 1.28

Хөрөнгийн цэвэр орох урсгал, түүний задаргаа (жилээр)

Дүрслэл 1.29

МУ-ын гадаад хөрөнгө оруулалтын цэвэр позиц

Эх сурвалж: Судлаачийн тооцоолол, Монголбанк

Тэмдэглэл: Хөрөнгийн цэвэр орох урсгалыг төлбөрийн тэнцлийн санхүүгийн дансны тэнцлээр тооцов. 2016 оны 2 дугаар улиралд Оюутолгойн далд уурхайн санхүүжилттэй холбоотойгоор тухайн компанийн авсан арилжааны зээл, тус компанийн хөрөнгө оруулагчиддаа төлсөн зээлийн цэвэр дүнгээр засвар хийсэн болно.

Хөрөнгийн ихээхэн хэмжээний дотогшлох урсгалын үед эдийн засаг болон санхүүгийн тогтвортой байдлыг хангах зорилгоор авч хэрэгжүүлэх хэд хэдэн төрлийн бодлогын сонголтууд байдаг. Тухайлбал улс орнууд бодлогын хүүгээ өөрчлөх, валютын интервенц хийх, ханшийг чөлөөлөх зэргээр макро эдийн засгийн бодлого хэрэгжүүлэх, эсвэл нэмэлтээр хөрөнгийн урсгалыг удирдах тусгайлсан арга хэмжээнүүд (CFMs)¹⁵ буюу зохистой бодлого авч хэрэгжүүлдэг байна.

ОУВС-гийн судалгаанд¹⁶ тухайн эдийн засгийн нөхцөл байдлаас хамааруулж хөрөнгийн дотогшлох урсгал өндөр үед баримтлахад тохиромжтой, үр дүнтэй бодлогын сонголтыг нарийвчлан тодорхойлсон байдаг (дүрслэл 1.30). Тухайлбал ханш илүү үнэлэгдсэн, валютын нөөц зохистой түвшинд, эдийн засаг халалттай байгаа үед CFMs буюу хөрөнгийн урсгалын удирдлагын тусгайлсан арга хэрэгслийг ашиглах нь үр дүнтэй болохыг харуулжээ.

Дүрслэл 1.29-с харахад ханш илүү үнэлэгдсэн буюу хэт чангарсан үед Төв банк интервенц хийж нөөцөө нэмэгдүүлэх нь тохиромжтой байна. Харин энэ үед эдийн засаг хэт халалттай байгаа бол Төв банк стерилизаци¹⁷ хийх замаар интервенцээс үүдэх мөнгөний нийлүүлэлтийг хязгаарлах шаардлагатай юм. Эс бөгөөс интервенц хийснээр гарах мөнгөний нийлүүлэлт нь эдийн засагт улам их халалтыг бий болгож, инфляцийг нэмэгдүүлэх, цаашлаад санхүүгийн тогтвортой байдалд эрсдэл дагуулдаг байна.

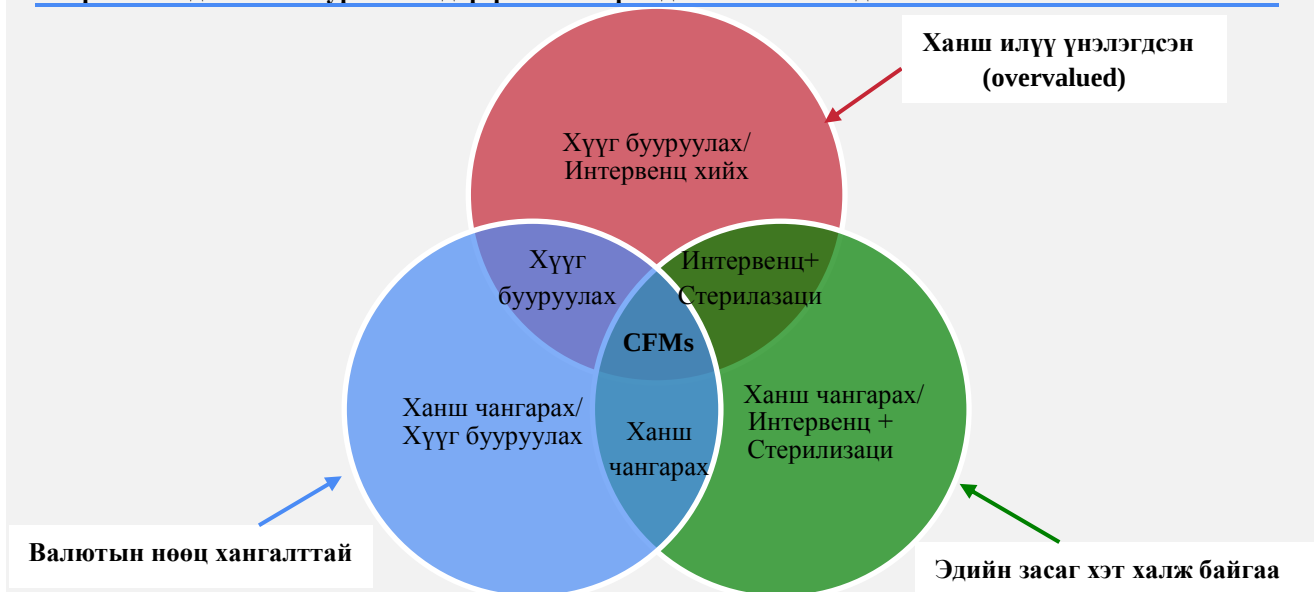
¹⁵ Энэ нь хөрөнгийн урсгалыг хязгаарлах тусгайлсан арга хэмжээнүүд юм. Үүнд (i) эдийн засгийн харьяаллаас хамааруулж хил дамнансан санхүүгийн үйл ажиллагаанд нь татвар болон бусад хязгаарлалтуудыг хуулиар тогтоох (capital control) арга хэмжээ, (ii) эдийн засгийн харьяаллаас хамаарахгүйгээр хэрэгжих хөрөнгийн урсгалыг хязгаарлахад чиглэсэн зохицуулалтууд орно. Хэрэв тухайн улс оронд орж буй хөрөнгийн урсгал нь санхүүгийн системд эрсдэл учруулахаар бол дээрх тусгайлсан арга хэмжээнүүд нь макро зохистой бодлогын арга хэрэгсэлд мөн хамаарна.

¹⁶ IMF (2012a). The Liberalization and Management of Capital Flows: An Institutional View, Washington DC: International Monetary Fund, p.19

¹⁷ Стерилизаци гэдэг нь хөрөнгийн урсгалаас шалтгаалан гарах мөнгөний нийлүүлэлтийг хязгаарлах зорилготой Төв банкны үйл ажиллагаа юм. Тухайлбал Төв банк нь валютын захад хийсэн интервенцээс үүдэх мөнгөний нийлүүлэлтийг хязгаарлах зорилгоор нээлттэй захын үйл ажиллагаа явуулж үнэт цаас ихээр худалддаг.

Дүрслэл 1.30

Хөрөнгийн дотогшлох урсгал өндөр үеийн макро эдийн засгийн бодлогын сонголт

Эх сурвалж: IMF (2012a).

Тэмдэглэл: *CFMs (Capital Flow Management Measures) – Хөрөнгийн урсгалын удирдлагын тусгайлан арга хэмжээнүүд

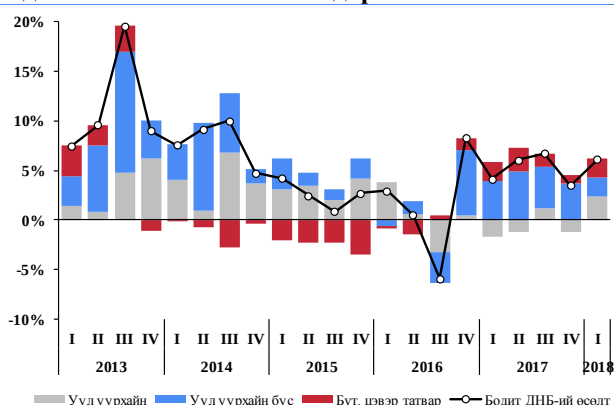
**Дугуй дүрс бүр нь сумаар харгалзах нөхцөл биелсэн болохыг илэрхийлнэ.

БОДИТ СЕКТОР

Олон улсын зах зээл дээр экспортын бүтээгдэхүүний үнэ өндөр түвшинд хадгалагдаж, уул уурхайн салбарт томоохон бүтээн байгуулалт хийгдэн, зах зээлд оролцогчдын итгэл сэргэж буй голлох нөлөөгөөр манай эдийн засгийн өсөлт эрчимжиж 2017 онд 5.1 хувь, 2018 оны эхний улиралд 6.1 хувьд хүрлээ.

Дүрслэл 1.31

Эдийн засгийн өсөлтийн задаргаа

Эх сурвалж: Үндэсний статистикийн хороо.

2018 оны эхний улиралд эдийн засгийн өсөлтийн 2.4 нэгж хувийг уул уурхай, боловсруулах, барилга, худалдааны салбарууд, 1.9 нэгж хувийг бусад үйлчилгээний салбарууд¹⁸ бүрдүүлсэн бол үлдсэн 1.9 нэгж хувийг бүтээгдэхүүний цэвэр татвар¹⁹ тайлбарлаж байна.

Хүснэгт 1.6

ДНБ-ий бодит өсөлт (салбаруудаар)

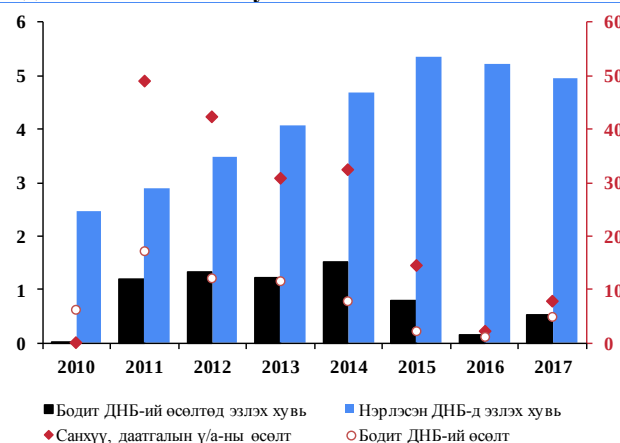
	2017		2018 I	
	Жилийн өсөлт	Эзлэх хувь	Жилийн өсөлт	Эзлэх хувь
1 ДНБ-ий өсөлт	5.1	5.1	6.1	6.1
2 Зээлийн багцад дийлэнх хувийг эзэлдэг	1.6	0.8	5.6	2.4
Уул уурхай	-6.9	-1.7	4.2	1.1
Боловсруулах	22.8	1.3	6.4	0.4
Барилга	-0.8	0.0	14.6	0.1
Худалдаа	9.7	1.2	7.3	0.8
3 Бусад салбарууд	6.1	2.8	4.2	1.9
Бусад үйлчилгээ	5.1	1.0	5.4	1.5
Хөдөө аж ахуй	2.3	0.3	0.3	0.0
Тээвэр ба агуулах	16.7	1.2	-0.1	0.0
Эрчим хүч	4.2	0.1	9.0	0.3
Мэдээлэл, холбоо	7.9	0.2	4.4	0.1
4 Бүт. цэвэр татвар	18.6	1.6	16.1	1.9

Эх сурвалж: Үндэсний статистикийн хороо.

Эдийн засгийн өсөлт сэргэсэнтэй уялдан санхүү, даатгалын салбарт үйл ажиллагаа явуулж буй байгууллагуудын зуучлалын үйлчилгээ өмнөх оноос идэвхжин 2017 онд 8.0 хувиар өссөн нь бодит эдийн засгийн өсөлтийн 0.5 нэгж хувийг, нэрлэсэн ДНБ-ий 5.0 хувийг тус тус бүрдүүлжээ.

Дүрслэл 1.32

Санхүү, даатгалын үйл ажиллагааны өсөлт, эдийн засагт эзлэх хувь

Эх сурвалж: Үндэсний статистикийн хороо.

Банк, санхүүгийн зуучлалын үйлчилгээ нэмэгдэж байгаатай холбогдуулан зээлийн өсөлт 2016 оны дунд үеэс эхлэн алгуур сэргэж,

¹⁸ Бусад үйлчилгээний салбарын өсөлтийн дийлэнх хэсгийг санхүү, даатгалын үйл ажиллагаа бүрдүүлдэг.

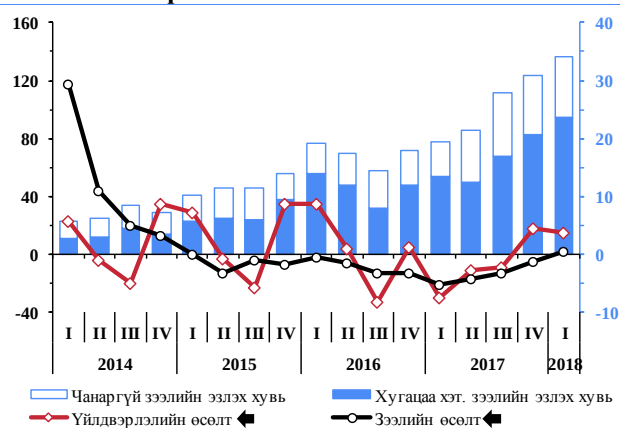
¹⁹ Бараа, бүтээгдэхүүнд ногдуулж буй дотоодын НӨАТ, импортын НӨАТ, гаалийн албан татвар болон онцгой албан татвараас бүрддэг.

Барилга, үл хөдлөх хөрөнгийн салбар

Барилга, үл хөдлөх хөрөнгийн салбар (нийт зээлийн багцын 21.8 хувь, нийт чанаргүй болон хугацаа хэтэрсэн зээлийн 27.4 хувь)-ын өсөлт сүүлийн улирлуудад сэргэж, тайлант улиралд 14.6 хувьд хүрсэн нь уул уурхайн салбарт хийгдэж буй бүтээн байгуулалт болон улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар баригдаж буй инженерийн барилга байгууламжийн ажил эрчимжсэнээр голлон тайлбарлагдаж байна.

Дүрслэл 1.36

Барилгын салбарын үйлдвэрлэл, зээлийн өсөлт, зээлийн чанар

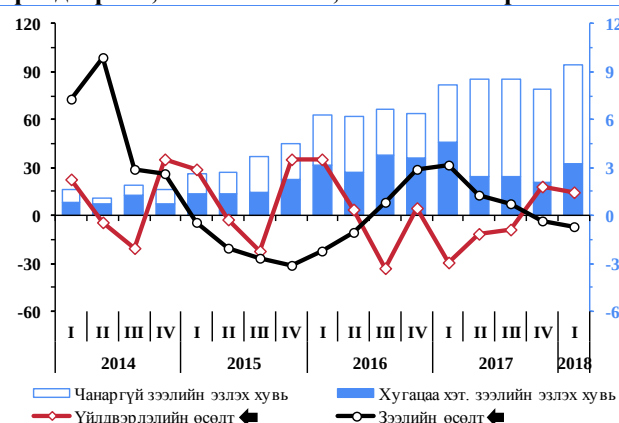

Эх сурвалж: Үндэсний статистикийн хороо, Монголбанк

Гэвч өрхүүдийн орон сууц худалдан авах эрэлт сул, орон сууцны зориулалттай барилга, угсралтын ажил удаашралтай байгаа нь тус салбарын чанаргүй зээлийн хэмжээ нэмэгдэхэд голлон нөлөөлж байна.

Дүрслэл 1.37

Үл хөдлөх хөрөнгийн үйлчилгээний салбарын²⁰ үйлдвэрлэл, зээлийн өсөлт, зээлийн чанар

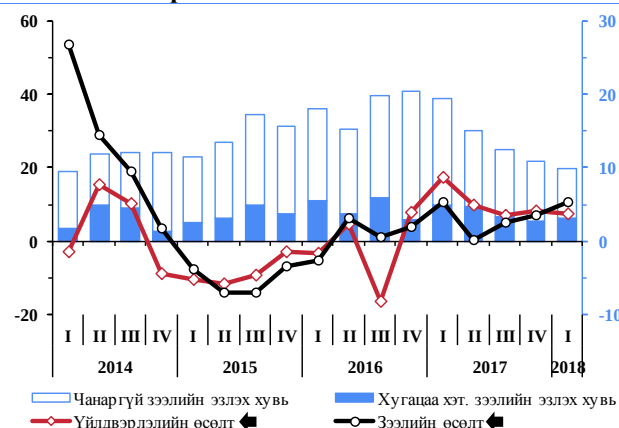
Эх сурвалж: Үндэсний статистикийн хороо, Монголбанк

Худалдааны салбар

Худалдааны салбар (нийт зээлийн багцын 14.3 хувь, нийт чанаргүй болон хугацаа хэтэрсэн зээлийн 9.2 хувь)-ын өсөлт 2016 оны сүүлчээс эхлэн сэргэж, тайлант улиралд 7.3 хувьд хүрсэн бөгөөд үүнд уул уурхайн салбарт хийгдэж буй бүтээн байгуулалтад ашиглагдах хүнд даацын машин механизм, тоног төхөөрөмжийн борлуулалт эрчимжсэн нь голлох нөлөөг үзүүлсэн. Тус салбарын чанаргүй зээлийн хэмжээ сүүлийн улирлуудад огцом буурчээ.

Дүрслэл 1.38

Худалдааны салбарын үйлдвэрлэл, зээлийн өсөлт, зээлийн чанар

Эх сурвалж: Үндэсний статистикийн хороо, Монголбанк

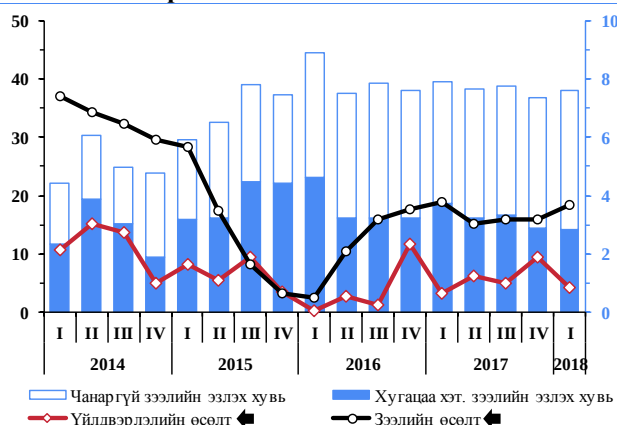
²⁰ Үл хөдлөх хөрөнгийн үйлчилгээний салбарын зээлийн дийлэнх хувийг орон сууцны ипотекийн зээл бүрдүүлдэг бөгөөд үйлдвэрлэлийг барилгын салбараар төлөөлүүлэв.

Бусад салбар

Бусад салбарууд (нийт зээлийн багцын 24.1 хувь, нийт чанаргүй болон хугацаа хэтэрсэн зээлийн 18.9 хувь) тайлант улиралд 4.2 хувиар өссөн бөгөөд үүнд санхүү, даатгалын зуучлалын үйлчилгээний идэвхжил голлох нөлөөг үзүүлсэн. Хөдөө аж ахуй, эрчим хүч, тээвэр, мэдээлэл холбоо болон бусад үйлчилгээний салбаруудад олгосон зээлийн өсөлт алгуур нэмэгдэж байгаа ч чанаргүй зээл буурахгүй, тогтвортой түвшинд байсаар байна.

Дүрслэл 1.39

Бусад салбарын үйлдвэрлэл, зээлийн өсөлт, зээлийн чанар

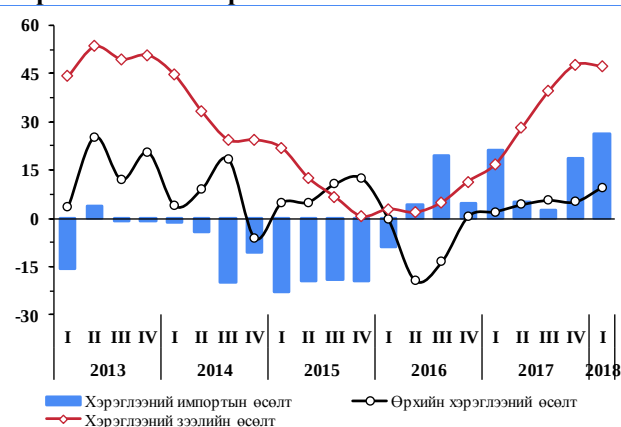

Өрхийн хэрэглээ

Өрхийн хэрэглээ (нийт зээлийн багцын 22.3 хувь, нийт чанаргүй болон хугацаа хэтэрсэн зээлийн 4.1 хувь) тайлант улиралд 9.6 хувиар өссөн. Хэрэглэгчдийн итгэл сэргэн, өрхийн орлого, цалин нэмэгдэж байгаа нь өрхийн хэрэглээ, зарцуулалтыг сүүлийн улирлуудад тэтгэн, хэрэглээний импортыг тэлэх нөлөө үзүүлж байгаа бөгөөд хэрэглээний зориулалттай олгосон зээл 2016 оны сүүлчээс эхлэн хурдацтай өсч байгаа юм.

Дүрслэл 1.40

Өрхийн хэрэглээ, нийт хэрэглээний зээл²¹, хэрэглээний импортын өсөлт

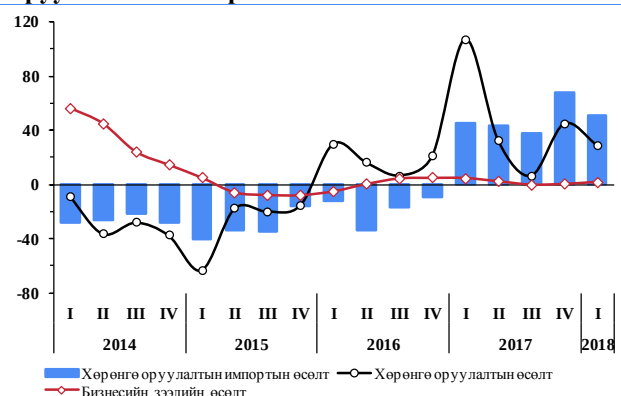

Хөрөнгө оруулалт

Хөрөнгө оруулалт (нийт зээлийн багцын 77.7 хувь, нийт чанаргүй болон хугацаа хэтэрсэн зээлийн 95.9 хувь) тайлант улиралд 28.9 хувиар өссөн. Уул уурхайн салбарт орж ирж буй гадаадын шууд хөрөнгө оруулалтын голлох нөлөөгөөр сүүлийн улирлуудад хөрөнгө оруулалт эрчимтэй өсч байна. Гэвч хөрөнгө оруулалтыг санхүүжүүлэх дотоодын эх үүсвэр буюу бизнесийн зориулалтаар олгосон зээлийн өсөлт 2015 оноос эхлэн төдийлөн сэргэхгүй байна.

Дүрслэл 1.41

Хөрөнгө оруулалт, нийт бизнесийн зээл²², хөрөнгө оруулалтын импортын өсөлт

²¹ Нийт хэрэглээний зээлд хэрэглээ, цалин, тэтгэврийн зээлүүдийг хамруулсан.

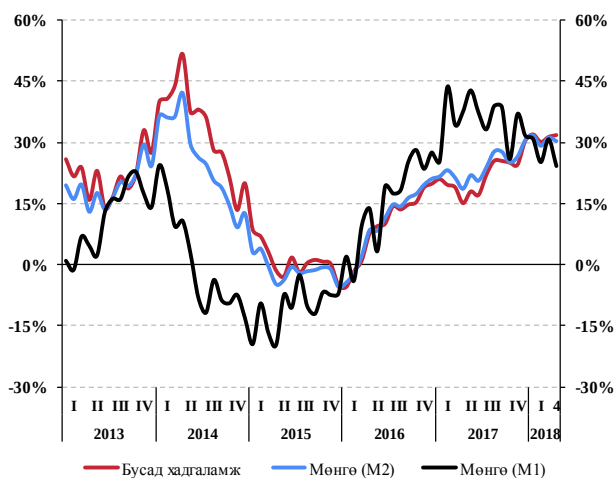
²² Нийт хэрэглээний зээлээс бусад эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбаруудад олгосон зээлүүдийг хамруулсан.

МӨНГӨ САНХҮҮГИЙН СЕКТОР

M2 мөнгөний нийлүүлэлтийн жилийн өсөлт 2016 оны 1 дүгээр улирлаас эхлэн эерэг дүнтэй болж өссөөр 2018 оны 4 дүгээр сарын байдлаар 30.3 хувь байна. Мөнгөний нийлүүлэлтийн жилийн өсөлтийн 25.8 нэгж хувийг бусад хадгаламжийн өсөлт, 4.5 нэгж хувийг M1 мөнгөний өсөлт бүрдүүлжээ.

Дүрслэл 1.42

Мөнгөний үзүүлэлтүүд (жилийн өсөлтийн хувь)

Эх сурвалж: Монголбанк.

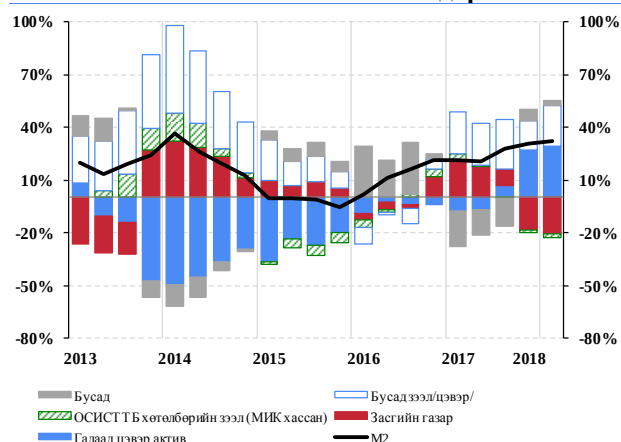
Тэмдэглэл: Хамгийн сүүлийн утга нь 2018 оны 4 дүгээр сарын статистик болно.

M1 мөнгө өмнөх оны мөн үетэй харьцуулахад 24.1 хувиар буюу 557.6 тэрбум төгрөгөөр өсч, нийт мөнгөний нийлүүлэлтийн 17.7 хувь буюу 2.9 их наяд төгрөгтэй тэнцэж байна. M1 мөнгийг бүрдүүлж буй төгрөгийн харилцах өмнөх оны мөн үеэс 505.6 тэрбум төгрөгөөр, хадгаламжийн байгууллагаас гадуурх мөнгө 52.1 тэрбум төгрөгөөр тус тус өсчээ.

Бусад хадгаламж өмнөх оны мөн үеэс 31.7 хувиар буюу 3.2 их наяд төгрөгөөр нэмэгдэж, мөнгөний нийлүүлэлтийн 82.3 хувь буюу 13.4 их наяд төгрөгтэй тэнцэж байна. Энэхүү бусад хадгаламжийн жилийн өсөлтийн 23.6 нэгж хувийг төгрөгийн хадгаламж, 6.3 нэгж хувийг валютын харилцах, 1.7 нэгж хувийг валютын хадгаламжийн өсөлт тус тус бүрдүүлж байна.

Дүрслэл 1.43

M2 мөнгөний жилийн өсөлтийн задаргаа

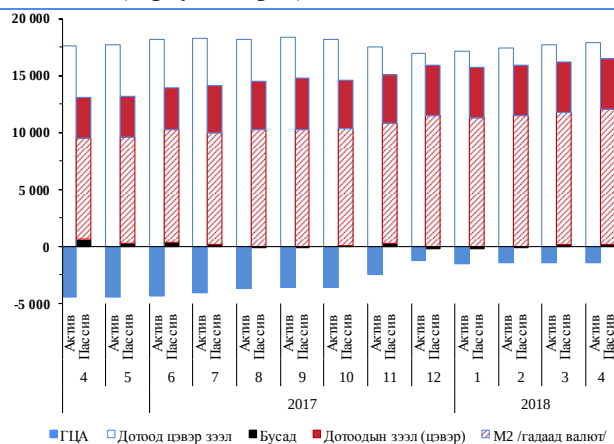
Эх сурвалж: Монголбанк.

Тэмдэглэл: Хамгийн сүүлийн утга нь 2018 оны 4 дүгээр сарын статистик болно.

M2 мөнгийг байршуулалт талаас нь харвал 2018 оны 4 дүгээр сарын байдлаар дотоод цэвэр зээлийн жилийн өөрчлөлт 1.6 хувьтай байна. Үүний 6.8 нэгж хувийг иргэдийн зээл, 4.9 нэгж хувийг бусад санхүүгийн байгууллагуудын зээл, 3.1 нэгж хувийг хувийн байгууллагуудын зээл, 0.2 нэгж хувийг улсын байгууллагуудын зээлийн өсөлт, -13.3 нэгж хувийг Засгийн газрын зээлийн бууралт тус тус бүрдүүлж байгаа юм.

Дүрслэл 1.44

Мөнгөний үзүүлэлтүүдийн ерөнхий бүтэц ба хандлага (тэрбум төгрөг)

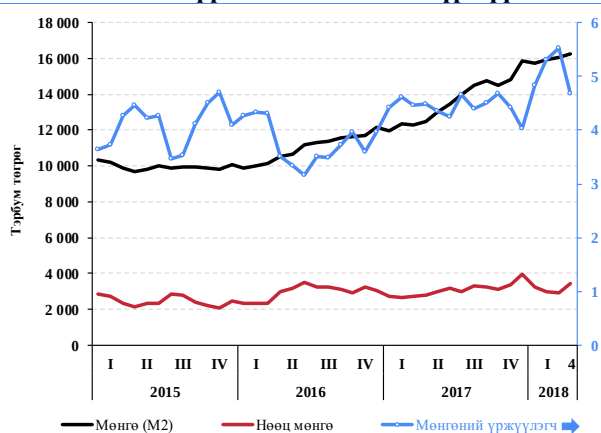
Эх сурвалж: Монголбанк.

Төлбөрийн тэнцлийн хүндрэлээс шалтгаалан Монгол улсын гадаад цэвэр актив (ГЦА) 2013 оноос хойш буурсаар байсан боловч 2017 оны 2 дугаар улирлаас эхлэн өсөх хандлагатай байна. Тухайлбал 2018 оны 4 дүгээр сарын байдлаар ГЦА өмнөх оны мөн үеэс 29.3 хувиар өсч -1447.7 тэрбум төгрөгт хүрчээ.

Гадаад валютын харилцах, хадгаламжийн М2 мөнгөнд эзлэх хувь 2016 оны эцсээс эхлэн буурах хандлагатай болсон. Тодруулбал 2016 оны эцсийн байдлаар 34.7 хувь байсан бол 2017 оны эцсийн байдлаар 27.8 хувь, 2018 оны 4 дүгээр сард 27.2 хувьтай байна. Харин төгрөгийн харилцах, хадгаламж М2 мөнгөний 72.8 хувийг эзэлж байгаа юм.

Дүрслэл 1.45

Мөнгөний нийлүүлэлт ба мөнгөний үржүүлэгч

Эх сурвалж: Монголбанк.

Тэмдэглэл: *Хамгийн сүүлийн утга нь 2018 оны 4 дүгээр сарын статистик болно.

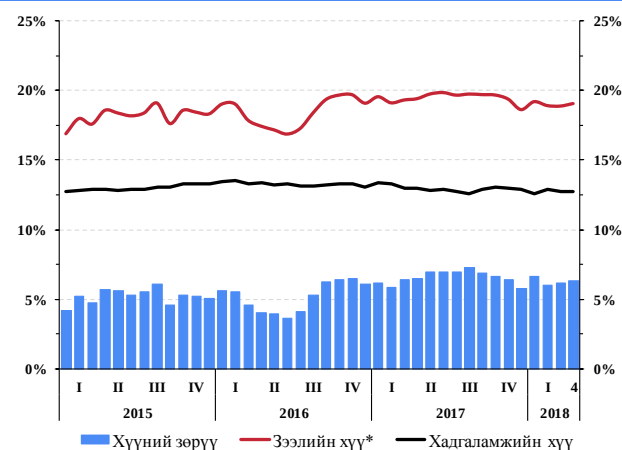
Мөнгөний үржүүлэгч²³ сүүлийн 4 жилийн дунджаар 4.1 нэгж байгаа бөгөөд 2018 оны 4 дүгээр сарын байдлаар 4.7 нэгжтэй тэнцүү байна.

Гадаад эрэлт хүлээлтээс сайжирсан, экспортын бүтээгдэхүүний үнэ өндөр түвшинд хадгалагдаж байгаа нь төлбөрийн тэнцэл болон эдийн засгийн төлөвт эерэг нөлөө үзүүлж байна. Банкны салбарын богино хугацаатай эх үүсвэрийн хүүг бууруулж,

улмаар зээлийн хүүгээр дамжин бизнесийн идэвхжлийг дэмжих зорилгоор Монголбанк 2018 оны 3 дугаар сард мөнгөний бодлогын хүүг 1.0 нэгж хувиар бууруулан 10.0 хувь болгох шийдвэр гарган мөрдөн ажиллаж байна.

Дүрслэл 1.46

Банкнүүдын хадгаламж болон зээлийн хүү

Эх сурвалж: Монголбанк.

Тэмдэглэл: *Ипотекийн зээлийн хүүг оруулж тооцсон. Хамгийн сүүлийн утга нь 2018 оны 4 дүгээр сарын статистик болно.

Банкнүүдын төгрөгийн зээлийн жигнэсэн дундаж хүү²⁴ 2018 оны 4 дүгээр сарын байдлаар өнгөрсөн оны мөн үеэс 0.3 нэгж хувиар буурч жилийн 19.1 хувьд хүрэв. Харин хадгаламжийн жигнэсэн дундаж хүү өмнөх оны мөн үеэс 0.2 нэгж хувиар буурсан буюу 4 дүгээр сарын байдлаар 12.8 хувь байна. Зээл, хадгаламжийн хүүний зөрүү 6.3 хувьтай тэнцэж байна.

“Хүүний коридор” нэвтрүүлснээс хойш буюу 2013 оны 2 дугаар сараас 2016 оны 8 дугаар сар хүртэл хугацаанд богино хугацаат хэлцлийн хүүнүүд бодлогын хүүнээс +/-2 хувийн дотор хэлбэлзэж байсан. Харин 2016 оны 8 дугаар сараас +3, -1 хувьтай байсан бол 2017 оны 6 дугаар сарын 15-ны өдрөөс эхлэн дээд хязгаар нь бодлогын хүүнээс +2 нэгж хувь, доод хязгаар нь -2 нэгж хувь дотор

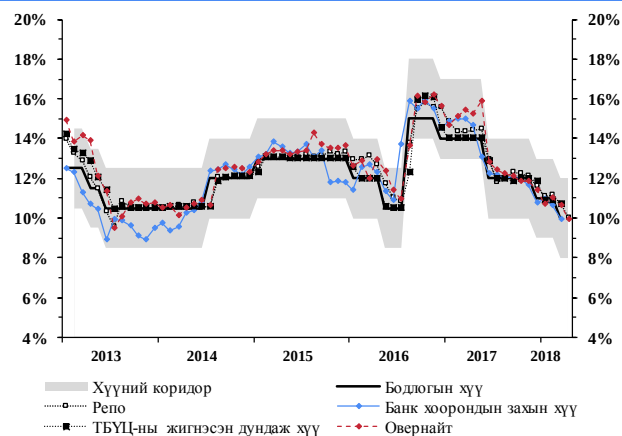
²³ Нөөц мөнгөний нэгж өсөлт нь хэдий хэмжээний нийт мөнгө (М2)-ний өсөлт бий болгосныг харуулах бөгөөд М2 мөнгө ба нөөц мөнгөний харьцаагаар тодорхойлогдоно.

²⁴ Банкнүүдын зээлийн жигнэсэн дундаж хүү нь Монголбанкны хөтөлбөрийн (ҮТХ) зээлийг оруулан тооцсон хүү болно.

байна. (Хүүний коридор гэдэг нь банк хоорондын захын хүүний хэлбэлзэх муж бөгөөд зөвхөн хүүг төдийгүй түүний хэлбэлзэх мужийг тодорхойлдог орчин үеийн төв банкны арга хэрэгсэл юм).

Дүрслэл 1.47

Банк хоорондын захын хүү

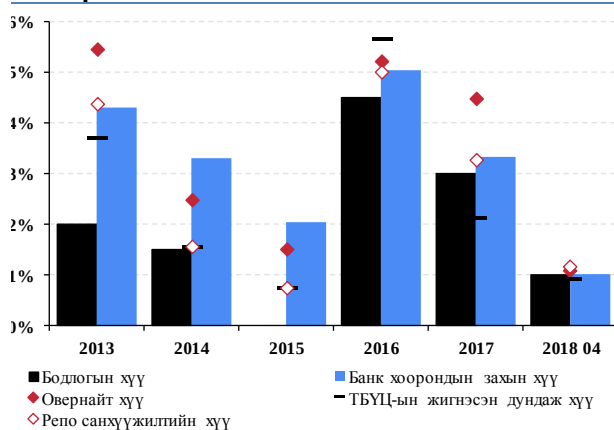
Эх сурвалж: Монголбанк.

Тэмдэглэл: Хамгийн сүүлийн утга нь 2018 оны 4 дүгээр сарын статистик болно.

2018 оны 4 дүгээр сарын байдлаар Монголбанкны бодлогын хүү 10.0 хувь, овернайт хүү 9.9 хувь, репо хүү мөн 10.0 хувь байна.

Дүрслэл 1.48

Банк хоорондын захын хүүний хэлбэлзэх интервал*

Эх сурвалж: Монголбанк.

Тэмдэглэл: *Хүүний жил бүр хэлбэлзэх интервалыг тухайн жилийн хамгийн их утгаас хамгийн бага утгыг хасч тооцов.

УЛСЫН ТӨСӨВ

Нэгдсэн төсвийн орлогын урьдчилсан гүйцэтгэл

2018 оны 4 дүгээр сарын нэгдсэн төсвийн гүйцэтгэлийн мэдээгээр Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн нийт орлого 2784.8 тэрбум төгрөгт хүрч төлөвлөсөн хэмжээнээс 13.3 хувь буюу 326.8 тэрбум төгрөгөөр өссөн бол төсвийн тэнцвэржүүлсэн нийт орлого 2492.6 тэрбум төгрөгт хүрч төлөвлөсөн хэмжээнээс 10.7 хувиар буюу 240.4 тэрбум төгрөгөөр давж биелжээ.

Нэгдсэн төсвийн тэнцвэржүүлсэн нийт орлого төлөвлөгөөнөөс ийнхүү давахад ААН-ийн орлогын албан татвар 128.7 тэрбум төгрөг, НӨАТ 139.3 тэрбум төгрөг, гадаад үйл ажиллагааны орлого 34.9 тэрбум төгрөг, нийгмийн даатгалын шимтгэл 6.1 тэрбум төгрөгөөр төлөвлөсөн дүнгээс их хэмжээгээр давсан нь ихээхэн нөлөөллөө.

Хүснэгт 1.7

Нэгдсэн төсвийн орлогын төлөвлөгөө ба урьдчилсан гүйцэтгэл (тэрбум төгрөг)

Нэгдсэн төсвийн орлого	Жилийн төлөвлөгөө	2018 оны эхний 4 сар		
		*	**	**/*
Нийт орлого ба тусламжийн дүн	8022	2 458	2 785	113.3%
Тогтворжуулалтын сан	123	46	77	164.9%
Ирээдүйн өв сан	509	160	216	135.2%
Нийт тэнцвэржүүлсэн орлого ба тусламжийн дүн	7 390	2 252	2 493	110.7%
I. Татварын орлого	6 353	1 971	2 223	115.9%
1. Орлогын албан татвар	1 441	482	580	120.2%
1.1. Аж ахуйн нэгжийн орлогын албан татвар	691	267	396	148.1%
1.2. Хувь хүний орлогын албан татвар	602	480	486	101.3%
2. Нийгмийн даатгалын шимтгэл, хураамж	1 427	436	442	101.4%
3. Хөрөнгийн албан татвар	122	47	36	77.1%
4. Нэмэгдсэн өртгийн албан татвар	1 517	404	543	134.5%
5. Онцгой албан татвар	684	211	210	99.7%
6. Тусгай зориулалтын орлого	12	5	3	73.3%
7. Гадаад үйл ажиллагааны орлого	537	142	177	124.6%
8. Бусад татвар, төлбөр, хураамж	612	190	231	121.3%
II. Татварын бус орлого	1 037	335	270	80.5%
1. Нийтлэг татварын бус орлого	296	291	267	92.0%
2. Хөрөнгийн орлого	1	2	2	125.2%
3. Тусламжийн орлого	110	44	2	4.6%

Эх сурвалж: Сангийн яам.

Тэмдэглэл: *Төлөвлөгөө, **Урьдчилсан гүйцэтгэл

Харин татварын бус орлого тайлант хугацаанд 65.2 тэрбум төгрөгөөр тасарсан нь нэгдсэн төсвийн тэнцвэржүүлсэн орлогын өсөлтөд сөргөөр нөлөөлжээ.

Хүснэгт 1.8

2018 оны эхний 4 сарын нэгдсэн төсвийн орлогын гүйцэтгэл, үндсэн бүрэлдэхүүнээр (тэрбум төгрөг)

Төсвийн орлого	УТ*	ОНТ*	НДС*
Нийт орлого ба тусламжийн дүн	2 146	802	635
Тогтворжуулалтын сан	215	0	0
Ирээдүйн өв сан	76	0	0
Нийт тэнцвэржүүлсэн орлого ба тусламжийн дүн	1 854	802	635
I. Татварын орлого	1 503	277	427
1. Орлогын албан татвар	396	183	0
1.1. Аж ахуйн нэгжийн орлогын албан татвар	396	0	0
1.2. Хувь хүний орлогын албан татвар	0	212	0
1.3. Зарим бүтээгдэхүүний үнийн өсөлтийн татвар	0	0	0
2. Нийгмийн даатгалын шимтгэл хураамж	0	0	427
3. Хөрөнгийн албан татвар	0	36	0
4. Нэмэгдсэн өртгийн албан татвар	543	0	0
5. Онцгой албан татвар	210	0	0
6. Тусгай үйл ажиллагааны орлого	3.3	0	0
5. Гадаад худалдааны орлого	177	0	0
6. Бусад татвар	179	57	0
II. Татварын бус орлого	351	525	207

Эх сурвалж: Сангийн яам.

Тэмдэглэл: *УТ- Улсын төсөв, ОНТ- Орон нутгийн төсөв, НДС- Нийгмийн даатгалын сан.

Улсын төсөв

Улсын төсвийн нийт тэнцвэржүүлсэн орлого 1854.3 тэрбум төгрөгт хүрч 16.5 хувиар буюу 263.3 тэрбум төгрөгөөр төлөвлөснөөс давжээ. Үүнд ААН-ийн орлогын албан татвар 128.7 тэрбум төгрөгөөр, дотоодын барааны НӨАТ 62.2 тэрбум төгрөгөөр, импортын гаалийн татвар 34.9 тэрбум төгрөгөөр, импортын барааны НӨАТ-ын орлого 53.3 тэрбум төгрөгөөр, ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөрийн орлого 38.9 тэрбум төгрөгөөр өссөн нь голчлон нөлөөлсөн бол татварын бус орлого 77.1 тэрбум төгрөгөөр тасарсан нь төсөвт байгууллагуудын өөрийн орлого болон гадаад тусламжийн орлогын гүйцэтгэлээс шалтгаалжээ.

Орон нутгийн төсөв

Орон нутгийн төсвийн орлого 802.2 тэрбум төгрөгт хүрч 7.8 хувиар буюу 68.3 тэрбум төгрөгөөр төлөвлөснөөс дутуу төвлөрөв. Орон нутгийн төсвийн орлого бүрдүүлэлтийг орлогын ангиллаар авч үзвэл татварын орлого

40.8 тэрбум төгрөгөөр, татварын бус орлого 27.4 тэрбум төгрөгөөр тасарсан үзүүлэлттэй байна.

Нийгмийн даатгалын сангийн орлого

Нийгмийн даатгалын санд 636.3 тэрбум төгрөг төвлөрсний 427 тэрбум төгрөг нь нийгмийн даатгалын шимтгэлийн орлого байгаа юм. Тайлант хугацаанд нийгмийн даатгалын

шимтгэлийн орлого төлөвлөгөөнөөс 4.7 хувиар буюу 28.7 тэрбум төгрөгөөр илүү төвлөрчээ.

Эрүүл мэндийн даатгалын сан

Эрүүл мэндийн даатгалын санд 93.7 тэрбум төгрөг төвлөрсөн нь төлөвлөгөөнөөс 22.5 хувиар буюу 27.1 тэрбум төгрөгөөр тасарсан байна.

Төсвийн зарлагын гүйцэтгэл

Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн нийт зарлага 2018 оны 4 дүгээр сарын байдлаар 3624.1 тэрбум төгрөгөөр төлөвлөгдсөнөөс 2526.2 тэрбум төгрөгийн буюу 83.7 хувийн, улсын төсвийн зарлага 2858.3 тэрбум төгрөгөөр төлөвлөгдсөнөөс 2048.9 тэрбум төгрөгийн буюу 71.7 хувийн гүйцэтгэлтэй гарлаа.

Хүснэгт 1.9

Нэгдсэн төсвийн зарлагын төлөвлөгөө ба гүйцэтгэл (тэрбум төгрөг)

Нэгдсэн төсвийн зарлага	Жилийн төлөвлөгөө	2018 он 1-4 сар		
		*	**	**/*
Нийт зарлага ба цэвэр зээлийн дүн	9 915	3 624	2 526	70%
Урсгал зардал	7 648	2 742	2 191	80%
1. Бараа, үйлчилгээний зардал	3 385	1 247	952	76%
1.1. Цалин хөлс	1 834	614	585	95%
1.2. Нийгмийн даатгал	0	0	0	0%
1.3. Бараа, үйлчилгээний бусад	309	127	64	50%
2. Зээлийн үйлчилгээний төлбөр	1 151	453	321	71%
3. Татаас	240	100	79	79%
4. Урсгал шилжүүлэг	2 872	941	838	89%
Хөрөнгийн зардал	1 981	662	263	40%
Эргэж төлөгдөх цэвэр зээл	286	220	73	33%
Тэнцвэржүүлсэн нийт тэнцэл	-2 525	-1 372	-34	3%

Эх сурвалж: Сангийн яам.

Тэмдэглэл: *Төлөвлөгөө, **Урьдчилсан гүйцэтгэл.

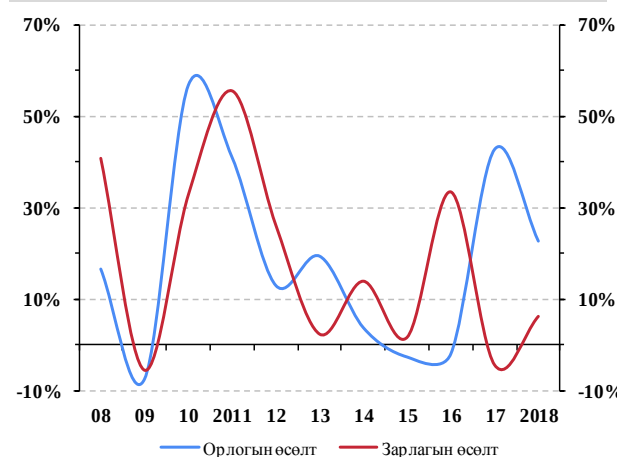
Үүнээс урсгал зардал 551.4 тэрбум төгрөг, хөрөнгийн зардал 398.8 тэрбум төгрөгөөр тус тус дутуу гүйцэтгэлтэй гарчээ. Урсгал зардлын бараа үйлчилгээний зардлын бүрэлдэхүүнд багтах бусдаар гүйцэтгүүлсэн ажил, үйлчилгээний төлбөр 127.2 тэрбум төгрөг, цалин хөлс 28.7 тэрбум төгрөг, бараа үйлчилгээний бусад зардал 63.2 тэрбум төгрөгийн дутуу гүйцэтгэлтэй байлаа. Бусад голлох зарлагын хувьд зээлийн үйлчилгээний төлбөр 131.5 тэрбум төгрөг, татаас 21.5 тэрбум

төгрөг, урсгал шилжүүлэг 103.2 тэрбум төгрөгийн дутуу гүйцэтгэлтэй байна.

Хөрөнгийн зарлагын хувьд тайлант хугацаанд 263.0 тэрбум төгрөг буюу 13.3 хувийн гүйцэтгэлтэй гарсан байна.

Дүрслэл 1.49

Нэгдсэн төсвийн орлого, зарлагын гүйцэтгэлийн жилийн өөрчлөлт

Эх сурвалж: Сангийн яам.

Тэмдэглэл: 2018 оны эхний 4 сарын орлого, зарлагын гүйцэтгэлийн жилийн өөрчлөлт болно.

Улсын төсвийн зарлага

Улсын төсвийн халамжийн сангаас ахмад дайчин, алдар цолтой ахмад настанд үзүүлэх хөнгөлөлт тусламжийн зардал 1.6 тэрбум, хүүхдэд олгох мөнгөн тэтгэмжийн зардал 40.8 тэрбум, алдарт эхийн одонтой эхчүүдэд олгох тэтгэмжийн зардалд 27.3 тэрбум, насны хишгийн зардалд 10.1 тэрбум төгрөгийг тус тус олгосон байна. Улсын төсвөөс орон нутагт

72.2 тэрбум төгрөгийн санхүүгийн дэмжлэг, 20.4 тэрбум төгрөгийн орон нутгийн хөгжлийн сангийн шилжүүлэг, 395.5 тэрбум төгрөгийн тусгай зориулалтын шилжүүлгийг тус тус олгожээ.

Орон нутгийн төсвийн зарлага

Орон нутгийн төсвийн зарлага 692.4 тэрбум төгрөгт хүрч, төлөвлөгдсөн нийт зардал 69.6 хувийн гүйцэтгэлтэй байна. Орон нутгаас улсын төсөвт 49.0 тэрбум төгрөг төвлөрүүлээд байна.

Нийгмийн даатгалын сангийн зарлага

Нийгмийн даатгалын сангийн төлөвлөгдсөн зардал 97.9 хувийн буюу 580.7 тэрбум төгрөгийн гүйцэтгэлтэй байна.

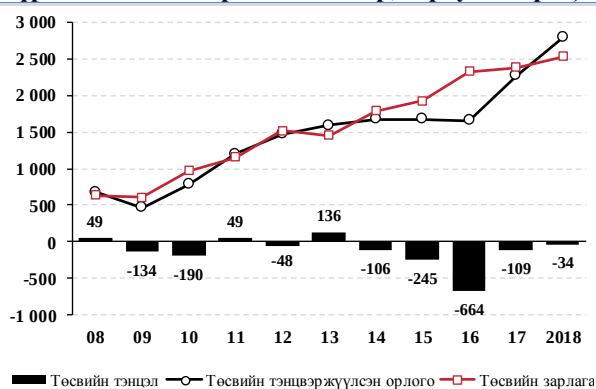
Эрүүл мэндийн даатгалын сангийн зарлага

Эрүүл мэндийн даатгалын сангийн төлөвлөгдсөн зардал 84.8 хувийн буюу 97.1 тэрбум төгрөгийн гүйцэтгэлтэй байна. Тус сангаас улсын эмнэлгүүдэд 69.2 тэрбум төгрөгийн эрүүл мэндийн даатгалын санхүүжилтийг олгосон байна.

Төсвийн тэнцэл

Дүрслэл 1.50

Нэгдсэн төсвийн тэнцлийн гүйцэтгэл (жил бүрийн эхний 4 сарын байдлаар, тэрбум төгрөг)

Эх сурвалж: Сангийн яам.

2018 оны эхний 4 сард гадаад төслийн зээлийн үндсэн төлбөрт 62.1 тэрбум, гадаад бондын үндсэн төлбөрт 308.9 тэрбум төгрөгийг тус тус төлж, 177.6 тэрбум төгрөгийн гадаад төслийн зээл авч, Засгийн газрын урт хугацаат дотоод бондын үндсэн төлбөрт 906.6 тэрбум, гадаад бондын үндсэн төлбөрт 308.9 тэрбум төгрөгийг тус тус төлсөн байна. Тайлант хугацаанд Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн нийт тэнцэл 33.6 тэрбум, улсын төсвийн нийт тэнцэл 194.6 тэрбум төгрөгийн алдагдалтай гарлаа.

Төсвийн эрсдэл, эмзэг байдал

Манай улс зэсийн баяжмал, нүүрс, цайрын баяжмал, төмрийн хүдэр, жонш зэрэг эрдэс бүтээгдэхүүн экспортолдог. Эдгээр бүтээгдэхүүний экспортоос төсөвт төвлөрүүлсэн орлого нь сүүлийн 5 жилд нэгдсэн төсвийн орлогын 20 орчим хувийг эзэлж ирсэн. Дэлхийн зах зээл дээрх алт, зэс, нүүрсний үнийн өөрчлөлт, экспортын хэмжээнээс шалтгаалж, ашигт малтмалын нөөц ашигласны татвар, аж ахуйн нэгжийн орлогын албан татварын орлого тасрах, улмаар төсвийн алдагдал нэмэгдэх эрсдэл

үүсдэг. Өөрөөр хэлбэл хөрөнгийн зах зээл дээр өдөр бүр хэлбэлзэж байдаг эрдэс бүтээгдэхүүний үнийн өөрчлөлтөөс манай улсын төсвийн орлогын томоохон хэсэг хамаарч буй нь төсвийн орлого их хэмжээгээр хэлбэлзэх эрсдэлийг бий болгож байна.

Засгийн газрын нийт өрийн үлдэгдэл 2018 оны 1 дүгээр улирлын эцэст 21482.7 тэрбум төгрөгт хүрсэн ба үүнээс гадаад өр 16636.7 тэрбум төгрөг буюу 77.4 хувь, дотоод өр 3296.4 тэрбум төгрөг буюу 15.3 хувь, Засгийн

газрын өрийн баталгаа 1549.6 тэрбум төгрөг буюу 7.2 хувийг тус тус эзэлж байна.

Хүснэгт 1.10

Засгийн газрын өр (тэрбум төгрөг)

Өрийн бүтэц, өрийн хэрэгсэл	2016-12-31	2017-12-31	2018-03-31
1. Засгийн газрын дотоод өр	6 464.9	4 230.1	3 296.4
1.1. Үнэт цаас	5 488.8	3 461.9	2 706.0
1.2. Өрийн бичиг/вексель	307.2	-	-
1.3. Концесс	668.9	768.2	590.4
2. Засгийн газрын гадаад өр	12 363.8	16 857.8	16 636.7
2.1. Үнэт цаас	5 380.5	7 701.6	7 288.2
2.2. Зээл	6 983.3	9 156.2	9 348.5
3. Засгийн газрын өрийн баталгаа	3 451.5	1 663.7	1 549.6
Засгийн газрын нийт өр (1+2+3)	22 280.2	22 751.6	21 482.7
Засгийн газрын өр (ӨҮЦ)	18 861.0	20 212.1	18 825.0
Хуулиар тогтоосон өрийн хязгаар	88.0%	85.0%	80.0%
Засгийн газрын өр (ӨҮЦ)/ДНБ	78.8%	74.4%	61.5%*

Эх сурвалж: Сангийн яам

Засгийн газрын зүгээс 2017 оны 3 дугаар сард Монгол Улсын Хөгжлийн банкны 580 сая ам.долларын бондын 82.07 хувь буюу 476 сая ам.долларыг Засгийн газрын 7 жилийн хугацаатай, 8.75 хувийн хүүтэй Хуралдай бондоор сольж, үлдэгдэл 124 сая ам.долларыг 7.625 хувийн зах зээлийн өгөөжтэйгөөр босгон хугацаанд нь төлж дуусгасан. Мөн 2017 оны 10 дугаар сард 800 сая ам.долларын 5.5 жилийн хугацаатай, 5.625 хувийн хүүтэй Гэрэгэ бондоор 2018 оны 1 дүгээр сард төлөгдөх хуваарьтай 500.0 сая ам.долларын Чингис бондын 74.5 хувь буюу 372.8 сая ам.доллар, 2018 оны 6 дугаар сард төлөгдөх хуваарьтай 1.0 тэрбум юанийн Дим сам бондын 9.5 хувийг тус тус буцаан худалдан авсан бөгөөд Чингис бондын үлдэгдэл 127.2 сая ам.долларын төлбөрийг Гэрэгэ бондын эх үүсвэрээр 2018 оны 1 дүгээр сард төлж барагдуулсан. Ингэснээр Засгийн газрын гадаад бондын үлдэгдэл 2017 оны жилийн эцэст 3173.1 сая ам.доллар буюу 7701.6 тэрбум төгрөг байсан бол 2018 оны 1 дүгээр

улирлын байдлаар 3045.9 сая ам.доллар буюу 7288.2 тэрбум төгрөг болж буурсан. Засгийн газрын гадаад өртэй холбоотой дараах эрсдэлүүд тулгарч болзошгүй юм. Үүнд:

- ♦ **Гадаад валютын ханшийн эрсдэл.** Засгийн газрын гадаад өр болон Засгийн газрын баталгааны үлдэгдэл 2017 оны жилийн эцэст нийт өрийн багцын 81.4 хувь, 2018 оны 1 дүгээр улирлын байдлаар 84.7 хувийг тус тус эзэлж байна. Энэ нь гадаад валютын ханшийн эрсдэлийг энэ хэмжээгээр нэмэгдүүлж, гадаад валютын ханшийн өсөлтөөс үүдэн төгрөгөөр илэрхийлсэн гадаад өрийн үлдэгдэл өсөх, гадаад өрийн үйлчилгээний зардлыг нэмэгдүүлж болзошгүй байна.
- ♦ **Өрийн дахин санхүүжилтийн эрсдэл.** Засгийн газрын зүгээс 2017 оны 3 дугаар сард төлөгдөх хуваарьтай байсан Монгол Улсын Хөгжлийн банкны 580.0 сая ам.долларын евро бонд, 2018 онд төлөгдөх хуваарьтай Чингис бонд, Дим сам бондуудын төлбөрийг эдийн засагт сөрөг нөлөө үзүүлэхгүйгээр амжилттай дахин санхүүжүүлсэн бөгөөд 2018 оны 6 дугаар сард Дим сам бондын үлдэгдэл 145.9 сая ам.долларын төлбөрийг Гэрэгэ бондын эх үүсвэрээр хугацаанд нь төлөхөөр бэлтгэж байна. Энэхүү төлбөрийг төлснөөр 2020 оныг хүртэл гадаад бондын томоохон төлбөргүй боловч 2021-2024 оны хооронд нийт 2900.0 сая ам.долларын бондын төлбөр төлөгдөхөөр байгаа нь өрийн дахин санхүүжилтийн эрсдэл эдгээр онуудад үүсч болзошгүйг харуулж байгаа юм.

САНХҮҮГИЙН САЛБАР, ТҮҮНИЙ ДАРХЛАА

2.1 БАНКНЫ САЛБАРЫН ТӨЛӨВ БАЙДАЛ

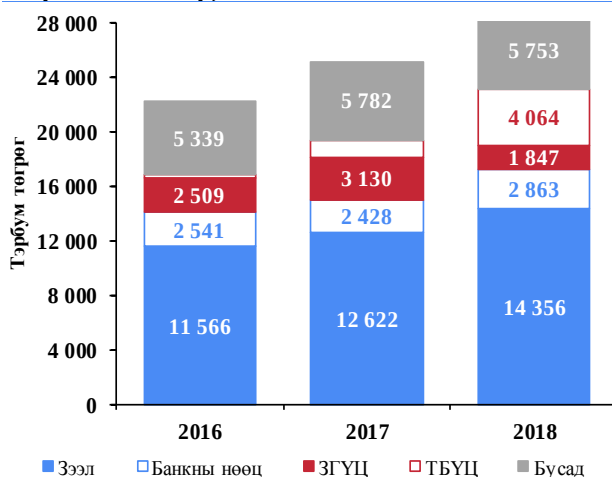
БАНКНЫ САЛБАР

Ерөнхий төлөв байдал

Банкны салбарт 2018 оны 4 дүгээр сарын байдлаар нийт 14 банк 1525 салбар нэгжтэйгээр үйл ажиллагаа явуулж байна. Нийт харилцагчдын тоо 9.1 сая, зээлдэгчдийн тоо 927 мянгад хүрлээ²⁵.

Дүрслэл 2.1

Банкны салбарын активын бүтэц (жил бүрийн 4 сарын байдлаар)

Эх сурвалж: Монголбанк.

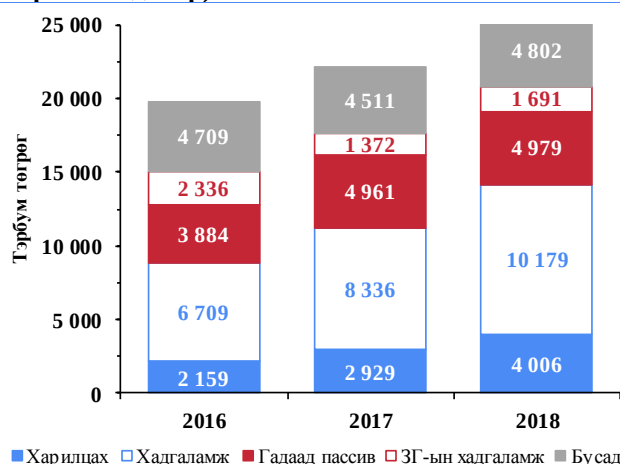
Банкны салбарын нийт активын хэмжээ 2018 оны 4 дүгээр сарын байдлаар өмнөх оны мөн үеэс 3.7 их наяд төгрөгөөр өсч 28.8 их наяд төгрөгт хүрлээ. Нийт активын бүтцийг авч үзвэл 46.6 хувь нь зээл, 18.7 хувь нь мөнгөн хөрөнгө, 14.2 хувь нь Төв банкны үнэт цаас, 6.5 хувь нь Засгийн газрын үнэт цаас, үлдэх 14.0 хувь нь бусад хөрөнгө байна.

Банкны салбарын активын бүтцийн гол өөрчлөлтүүдийг харвал нийт активт эзлэх зээлийн хэмжээ өнгөрсөн оны мөн үеэс 0.7 нэгж хувиар буурсан байна. Тус хандлага сүүлийн жилүүдэд үргэлжилж байгаа бөгөөд эдийн засагт зээлийн эрсдэл өндөр байгаатай холбоотой юм.

Түүнчлэн нийт активт эзлэх Засгийн газрын үнэт цаасны хувь хэмжээ өмнөх оны мөн үеэс 6.3 нэгж хувиар буурсан бол Төв банкны үнэт цаас 9.3 нэгж хувиар өссөн үзүүлэлттэй байна. Засгийн газраас хэрэгжүүлж буй өрийн тэнцвэртэй байдлыг хангах бодлогын нөлөөгөөр банкнуудын Засгийн газрын үнэт цаасанд оруулсан хөрөнгө оруулалтын хэмжээ буурч байна.

Дүрслэл 2.2

Банкны салбарын пассивын бүтэц (жил бүрийн 4 сарын байдлаар)

Эх сурвалж: Монголбанк.

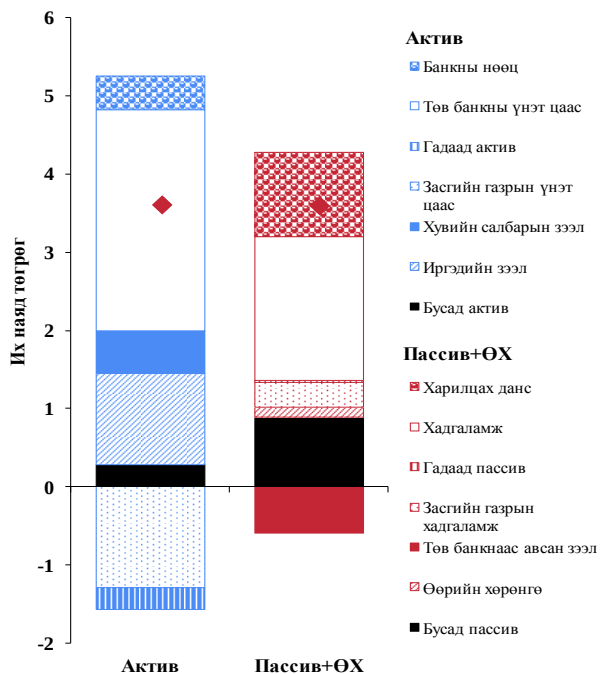
²⁵ Давхардсан тоогоор.

Эх үүсвэр

Банкны салбарын нийт эх үүсвэрийн хэмжээ 2018 оны 4 дүгээр сарын эцэст өмнөх оны мөн үеэс 16.2 хувиар өсч, 25.5 их наяд төгрөгт хүрэв. Эх үүсвэрийн өсөлтөд банкнуудын иргэдээс татан төвлөрүүлсэн харилцах, хадгаламжийн хэмжээ 16.3 их наяд төгрөгт хүрч, өмнөх оны мөн үеэс 3.3 их наяд төгрөгөөр буюу 25.5 хувиар өссөн нь голлон нөлөөлжээ.

Дүрслэл 2.3

Банкны салбарын актив, пассивт гарсан өөрчлөлт (2017.04-2018.04)

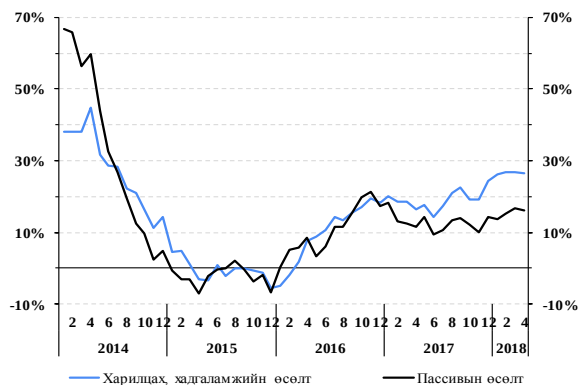

Эх сурвалж: Монголбанк.

Банкны салбарын нийт эх үүсвэрийн 63.8 хувийг иргэд аж ахуй нэгж, төрийн байгууллагуудаас татсан харилцах, хадгаламж, 22.5 хувийг банк санхүүгийн байгууллагаас татсан эх үүсвэр, үлдэх 13.7 хувийг төслийн санхүүжилт, банкнаас гаргасан үнэт цаас зэрэг бусад төрлийн эх үүсвэрүүд бүрдүүлж байна.

Дүрслэл 2.4

Банкны салбарын эх үүсвэрийн жилийн өсөлт

Эх сурвалж: Монголбанк.

Банкны салбарын нийт харилцах, хадгаламжийн 73.0 хувийг төгрөгийн, 27.0 хувийг валютын харилцах, хадгаламж бүрдүүлж байна. Гадаад валютын харилцах, хадгаламжийн нийт харилцах, хадгаламжид эзлэх хувийн жин өмнөх оны мөн үеэс 3.5 нэгж хувиар буурчээ.

Банкнудын эх үүсвэр өссөн хэвээр байна. Монголбанкнаас мөнгөний уламжлалт бус бодлогын хүрээнд хэрэгжүүлсэн хөтөлбөрийн санхүүжилт болон харилцах хадгаламжийн тогтвортой өсөлттэй холбоотойгоор эх үүсвэрийн хэмжээ 2013 онд өсч байсан хэдий ч 2014 оноос хойш өсөлтийн хурд эргэн буурч, 2015 оны 1 дүгээр сард сөрөг утгатай болсон. Харин 2016 оноос эхлэн өсөлтийн хурд сэргэж, 2018 оны 4 дүгээр сарын байдлаар нийт пассивын жилийн өсөлт 16.1 хувьтай байна.

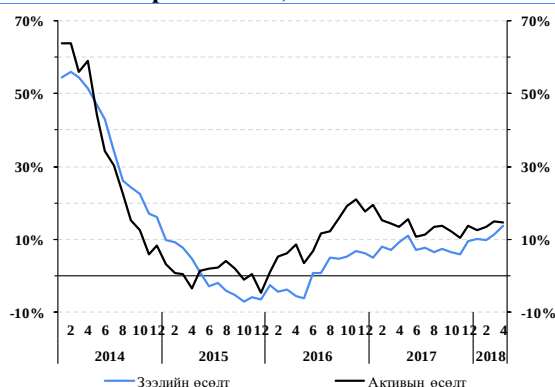
Зээл

Банкны салбарын зээл сүүлийн 23 сар дараалан өсөв. Санхүүгийн салбарын зээлийн багцын дийлэнх хувийг бүрдүүлдэг банкны салбарын зээлийн өсөлт нь эдийн засгийн хүндрэлтэй нөхцөл байдал үүссэн, санхүүгийн зах зээлийн нөхцөл чангарсан, эдийн засгийн идэвхжил удааширснаар банкнууд шинээр зээл олгох нь эрсдэлтэй гэж үзэн зээлээ хумьсан зэргээс шалтгаалан 2014 оны 2 дугаар

сараас тасралтгүй буурч эхэлсэн. Улмаар 2015 оны 5 дугаар сараас 2016 оны 5 дугаар сар хүртэлх хугацаанд банкны салбарын зээлийн жилийн өөрчлөлт сөрөг утгатай байсан бол 2016 оны 6 дугаар сараас эхлэн өсч, 2018 оны 4 дүгээр сарын байдлаар 13.7 хувьд хүрээд байна.

Дүрслэл 2.5

Банкны салбарын актив, зээлийн жилийн өсөлт

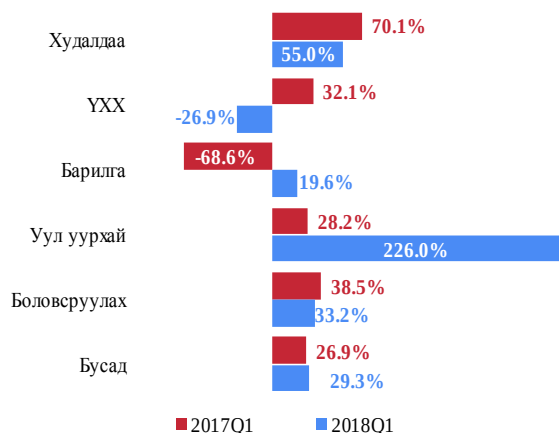

Эх сурвалж: Монголбанк.

Нийт зээлийг салбарын ангиллаар авч үзвэл бөөний болон жижиглэн худалдаа, үл хөдлөх хөрөнгө, боловсруулах үйлдвэрлэлийн салбарт олгосон зээлийн өсөлт 2018 оны эхний улиралд өмнөх оны дүнгээс буурсан бол барилга, уул уурхай олборлолт болон бусад салбарт олгосон зээлийн өсөлт нэмэгджээ.

Дүрслэл 2.6

Олгосон зээлийн жилийн өсөлт (салбараар)

Эх сурвалж: Монголбанк.

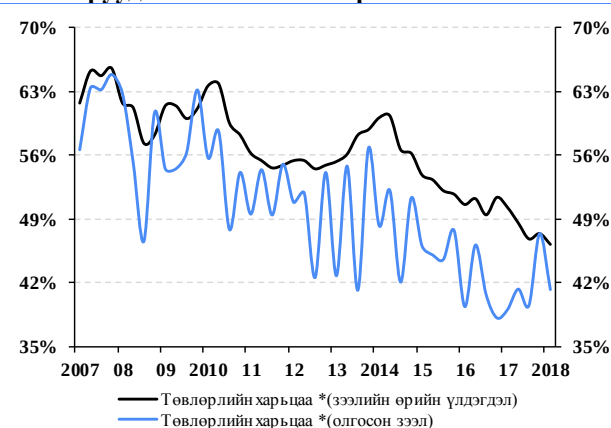
Зээлийн төвлөрлийн хэмжээ өндөр хэвээр байна. Банкны системийн хэмжээнд зээлийн

төвлөрлийн эрсдэлд орох магадлал өндөр байгаа бөгөөд үүний шалтгаан нь манай орны эдийн засаг төрөлжилт багатай, цөөн тооны салбараас өндөр хамааралтай байгаатай холбоотой юм.

2018 оны эхний 4 сарын байдлаар банкны салбарын нийт зээлийн өрийн үлдэгдлийн 54.0 хувь уул уурхай, боловсруулах үйлдвэрлэл, барилга, үл хөдлөх хөрөнгө, худалдаа зэрэг 5 салбарт төвлөрч байна. Иймд эдгээр салбаруудад хүндрэл үүсэхэд банкны салбарын зээлийн чанарт сөргөөр нөлөөлөх эрсдэлтэй юм.

Дүрслэл 2.7

Салбаруудын зээлийн төвлөрөл

Голлох салбарууд	Зээлийн өрийн үлдэгдэл (2018M4)	Оны эхнээс гарсан өөрчлөлт
Бөөний/жижиглэн худалдаа	14.5%	0.7%
Үл хөдлөх хөрөнгө	13.0%	-1.1%
Барилга	8.7%	-0.6%
Уул уурхай, олборлолт	7.8%	0.2%
Боловсруулах үйлдвэрлэл	10.0%	-0.2%
Бусад	46.0%	1.0%

Эх сурвалж: Монголбанк.

Тэмдэглэл: *Зээлийн багцад хамгийн өндөр жин эзэлж буй 4 салбарын зээлийн нийт дүнд эзлэх хувь.

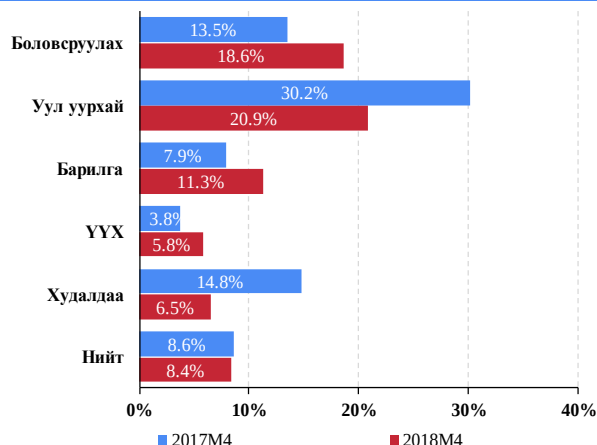
Банкны салбарын нийт чанаргүй зээлийн хэмжээ 2018 оны 4 дүгээр сарын эцсийн байдлаар 1.1 их наяд төгрөгт хүрч нийт зээлийн 7.4 хувийг эзэлж байгаа бол хугацаа хэтэрсэн зээлийн өрийн үлдэгдэл 978.0 тэрбум төгрөгт хүрч нийт зээлийн 6.8 хувийг бүрдүүлж байна. Чанаргүй зээлийн хэмжээ өмнөх оноос 18.1 хувиар өссөн бол хугацаа хэтэрсэн зээлийн хэмжээ 1.1 хувиар буурчээ.

2018 оны 4 дүгээр сарын байдлаар уул уурхай, боловсруулах үйлдвэрлэл, барилгын салбарын чанаргүй зээлийн харьцаа бусад салбаруудтай харьцуулахад өндөр буюу харгалзан 20.9, 18.6, 11.3 хувь байгаа бөгөөд өмнөх оны мөн үеэс боловсруулах үйлдвэрлэл, барилгын салбарын чанаргүй зээлийн харьцаа харгалзан 5.1, 3.4 нэгж хувиар тус тус өсчээ.

Банкны салбарын хугацаа хэтэрсэн болон чанаргүй зээлийн 69.4 хувь нь уул уурхай, боловсруулах үйлдвэрлэл, барилга, бөөний болон жижиглэн худалдааны салбаруудад төвлөрсөн бөгөөд нийт зээлийн өрийн үлдэгдлийн 41.0 хувийг дээрх 4 салбарт олгосон зээл бүрдүүлж байна.

Дүрслэл 2.8

Зээлийн чанарын үзүүлэлт, салбараар

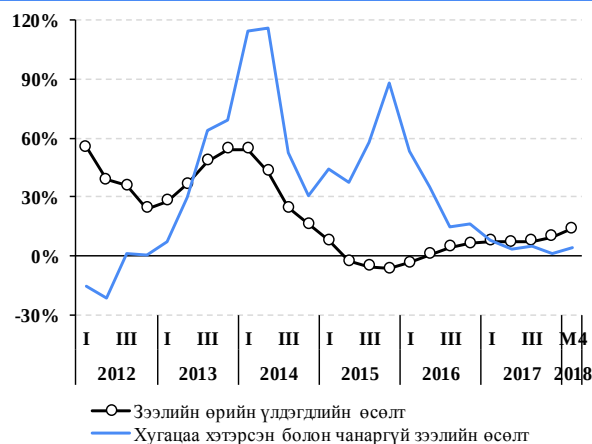
Голлох салбарууд	Тухайн салбарын чанаргүй зээл/Нийт чанаргүй зээл (2017M4)
Уул уурхай, олборлолт	19.5%
Бөөний болон жижиглэн худалдаа	11.3%
Боловсруулах үйлдвэрлэл	22.2%
Барилга	11.7%
Үл хөдлөх хөрөнгө	9.0%
Бусад	26.3%

Эх сурвалж: Монголбанк.

2018 оны 4 дүгээр сарын эцсийн байдлаар нийт чанаргүй зээлийн 41.7 хувийг уул, уурхайн болон боловсруулах үйлдвэрлэлийн салбарын чанаргүй зээл, нийт хугацаа хэтэрсэн болон чанаргүй зээлийн 38.4 хувийг тус хоёр салбарын хугацаа хэтэрсэн болон чанаргүй зээл дангаараа бүрдүүлж байна.

Дүрслэл 2.9

Хугацаа хэтэрсэн болон чанаргүй зээлийн жилийн өсөлт

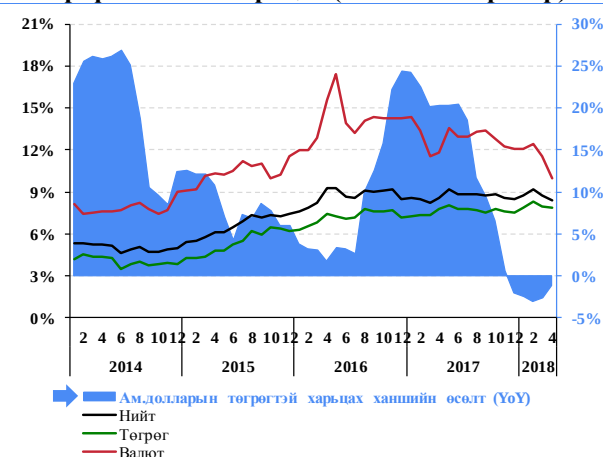
Голлох салбарууд	Нийт чанаргүй зээл ба хугацаа хэтэрсэн зээлд эзлэх хувь (2017M4)
Уул уурхай, олборлолт	22.3%
Бөөний болон жижиглэн худалдаа	9.8%
Боловсруулах үйлдвэрлэл	16.1%
Барилга	21.2%
Үл хөдлөх хөрөнгө	7.6%

Эх сурвалж: Монголбанк.

2018 оны 4 дүгээр сарын эцсийн байдлаар төгрөгийн чанаргүй зээлийн нийт төгрөгийн зээлд эзлэх хувь 7.9 хувь байхад валютын чанаргүй зээлийн нийт валютын зээлд эзлэх хувь 10.0 хувь буюу 2.1 нэгж хувиар өндөр байна.

Дүрслэл 2.10

Чанаргүй зээлийн харьцаа (валютын төрлөөр)

Эх сурвалж: Монголбанк.

Өөрийн хөрөнгө

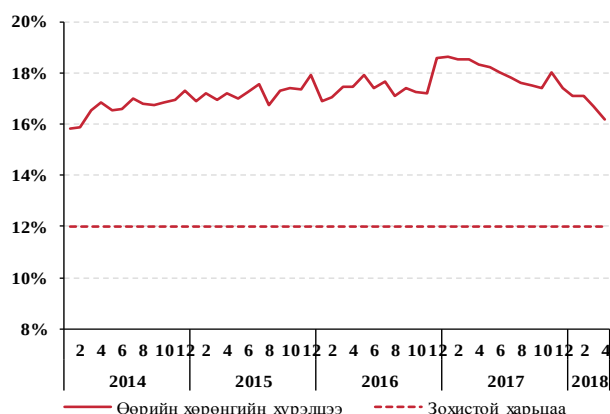
Банкны салбарын өөрийн хөрөнгийн хүрэлцээний үзүүлэлтүүд тогтвортой байна.

Эдийн засгийн нөхцөл байдал хүндрэлтэй, чанаргүй болон хугацаа хэтэрсэн зээлийн хэмжээ нэмэгдсэн хэдий ч банкны салбарын зохистой харьцааны үзүүлэлтүүд харьцангуй тогтвортой хэвээр байна.

2018 оны 4 дүгээр сарын эцсийн байдлаар банкны салбарын өөрийн хөрөнгийн нийт хэмжээ 3.2 их наяд төгрөгт хүрч өмнөх оны мөн үеэс 4.4 хувиар буюу 134.3 тэрбум төгрөгөөр өслөө.

Дүрслэл 2.11

Өөрийн хөрөнгийн үзүүлэлтүүд

Эх сурвалж: Монголбанк.

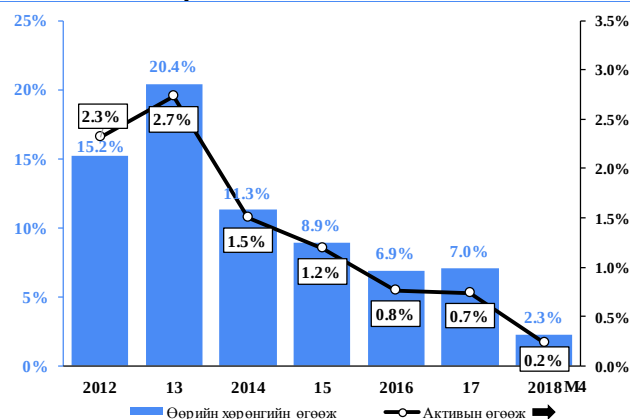
Банкны салбарын эрсдэл даах чадварыг харуулдаг I зэрэглэлийн өөрийн хөрөнгө ба эрсдэлээр жигнэсэн активын харьцаа 2018 оны 4 дүгээр сарын байдлаар 13.0 хувь, нийт өөрийн хөрөнгө ба эрсдэлээр жигнэсэн активын харьцаа 16.2 хувь байгаа нь Монголбанкнаас тогтоосон шалгуур үзүүлэлтүүдээс харгалзан 4.0 ба 4.2 нэгж хувиар тус тус өндөр байна.

Ашигт ажиллагаа

2018 оны эхний 4 сарын байдлаар банкны салбарын нийт ашиг 108.6 тэрбум төгрөг байна.

Дүрслэл 2.12

Банкны салбарын ашигт ажиллагаа

Эх сурвалж: Монголбанк.

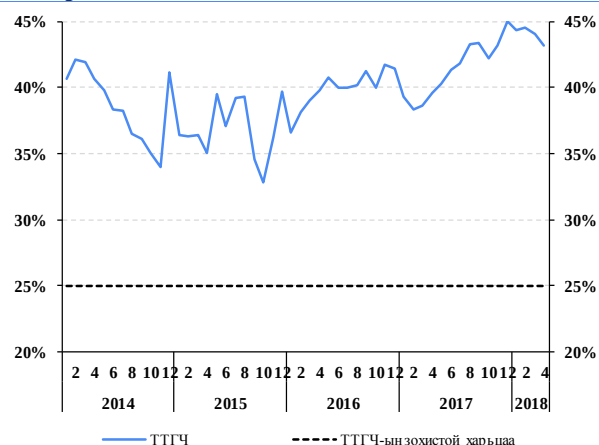
Харин ашигт ажиллагааны үзүүлэлт болох өөрийн хөрөнгийн болон активын өгөөж сүүлийн жилүүдэд тасралтгүй буурч 2018 оны 4 дүгээр сард харгалзан 2.3 хувь, 0.2 хувьд хүрлээ. Тус үзүүлэлтүүд ийнхүү буурахад чанаргүй зээлийн өсөлттэй холбоотойгоор эрсдэлийн сангийн зардал нэмэгдсэн нь голлон нөлөөлжээ.

Төлбөр түргэн гүйцэтгэх чадвар

Төлбөр түргэн гүйцэтгэх чадвар нь банкны системийн тогтвортой байдлыг илтгэдэг үндсэн үзүүлэлтүүдийн нэг бөгөөд харилцагчийн анхны шаардлагаар төлбөрийг түргэн гүйцэтгэх чадварыг илэрхийлдэг.

Дүрслэл 2.13

Банкны салбарын төлбөр түргэн гүйцэтгэх чадвар

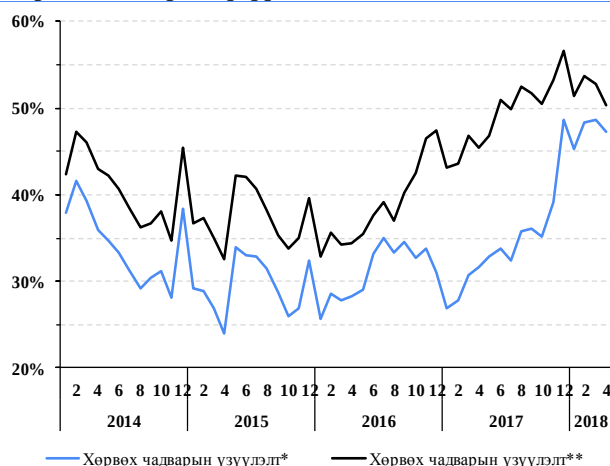
Эх сурвалж: Монголбанк.

2018 оны 4 дүгээр сарын байдлаар банкны системийн хэмжээнд төлбөр түргэн гүйцэтгэх чадварын харьцаа 43.2 хувьд хүрч өмнөх оны мөн үеэс 3.6 нэгж хувиар өссөн бөгөөд Монголбанкнаас тогтоосон зохистой харьцааны доод хязгаарлалтаас (25 хувь) 18.2 нэгж хувиар өндөр байна. Ийнхүү банкны салбарын төлбөр түргэн гүйцэтгэх чадварын харьцаа өндөр хэвээр хадгалагдахад банкнууд татан төвлөрүүлсэн эх үүсвэрээ харьцангуй эрсдэл багатай Төв банкны болон Засгийн газрын богино хугацаат үнэт цаасанд хөрөнгө оруулалт хэлбэрээр байршуулж буй нь голлон нөлөөлж байна.

2018 оны 4 дүгээр сарын байдлаар банкнуудын Төв банкны болон Засгийн газрын богино хугацаат үнэт цаасанд оруулсан хөрөнгө оруулалтын хэмжээ 4.5 их наяд төгрөгт хүрч өмнөх оны мөн үеэс 59.4 хувиар өсчээ.

Дүрслэл 2.14

Хөрвөх чадварын үзүүлэлт

Эх сурвалж: Монголбанк.

Тэмдэглэл: * (Банкны нөөц+ТБҮЦ)/(Харилцах+Хадгаламж).

** (Банкны нөөц+ТБҮЦ+ЗГ-ын богино хугацаатай үнэт цаас)/(Харилцах+Хадгаламж).

Өрхийн зээл, санхүүгийн үзүүлэлтүүд:

Санхүүгийн тогтвортой байдалд өрхүүдийн эдийн засгийн нөхцөл байдал чухал ач

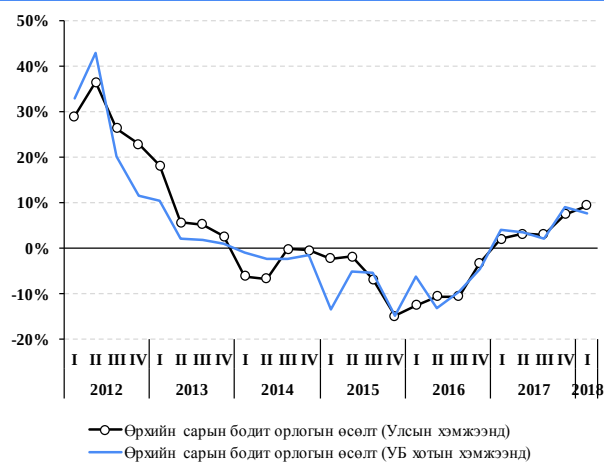
холбогдолтой байдаг. Өрхийн санхүүгийн байдал эрүүл, тогтвортой байх нь банкны салбар төдийгүй нийт системийн хэмжээнд чухал ач холбогдолтой юм. Иймд, өрхийн зээл, санхүүгийн зарим үзүүлэлтүүд, тэдгээрийн банкны салбарын зээлийн үзүүлэлтүүдтэй уялдуулан авч үзье.

Улсын хэмжээнд өрхийн сарын дундаж нэрлэсэн орлого 2018 оны 1 дүгээр улиралд 15.9 хувиар, бодит орлого²⁶ 9.3 хувиар тус тус өслөө. Энэ нь сүүлийн 5 улирал дараалан өссөн үзүүлэлт боллоо.

Өрхийн нэрлэсэн орлогын өсөлтийн 5.4 нэгж хувийг цалин хөлс, 2.7 нэгж хувийг ХАА-н бус үйлдвэрлэл үйлчилгээний орлого, 2.5 нэгж хувийг тэтгэвэр, тэтгэмж, нөхөн олговрын орлогын өсөлт тус тус бүрдүүлж байна.

Дүрслэл 2.15

Өрхийн бодит орлогын өсөлт

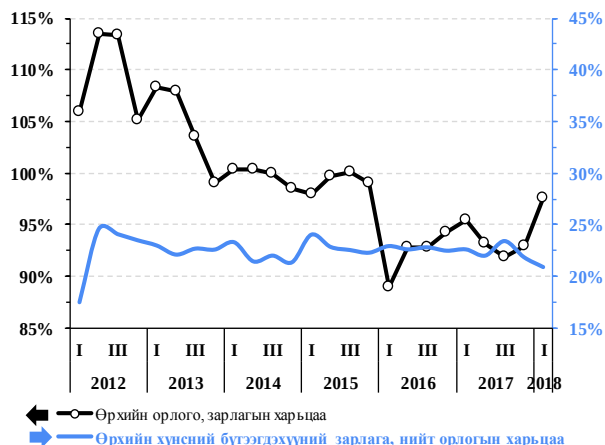
Эх сурвалж: Үндэсний статистикийн хороо, Монголбанк.

Өрхийн бодит орлого өсөх нь өрхийн бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний хэрэглээг нэмэгдүүлэн, амьжиргааны түвшинг өсгөх, улмаар зээлийн эргэн төлөлтийн чадавхыг сайжруулах эерэг нөлөөтэй. 2018 оны 1 дүгээр улирлын байдлаар өрхийн нэрлэсэн зарлага өмнөх оны мөн үеэс 13.3 хувиар өсчээ.

²⁶ Инфляци = 6.6 хувь

Дүрслэл 2.16

Өрхийн орлого, зарлагын харьцаа

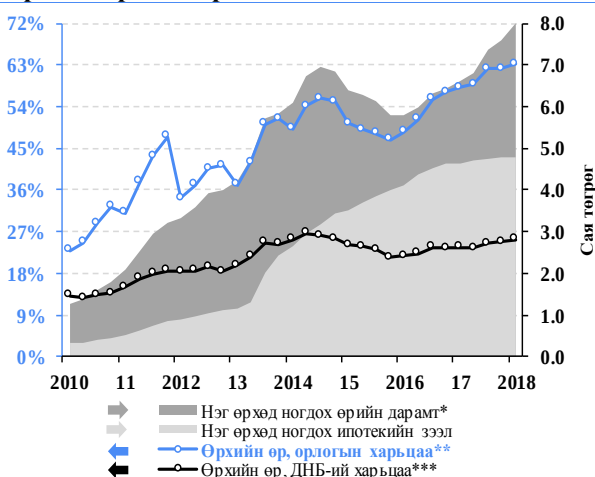

Эх сурвалж: Үндэсний статистикийн хороо.

Нэг өрхөд ногдох иргэдийн зээл 2018 оны 1 дүгээр улиралд 8.0 саяд хүрч, өмнөх оны мөн үеэс 20.9 хувиар өсөв²⁷.

Дүрслэл 2.17

Өрхийн өрийн дарамт

Эх сурвалж: Үндэсний статистикийн хороо, Монголбанк.

Тэмдэглэл: *Нэг өрхөд ногдох иргэдийн зээлийн өрийн үлдэгдэл;

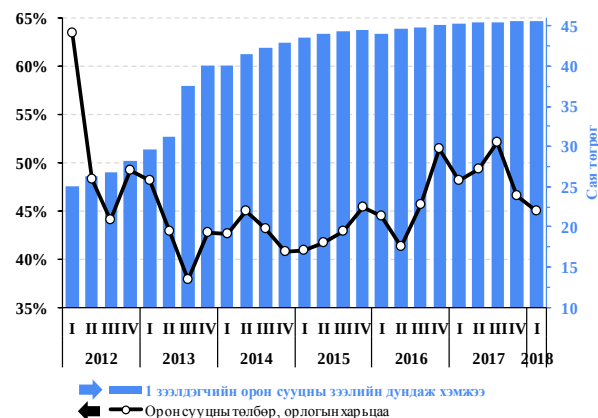
**Нэг өрхөд ногдох иргэдийн зээлийн өрийн үлдэгдлийг улсын дундаж өрхийн жилийн орлогод харьцуулж тооцов;

***Иргэдийн зээлийн өрийн үлдэгдэл ба нэрлэсэн ДНБ-ий харьцаа (жилийн ДНБ). Хамгийн сүүлийн утга нь 2018 оны I улирлын статистик болно.

Нэг өрхөд ногдох иргэдийн зээл ба өрхийн жилийн дундаж орлогын харьцаагаар өрхийн өрийн дарамтыг төлөөлүүлэн хэмжихэд 2018 оны 1 дүгээр улиралд өрхийн өрийн дарамт 63.1 хувь байна.

Дүрслэл 2.18

Өрхийн өр, орлогын харьцаа*

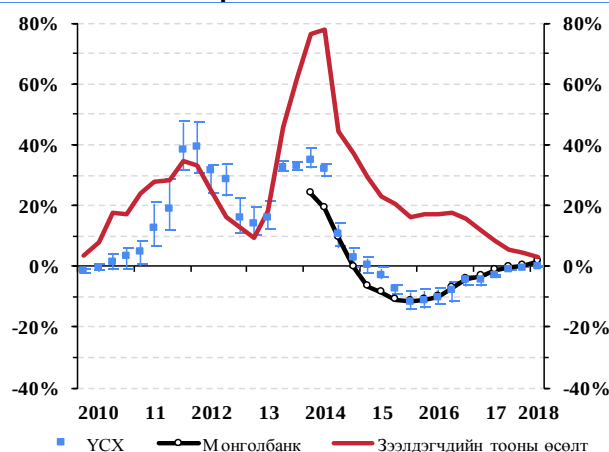
Эх сурвалж: Үндэсний статистикийн хороо, Монголбанк.

Тэмдэглэл: *Өрхийн дундаж орлогод эзлэх хувь бөгөөд энэхүү харьцааг тооцохдоо өрхийн орлогыг ҮСХ-ноос тооцон гаргадаг улсын өрхийн дундаж сарын орлогыг авч ашигласан болно. Харин орон сууцны зээлийн сарын төлбөрийг гаргахдаа нэг зээлдэгчийн орон сууцны дундаж зээлийн хэмжээ, жигнэсэн дундаж хугацаа, хүүг ашигласан болно.

Нэгж орлогод ногдох орон сууцны ипотекийн зээлийн төлбөрийн хувь хэмжээ буюу өр/орлогын харьцаа 2013 оны 3 дугаар улирал хүртэл буурсаар 38 хувьд хүрч байсан бол 2018 оны 1 дүгээр улиралд 45.0 хувьд хүрээд байна.

Дүрслэл 2.19

Орон сууцны үнэ, ипотекийн зээлдэгчдийн тооны жилийн өөрчлөлт

Эх сурвалж: Үндэсний статистикийн хороо, Монголбанк.

Тэмдэглэл: Хамгийн сүүлийн утга нь 2018 оны 1 дүгээр улирлын статистик болно.

²⁷ 2017 оны нийт өрхийн тоог ашиглав.

Энэхүү харьцаа нь дундаж өрх орон сууцны ипотекийн зээл авсан бол өр, төлбөрийн дарамт (орлоготой харьцуулсан) ямар байхыг илтгэнэ.

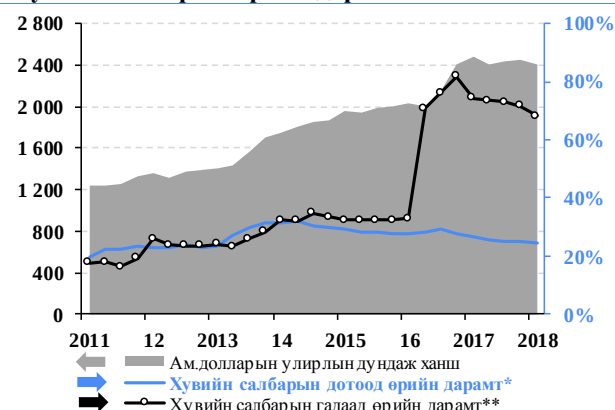
Орон сууцны үнэ тогтворжиж байна. Орон сууцны үнийн индексийг Үндэсний статистикийн хороо 2007 оноос, Монголбанкнаас 2013 оноос тус тус тооцож эхэлсэн билээ. 2014 оноос эхлэн орон сууцны үнийн өсөлт саарч эхэлснээр 2015 оны 4 дүгээр улиралд жилийн 11.9 хувийн бууралттай гарч байсан бол 2018 оны 1 дүгээр улирлын байдлаар жилийн 0.5 хувийн бууралттай гарчээ.

ААН-ийн зээл, санхүүгийн үзүүлэлтүүд:

Хувийн салбарын өрийн дарамтыг аж ахуйн нэгжийн дотоод зээл (арилжааны банкнуудаас авсан) ба гадаад өр төлбөрийн ДНБ-д эзлэх хувиар төлөөлүүлэн хэмжиж болно. 2005 оноос хойш гадаад өрийн дарамт хурдацтай өссөөр байгаа бөгөөд 2016 оны 2 дугаар улиралд хувийн салбарын гадаад өр ДНБ-ий 70.7 хувь хувьд хүрч огцом өссөн юм.

Дүрслэл 2.20

Хувийн салбарын өрийн дарамт

Эх сурвалж: Үндэсний статистикийн хороо, Монголбанк.

Тэмдэглэл: *Аж ахуйн нэгжийн зээлийн өрийн үлдэгдэл ба нэрлэсэн ДНБ-ий харьцаа (жилийн ДНБ);

**Хувийн салбарын гадаад өрийг Монголбанкны гадаад өрийн статистик дахь бусад салбаруудын гадаад өрийн дүнгээр төлөөлүүлэн авсан (хадгаламжийн байгууллагын өрийг оруулаагүй болно).

Үүнд 2016 оны 2 дугаар улиралд томоохон компаниуд хөрөнгө оруулагчаас авсан зээлээ эргэн төлөх зорилгоор олон улсын банк, санхүүгийн байгууллагуудаас зээл авсан болон төгрөгийн ам.доллартай харьцах ханш суларсан зэрэг нь нөлөөлсөн. Харин 2018 оны 1 дүгээр улирлын байдлаар хувийн салбарын гадаад өр ба ДНБ-ий харьцаа 68.2 хувьд хүрээд байна.

Хувийн салбарын дотоод өр (арилжааны банкнуудаас авсан зээл) ба ДНБ-ий харьцаа сүүлийн жилүүдэд харьцангуй тогтвортой байгаа бөгөөд 2018 оны 1 дүгээр улирлын байдлаар тус харьцаа 24.7 хувь байна.

- ◆ Нийт судалгаанд оролцогчид банкны салбарт тулгарах голлох эрсдэлүүдийг 2017 онтой харьцуулахад 2018 онд дунджаар буурах эсвэл өөрчлөгдөхгүй гэж хүлээж байна.
- ◆ Харин банкны бүлгүүдээр авч үзвэл том банкнуудын хувьд өөрсдийн банкинд тулгарах зээлийн, макро эдийн засгийн, дүрэм журам мөрдөх үйл ажиллагаатай холбоотой, байгууллагын нэр хүндэд тулгарах эрсдэлүүдийг 2018 онд дунджаар бага зэрэг буурна, харин зах зээлийн болон хөрвөх чадварын эрсдэлүүдийг дунджаар өөрчлөгдөхгүй гэж хүлээж байна.
- ◆ Дундаж банкнуудын хувьд өөрсдийн банкинд тулгарах зээлийн эрсдэлийг 2018 онд дунджаар бага зэрэг буурна, харин бусад эрсдэлүүдийг өөрчлөгдөхгүй гэж үзэж байна.
- ◆ Жижиг банкнуудын хувьд дүрэм журам мөрдөх үйл ажиллагаатай холбоотой эрсдэлийг 2018 онд дунджаар бага зэрэг буурна, харин бусад эрсдэлүүдийг дунджаар өөрчлөгдөхгүй гэж хүлээж байна.
- ◆ Нийт судалгаанд оролцогчид учирч болзошгүй эрсдэлийг даван туулах бэлтгэл өөрсдийн банкны хувьд болон нийт банкны салбарын хэмжээнд сайн байгаа гэж хариулсан.

Түүнчлэн банкнуудаас хамгийн их болгоомжилж буй 3 эрсдэлийг асуухад дийлэнх нь зээлийн эрсдэл, макро эдийн засгийн эрсдэл болон дүрэм журам дагаж мөрдөхтэй холбоотой эрсдэлийг өнөөгийн байдлаар хамгийн том эрсдэлүүд гэж хариулжээ (Хүснэгт 2.1).

Дүрслэл 2.1

Банкнудын эрсдэлийн хүлээлтийн түвшин (эрсдэлийн бүлгүүдээр)

№	Эрсдэлийн төрлүүд	Хариулт (%)
1	Зээлийн эрсдэл	93%
2	Макро эдийн засгийн эрсдэл	79%
3	Дүрэм журам мөрдөх болон хууль эрх зүйн эрсдэл	50%
4	Зах зээлийн эрсдэл (хүү, ханш)	36%
5	Хөрвөх чадварын эрсдэл	21%
6	Олон улсын эрсдэл	14%
7	Байгууллагын нэр хүндэд тулгарах эрсдэл	7%
8	Стратегийн эрсдэл	0%

Эх сурвалж: Асуулгын үр дүн

Тэмдэглэл: Нийт судалгаанд оролцогчдын 93 хувь нь хамгийн их болгоомжилж буй 3 эрсдэлийн нэгээр зээлийн эрсдэлийг сонгосон байна.

МАКРО ЗОХИСТОЙ БОДЛОГО, ТҮҮНИЙ ХЭРЭГЖИЛТ

Монголбанкнаас санхүүгийн системийн эрсдэлийг бууруулах, эдийн засгийн мөчлөгийн далайцыг багасгах зорилгоор Монголбанкны макро зохистой бодлогын үйл ажиллагааны чиг үүрэг, арга хэлбэрийг тодорхойлж, макро зохистой бодлогын хэрэгслүүдийг ашиглах, банкны салбарын эрсдэл даах чадварыг нэмэгдүүлэх, эрсдэлд суурилсан хяналт шалгалтын тогтолцоог боловсронгуй болгохоор ажиллаж байна. Тухайлбал:

Макро зохистой бодлогын чиг үүргийг тодорхойлох хүрээнд: 2018 оны 1 дүгээр сард “Төв банк (Монголбанк)-ны тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хууль” батлагдсанаар Монголбанк нь мөнгөний бодлогын хэрэгжилт болон банк санхүүгийн тогтолцооны тогтвортой байдалд сөргөөр нөлөөлөх эрсдэлийг тодорхойлж, түүнээс урьдчилан сэргийлэх, бууруулах зорилгоор макро зохистой бодлогыг боловсруулж, хэрэгжүүлэх чиг үүрэгтэй болсон. Тайлант хугацаанд макро зохистой бодлогыг

хэрэгжүүлэх үед баримтлах үндсэн зарчим, ашиглах хэрэгслүүд, Монголбанкны дотоод үйл ажиллагааны ерөнхий бүтцийг тусгасан макро зохистой бодлогын стратегийг боловсруулж Мөнгөний бодлогын зөвлөлөөр батлуулсан. Цаашид уг стратегийг өргөжүүлэх, улмаар Монголбанкны макро зохистой бодлогын институц, судалгаа шинжилгээ, бодлогын арга хэлбэрийг тодорхойлж нэвтрүүлэх зорилгоор олон улсын зөвлөх үйлчилгээг авах, макро зохистой бодлогыг амжилттай хэрэгжүүлж буй төв банкнуудын туршлагыг судлах, зарим төв банкнуудтай хамтран ажиллахаар төлөвлөж, бэлтгэл ажлыг гүйцэтгээд байна. Дээрх ажлуудын үр дүнд i) Монголбанкны макро зохистой бодлогын дотоод институцийн бүтэц, үйл ажиллагаа тодорхой болох; ii) Монголбанкны хувьд санхүүгийн системийн эрсдэлийг цогцоор нь шинжилж, түүнд чиглэсэн макро зохистой бодлогын хэрэгслийг сонгож хэрэгжүүлэх, бодлогын үр нөлөөг тооцох чадавх сайжрах; iii) санхүүгийн салбарын тогтвортой байдлыг хадгалах чиглэлээр Монголбанк болон бусад санхүүгийн зохицуулагч байгууллагууд хоорондын хамтын ажиллагаа дээшлэх, улмаар банк санхүүгийн салбарын системийн эрсдэлийг оновчтой тодорхойлж, урьдчилсан арга хэмжээ авах зэрэгт чухал ач холбогдолтой.

Макро зохистой бодлогыг хэрэгжүүлэх, санхүүгийн салбарын эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх хүрээнд: Зээлийн долларжилт түүхэн дундажтай харьцуулахад нам түвшинд байгаа боловч банкнуудын пассивын долларжилтын нөлөөгөөр цаашид нэмэгдэх эрсдэлтэй байна. Зээлийн долларжилт нэмэгдсэнээр санхүүгийн салбарт зээлийн эрсдэлээс гадна ханшийн эрсдэл мөн хуримтлагддаг. Тухайлбал, гадаад валютын орлогогүй зээлдэгчдэд олгосон гадаад

валютын зээл нь ханшийн хэлбэлзлээс хамааран чанаргүйдэх магадлал өндөр байдаг. Иймд банкны пассивын долларжилтыг бууруулах, төгрөгөөр эх үүсвэр татах сэдлийг бий болгох зорилгоор төгрөгөөр татсан эх үүсвэрийн заавал байлгах нөөцийн хувь хэмжээг 12 хувиас 1.5 нэгж хувиар бууруулж 10.5 хувьд хүргэх, гадаад валютын заавал байлгах нөөцийн хувь хэмжээг 12 хувьд хэвээр тогтоохоор 2018 оны 3 дугаар сарын Мөнгөний бодлогын зөвлөлийн хурлаар шийдвэрлэсэн. Энэхүү арга хэмжээний үр дүнд банкнуудын пассив болон зээлийн долларжилт буурч, санхүүгийн системийн ханшийн эрсдэл буурах нөхцөл бүрдэнэ. Түүнчлэн сүүлийн улирлуудад хэрэглээний зээлийн өсөлт хурдсаж, өрхийн өрийн дарамтын гол эх сурвалж болж байна. Ажлын байр нэмэгдэж, өрхийн орлого төдийлөн ихээр нэмэгдэхгүй үед өрхийн зээл, өр нэмэгдэх нь түр хугацаанд эдийн засгийн идэвхжлийг нэмэгдүүлэх боловч дунд, урт хугацаанд эдийн засгийн эмзэг байдлыг нэмэгдүүлж, өсөлтөд сөрөг нөлөө үзүүлдэг нь цөөнгүй улс орнуудын туршлагаас харагддаг. 2017 оны эцэст банкнуудад хийсэн газар дээрх шалгалтын үр дүнд цалин, тэтгэвэр, бусад хэрэглээний зээлд тогтоосон тодорхой зохицуулалт байхгүй тул банкнууд өрхийн зээлийн төлбөр орлогын харьцааг өндрөөр тогтоож, зээлийн хугацааг сунгах замаар зах зээлд өрсөлдөж байгаа нь тогтоогдсон. Ирэх онуудад эдийн засгийн идэвхжил нэмэгдэж, иргэдийн орлого өсөхөд банкнууд цалин, тэтгэвэр, хэрэглээний бусад зээлийг орлогын 80-аас дээш хувьд тааруулан өсгөж, улмаар өргөн хэрэглээний бараа бүтээгдэхүүний үнийг хөөрөгдөх, эдийн засгийн мөчлөгийн далайцыг нэмэгдүүлж, зээлийн хэт өсөлт, хэт халалтын эрсдэлийг бий болгох, инфляци, төлбөрийн тэнцлийн дарамтыг үүсгэх эрсдэл үүсч болзошгүй байна. Иймд мөнгөний

бодлогын үр дүнтэй байдлыг нэмэгдүүлэх, санхүүгийн секторын дархлааг сайжруулах, макро тогтвортой байдлыг хангахад чиглэсэн макро зохистой бодлогын арга хэрэгслүүдийг нэвтрүүлэхээр ажиллаж байна.

Банкны салбарын төлбөр түргэн гүйцэтгэх болон эрсдэл даах чадварыг хадгалах, болзошгүй эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх хүрээнд: ОУВС-тай тохиролцсон хөтөлбөрийн хүрээнд банкны активын чанарт Бүгд Найрамдах Чех Улсын PricewaterhouseCoopers Česká republika s.r.o. компани нэгдсэн стандарт, аргачлалын дагуу, иж бүрэн үнэлгээ хийж гүйцэтгэсэн. Үнэлгээний үр дүнд үндэслэн банкнууд өөрийн хөрөнгийн хүрэлцээний харьцааг хангах, болзошгүй эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээнүүдийг багтаасан өөрийн хөрөнгийн болон бизнес төлөвлөгөөг боловсруулан Монголбанкинд ирүүлэв. Эдгээр төлөвлөгөөг Монголбанк дотооддоо үнэлж, банкнуудын өөрийн хөрөнгийн зохистой харьцааны шалгуур үзүүлэлтүүдийг хангахад нэмэлт шаардлагатай өөрийн хөрөнгийн хэмжээг тодорхойлсон. Түүнчлэн цаашид банкны салбарын тогтвортой байдлыг бэхжүүлэхэд шаардлагатай арга хэмжээний төлөвлөгөөг Монголбанк боловсруулан ажиллаж байна.

Банкны хувь нийлүүлсэн хөрөнгийн хэмжээ нь банк, санхүүгийн тогтолцооны найдвартай, хэвийн байдлыг хангахад чухал үүрэг гүйцэтгэдэг. Үүнтэй холбоотойгоор банкны эрсдэл даах болон томоохон төсөл, хөтөлбөрийг бие даан санхүүжүүлэх чадварыг сайжруулах, үйл ажиллагааны анхдагч эх үүсвэрийг өсгөх, банкны эздийн хариуцлагыг нэмэгдүүлэх зорилгоор банкны хувь нийлүүлсэн хөрөнгийн доод хэмжээг 2022 оноос 100 тэрбум төгрөг болгох шийдвэрийг Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн 2017 оны 10

дугаар сарын 30-ны А276 дугаар тушаалаар гаргасан.

Банкны салбарын эрсдэлд суурилсан хяналт шалгалтын тогтолцоог боловсронгуй болгох чиглэлд: ОУВС-тай хамтран “Өргөтгөсөн санхүүжилтийн хөтөлбөр”-ийг хэрэгжүүлэх ажлын хүрээнд Төв банкны тухай болон Банкны тухай хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулах тухай хуулийг УИХ-аас баталсан бөгөөд 2018 оны 4 дүгээр сараас эхлэн мөрдөж байна. Эдгээр хуулиудад орсон нэмэлт өөрчлөлтийг мөрдөж эхэлснээр Монголбанкнаас банкнуудад хийх хяналт шалгалтыг гүйцэтгэлд суурилсан аргачлалаас эрсдэлд суурилсан аргачлалд шилжүүлэх боломж бүрдлээ. Түүнчлэн албадлагын арга хэмжээний үе шат, Монголбанкнаас эрсдэлтэй банкинд авч хэрэгжүүлэх шалгалтын арга хэрэгслийг уян хатан байдлаар тогтоосон. Ялангуяа Монголбанкнаас тогтоосон шалгуур үзүүлэлтүүд болон бусад төрлийн зохистой харьцааг одоогийн нөхцөлд хангаж байгаа боловч ирээдүйд эрсдэл үүсч болзошгүй гэж дүгнэвэл урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээ авч, учирч болзошгүй алдагдлын хэмжээг бууруулах боломжтой болно. Түүнчлэн төлбөрийн чадвар муудсан банкинд авч хэрэгжүүлэх албадлагын арга хэмжээнүүд нь санхүүгийн салбарт үүсэх алдагдлыг хамгийн бага түвшинд байлгах боломжийг Монголбанкинд олгоод байна. Шинээр баталсан Банкны тухай хуулийн нэмэлт өөрчлөлттэй уялдуулан хяналт шалгалтыг сайжруулж, санхүүгийн тогтвортой байдлыг хадгалах хүрээнд шаардлагатай журам, заавруудыг боловсруулах ажил хийгдэж байна.

ХАДГАЛАМЖИЙН ДААТГАЛ

Ерөнхий төлөв байдал

Иргэдийн банкинд итгэх итгэлийг нэмэгдүүлэх, хадгаламж эзэмшигчдийн эрх ашгийг хамгаалах, санхүүгийн зах зээлийн тогтвортой байдлыг хангах чиглэлд даатгалд суурилсан тогтолцоог бүрдүүлэх, банкин дахь мөнгөн хадгаламжийн албан журмын даатгалын эрх зүйн үндсийг тогтоох зорилгоор УИХ-аас 2013 онд “Банкин дахь мөнгөн хадгаламжийн даатгалын тухай хууль”-ийг баталснаар Хадгаламжийн даатгалын корпораци (ХДК) үүсгэн байгуулагдах эрх зүйн үндэс бүрдсэн байдаг.

Хүснэгт 2.2

Нийт харилцах, хадгаламжийн даатгагдсан байдал

	Данс эзэмшигчид		Дансны үлдэгдэл		Данс	
	Мин.ш	Хувь	Тэрбум төг	Хувь	Тоо	Хувь
Даатгалд хамрагдсан	5 951	99.9%	14 513	81%	7 345 431	99.7%
Даатгалд хамрагдаагүй	9	0.1%	3 448	19.0%	20 667	0.3%
Нийт	5 959	100.0%	17 961	100%	7 366 098	100%

Эх сурвалж: Хадгаламжийн даатгалын корпораци.

2018 оны 1 дүгээр улирлын байдлаар банкны систем дэх нийт 6.0 сая харилцах, хадгаламжийн данс эзэмшигч, 7.4 сая ширхэг данс, 18.0 их наяд төгрөгийн дансны үлдэгдлийн харгалзан 99.9 хувь, 99.7 хувь болон 81 хувь нь тус тус хадгаламжийн даатгалд бүрэн болон хэсэгчилсэн байдлаар хамрагдаж байна.

Хадгаламжийн даатгалын хураамжийн орлого

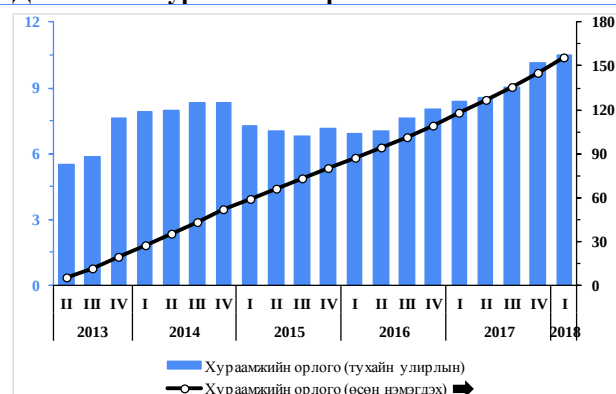
Хадгаламжийн даатгал нь банкнуудын хадгаламжаас тогтмол хувь хэмжээгээр хураамж авч хуримтлуулан банкинд хүндрэл үүссэн үед тус хуримтлалаас харилцагчдын мөнгийг олгодог тогтолцоо юм.

Хадгаламжийн даатгалын хураамж нь эхлэлтийн, улирлын болон онцгой гэсэн 3 төрөлтэй байдаг. Хуульд зааснаар эхлэлтийн хураамж нь тухайн банкны хувь нийлүүлсэн

хөрөнгийн доод хэмжээний нэг хувьтай тэнцүү, онцгой хураамжийн дүн нь даатгагдах харилцах, хадгаламжийн 0.5 хувиас хэтэрдэггүй бөгөөд харин улирлын хураамжийн хувийг тухайн банкны эрсдэлийн түвшингээс хамааруулан тогтсон аргачлалын дагуу тооцдог.

Дүрслэл 2.22

Даатгалын хураамжийн орлого

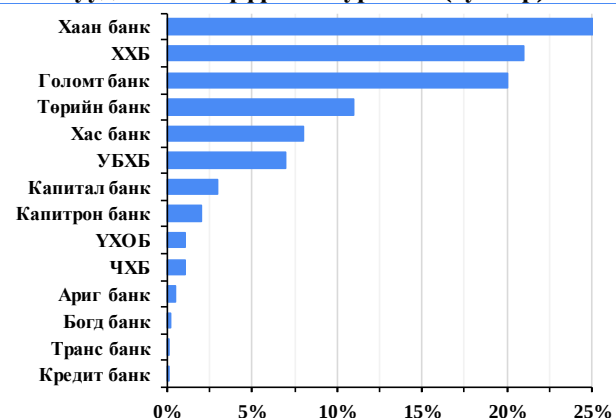

Эх сурвалж: Санхүүгийн зохицуулах хороо.

ХДК 2013 оноос хойш 2018 оны 1 дүгээр улирлын эцэс хүртэлх хугацаанд банкны системийн хэмжээнд үйл ажиллагаа явуулж байгаа арилжааны 14 банкнаас нийт 156 тэрбум төгрөгийн даатгалын хураамжийн орлогыг татан төвлөрүүлжээ. Даатгалын хураамжийн нийт орлогын 77 хувийг системийн нөлөө бүхий 4 банк бүрдүүлжээ.

Дүрслэл 2.23

Банкуудаас төвлөрүүлсэн хураамж (хувиар)

Эх сурвалж: Санхүүгийн зохицуулах хороо.

Хадгаламжийн даатгалын сан

Хадгаламжийн даатгалын сангийн хөрөнгийн хэмжээ жил бүр өсөн нэмэгдсээр 2018 оны 5 дугаар сарын 14-ний өдрийн байдлаар 363.1 тэрбум төгрөгт хүрээд байна.

Хүснэгт 2.3

Сангийн хөрөнгийн байршуулалт (2018 оны 5 дугаар сарын 14-ний өдрийн байдлаар)

№	Багцын мэдээлэл	Дүн	Хувь
1	ЗГҮЦ	52.6	14.5%
1.1	Богино хугацаатай	43.6	12.0%
1.2	Урт хугацаатай	9.0	2.5%
2	ТБҮЦ	306.8	84.5%
2.1	28 хоногтой	306.8	84.5%
3	Бэлэн мөнгө	3.8	1.0%
Нийт		363.1	100.0%

Эх сурвалж: Хадгаламжийн даатгалын корпораци.

Болзошгүй нөхөн төлбөр ба түүний хэмжээ

ХДК байгуулагдсанаас хойшх хугацаанд МУ-д арилжааны банк дампуурсан тохиолдол гараагүй тул одоогоор нөхөн төлбөр олгогдоогүй байна. Харин банкнуудын болзошгүй нөхөн төлбөрийн хэмжээг 2018 оны 1 дүгээр улирлын эцсийн байдлаар ойролцоолон тооцоход 4.3 их наяд төгрөг³⁰ байгаа нь нийт харилцах, хадгаламжийн 24.5 хувьтай тэнцэж байна.

³⁰ Банкнуудаас авч буй мэдээллийн дутмаг байдлаас шалтгаалан банкнуудын болзошгүй нөхөн төлбөрийн хэмжээг нарийвчлан тооцоход хүндрэлтэй юм. 20 хүртэлх сая төгрөгийн дүнтэй хадгаламжийн дансны

үлдэгдэл дээр 20 сая төгрөгөөс дээш дүнтэй хадгаламжийн тоог 20 сая төгрөгөөр үржүүлэн нэмж ойролцоолон тооцов.

2.2 БАНКНЫ БУС САНХҮҮГИЙН САЛБАРЫН ТӨЛӨВ БАЙДАЛ

БАНК БУС САНХҮҮГИЙН БАЙГУУЛЛАГА, ХАДГАЛАМЖ ЗЭЭЛИЙН ХОРШОО

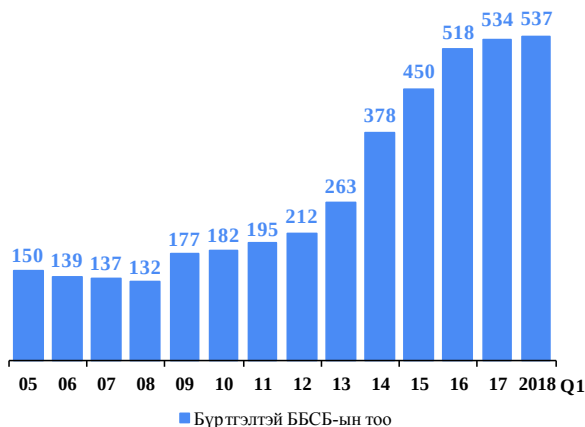
Банк бус санхүүгийн байгууллагын өнөөгийн байдал

Ерөнхий төлөв байдал

2018 оны 1 дүгээр улирлын байдлаар нийт 537 ББСБ Санхүүгийн зохицуулах хорооноос олгосон тусгай зөвшөөрөлтэйгөөр банк бус санхүүгийн үйл ажиллагаа эрхэлж байна.

Дүрслэл 2.24

Бүртгэлтэй банк бус санхүүгийн байгууллагын тоо

Эх сурвалж: Санхүүгийн зохицуулах хороо.

Банк бус санхүүгийн үйл ажиллагаа эрхлэгчдийн тоо 2013 оноос хойш эрчимтэй өсөж байсан бол сүүлийн жилүүдэд өсөлт нь харьцангуй саарах хандлагатай байна. 2018 оны эхний улирлын байдлаар ББСБ-ын тоо өмнөх оны мөн үеэс 1.5 хувиар өсчээ.

ББСБ-ын 2017 оны жилийн эцэс болон 2018 оны 1 дүгээр улирлын байдлаарх санхүүгийн голлох үзүүлэлтүүдийг Хүснэгт 2.4-т хураангуйлан харууллаа.

Хүснэгт 2.4

Банк бус санхүүгийн байгууллагын голлох статистик үзүүлэлтүүд (тэрбум төгрөг)

№	Үндсэн үзүүлэлтүүд	2017	2018Q1
1	ББСБ-ын тоо	534	537
2	Хувьцаа эзэмшигчдийн тоо	1 039	5 711
3	Ажиллагсдын тоо	2 473	2 511
4	Салбар нэгжийн тоо	164	177
5	Харилцагчдын тоо	1 471 099	1 358 693
6	Нийт актив	969.2	1046.8
	Банкны салбарг эзлэх хувь	3.4%	3.6%
7	Нийт зээлийн өрийн үлдэгдэл	638	706.7
	Банкны салбарг эзлэх хувь	4.7%	5.0%
8	Нийт эзэмшигчдийн өмч	758.2	811.3
	Банкны салбарг эзлэх хувь	24.1%	25.6%
9	Итгэлцлийн үйлчилгээний өглөг	14 277	15 373
10	Банк, банк бус санхүүгийн байгууллагаас татсан зээл	112.8	126.8
	Үүнээс:		
	Богино хугацаат зээл	65	73
	Урт хугацаат зээл	48	54
11	Төслийн зээлийн санхүүжилт	15	16
12	Нийт орлого	196	57
13	Нийт зардал	129	39
14	Тайлант үеийн ашиг	67	18

Эх сурвалж: Санхүүгийн зохицуулах хороо.

Нийт ББСБ-ын 90.8 хувь нь зээл, 27.7 хувь нь гадаад валютын арилжаа, 6.0 хувь нь хөрөнгө оруулалт, санхүүгийн чиглэлээр зөвлөгөө мэдээлэл өгөх, 3.4 хувь нь цахим төлбөр тооцоо мөнгөн гуйвуулгын үйлчилгээ, 3.9 хувь нь факторингийн үйлчилгээ, 3.2 хувь нь төлбөрийн баталгаа гаргах, 5.2 хувь нь итгэлцлийн үйлчилгээ, 1.5 хувь нь богино хугацаат санхүүгийн хэрэгсэлд хөрөнгө оруулалт хийх үйлчилгээг тус тус эрхлэн явуулж байгаа юм.

Хүснэгт 2.5

Банк бус санхүүгийн байгууллагын эрхэлж буй үйл ажиллагааны төрөл

№	Үйл ажиллагааны нэр төрөл	2017	2018Q1
1	Зээл	482	486
2	Гадаад валютын арилжаа	145	148
	Үүнээс: зөвхөн гадаад валютын арилжааг дагнан эрхэлдэг	49	48
3	Итгэлцлийн үйлчилгээ	28	28
4	Хөрөнгө оруулалт, санхүүгийн чиглэлээр зөвлөгөө, мэдээлэл өгөх	31	32
5	Факторингийн үйлчилгээ	21	21
6	Төлбөрийн баталгаа гаргах	16	17
7	Цахим төлбөр тооцоо, мөнгөн гуйвуулгын үйлчилгээ	15	18
8	Богино хугацаат санхүүгийн хэрэгсэлд хөрөнгө оруулалт хийх	7	8
9	Төлбөр тооцооны хэрэгсэл гаргах	2	2
10	Үл хөдлөх эд хөрөнгө барьцаалахтай холбоотой санхүүгийн зуучлалын үйл ажиллагаа	0	0

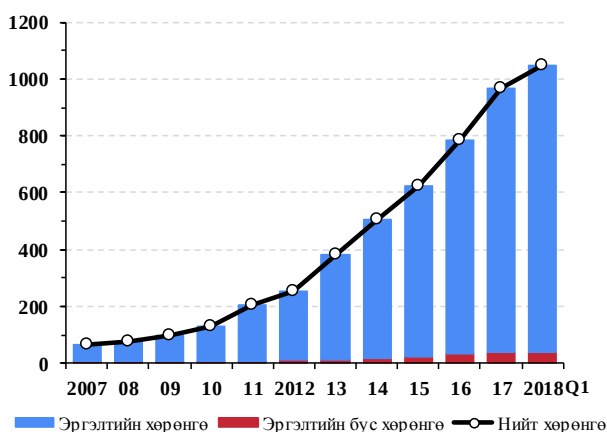
Эх сурвалж: Санхүүгийн зохицуулах хороо.

Нийт хөрөнгө

2018 оны 1 дүгээр улиралд нийт хөрөнгө өмнөх оны мөн үеэс 31.1 хувиар өсөж 1046.8 тэрбум төгрөгт хүрсний 1008.6 тэрбум төгрөг нь эргэлтийн хөрөнгө байна.

Дүрслэл 2.25

Банк бус санхүүгийн байгууллагын нийт хөрөнгийн бүтэц (тэрбум төгрөг)

Эх сурвалж: Санхүүгийн зохицуулах хороо.

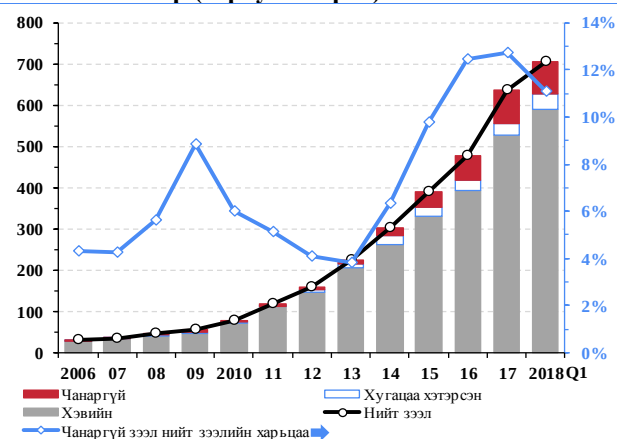
Зээлийн чанар

2018 оны 1 дүгээр улирлын эцсийн байдлаар зээлийн багц нийт хөрөнгийн 67.5 хувь буюу 706.7 тэрбум төгрөг байгаа нь оны эхнээс 10.8 хувиар өссөн дүнтэй байна. Энэхүү өсөлтийн

9.9 нэгж хувь нь хэвийн зээлийн өсөлт, 1.3 нэгж хувь нь хугацаа хэтэрсэн зээлийн өсөлт, 0.4 нэгж хувь нь чанаргүй зээлийн бууралтаар тайлбарлагдаж байгаа юм.

Дүрслэл 2.26

Банк бус санхүүгийн байгууллагын нийт зээл, зээлийн чанар (тэрбум төгрөг)

Эх сурвалж: Санхүүгийн зохицуулах хороо.

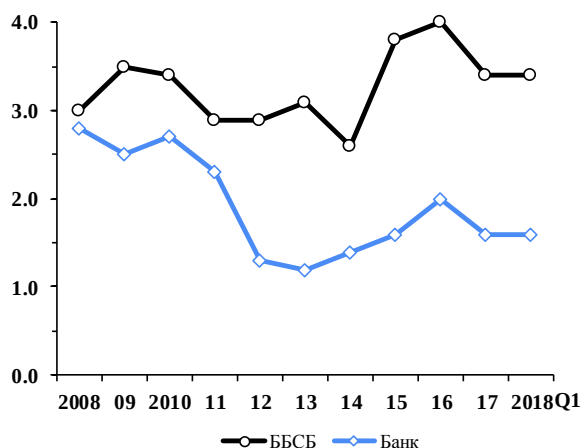
2018 оны 1 дүгээр улиралд чанаргүй зээлийн хэмжээ 78.3 тэрбум төгрөгт хүрэв. Чанаргүй зээлийн нийт зээлд эзлэх хувь 2017 оны жилийн эцсээс 1.6 нэгж хувиар буурч 11.1 хувьд хүрсэн нь банкны салбартай харьцуулахад 2.4 нэгж хувиар өндөр байгаа юм. Эдийн засгийн нөхцөл байдал харьцангуй сайжирч банк бус санхүүгийн байгууллагуудын хөрөнгийн чадавх нэмэгдсэн, зах зээл дэх ББСБ-ын зээлийн нийлүүлэлт өссөн, зээлийн жигнэсэн дундаж хүүгийн түвшин буурсан зэрэг эерэг өөрчлөлтүүд нь чанаргүй зээлийн хэмжээ буурахад нөлөөллөө.

Зээлийн хүү

2018 оны 1 дүгээр улиралд ББСБ-ын зээлийн жигнэсэн дундаж хүү 3.4 хувьтай байсан бол ББСБ-ын зээлийн хүүг банкны зээлийн хүүтэй харьцуулахад хүүний зөрүү сарын 1.8 хувь байв.

Дүрслэл 2.27

Банк ба ББСБ-ын зээлийн сарын дундаж хүү (%)

Эх сурвалж: Санхүүгийн зохицуулах хороо.

Нийт эх үүсвэр ба Эзэмшигчдийн өмчийн бүтэц

Эзэмшигчдийн өмчийн 2018 оны 1 дүгээр улирлын дүнг өмнөх оны мөн үетэй харьцуулахад 27.7 хувиар өссөн байна. 2017 оны эцсийн байдлаар нийт эх үүсвэрийн 21.8 хувийг өр төлбөр, 78.2 хувийг эзэмшигчийн өмч эзэлж байсан бол 2018 оны 1 дүгээр улирлын эцсийн байдлаар нийт өр төлбөр 22.5 хувь, эзэмшигчийн өмч 77.5 хувь болж өөрчлөгджээ.

Хүснэгт 2.6

Банк бус санхүүгийн байгууллагын санхүүгийн голлох үзүүлэлтүүд (тэрбум төгрөг)

Үзүүлэлтүүд	2013	2014	2015	2017	2018Q1
Нийт актив	381.1	508.0	623.2	969.2	1 046.8
Нийт зээлийн өрийн үлдэгдэл	223.7	303.1	391.2	638.0	706.7
Нийт өр төлбөр ба эзэмшигчдийн өмч	381.1	508.0	623.2	969.2	1 046.8
Нийт өр төлбөр	146.8	175.9	199.0	211.0	235.5
Эзэмшигчдийн өмч	234.3	332.1	424.2	758.2	811.3
Үүнээс:					
Хувьцаат капитал	183.7	258.2	308.5	595.4	645.5
Бусад өмч	7.2	7.2	12.0	6.6	10.1
Сангууд	0.2	0.3	0.3	0.4	0.5
Хуримтлагдсан ашиг/алдагдал	41.7	64.0	102.0	155.1	154.5
Хоёрдогч өглөг	1.6	2.4	1.4	0.7	0.7
Нийт орлого	106.6	132.9	156.1	195.9	56.8
Нийт зарлага	76.8	96.5	109.7	129.1	38.5
Татварын дараах цэвэр ашиг	29.8	36.4	46.4	66.8	18.2

Эх сурвалж: Санхүүгийн зохицуулах хороо.

Санхүүгийн зохицуулах хорооноос ББСБ-ын хувь нийлүүлсэн хөрөнгийн хэмжээг

нэмэгдүүлэх шийдвэр гарган хэрэгжүүлж байгаа ба 2018 оны 1 дүгээр улирлын эцсийн байдлаар хувь нийлүүлсэн хөрөнгө өмнөх оны мөн үеэс 135.7 тэрбум төгрөгөөр буюу 26.6 хувиар өслөө.

Орлого, зарлага, ашигт ажиллагаа

Тайлант хугацаанд салбарын хэмжээнд нийт 56.8 тэрбум төгрөгийн орлоготой ажилласан нь өнгөрсөн оны мөн үетэй харьцуулахад 25.4 хувиар өссөн үзүүлэлт боллоо. Нийт орлогын 84.0 хувийг хүүгийн орлого, 12.1 хувийг хүүгийн бус орлого тус тус эзэлж байна. Харин ашигт ажиллагааны гол үзүүлэлт болох активын өгөөж (ROA) 2018 оны 1 дүгээр улирлын эцсийн байдлаар 2.0 хувь байна.

Хүснэгт 2.7

Орлого, зарлага, ашигт ажиллагаа (тэрбум төгрөг)

№	Үзүүлэлтүүд	2018Q1
1	Нийт орлого	56.8
	Хүүгийн орлого	47.7
	Хүүгийн бус орлого	6.9
	Үндсэн бус үйл ажиллагааны орлого	2.2
2	Нийт зардал	38.5
	Хүүгийн зардал	4.6
	Хүүгийн бус зардал	21.3
	Болзошгүй эрсдэлийн зардал	9.3
3	Орлогын татварын зардал	2.6
	Татварын дараах цэвэр ашиг	18.2

Эх сурвалж: Санхүүгийн зохицуулах хороо.

ББСБ-уудын зохистой харьцааны үзүүлэлт

Тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч ББСБ-ын санхүүгийн болон зохистой харьцааны шалгуур үзүүлэлтийн тайлан мэдээг Санхүүгийн зохицуулах хорооны 2016 оны 147 дугаар тогтоолоор баталсан “Банк бус санхүүгийн байгууллагын үйл ажиллагааны зохистой харьцааны шалгуур үзүүлэлтийг тооцож, хяналт тавих журам”-ын дагуу системийн түвшинд тооцож, үр дүнг хүснэгт 2.8-д харууллаа.

Хүснэгт 2.8**ББСБ-уудын зохистой харьцааны үзүүлэлтүүд**

№	Үзүүлэлт	ББСБ-ын тоо	Эзлэх хувь
1	Зохистой харьцааг хангаж ажилласан ББСБ-ын тоо	462	86%
2	1 Зохистой харьцааг хангаж ажиллаагүй ББСБ-ын тоо	54	10.1%
3	2 Зохистой харьцааг хангаж ажиллаагүй ББСБ-ын тоо	15	2.8%
4	3 Зохистой харьцааг хангаж ажиллаагүй ББСБ-ын тоо	4	0.7%
5	4 Зохистой харьцааг хангаж ажиллаагүй ББСБ-ын тоо	0	0%
6	5 ба түүнээс дээш зохистой харьцааг хангаж ажиллаагүй ББСБ-ын тоо	2	0.4%
НИЙТ		537	100%

Эх сурвалж: Санхүүгийн зохицуулах хороо.

2018 оны 1 дүгээр улирлын байдлаар тусгай зөвшөөрөлтэй үйл ажиллагаа эрхэлж буй 537 ББСБ-ын 86.0 хувь нь зохистой харьцааны шалгуур үзүүлэлтийг бүрэн хангаж ажилласан бол 10.1 хувь нь 1 харьцаа үзүүлэлтийг хангаагүй, 2.8 хувь нь 2 харьцаа үзүүлэлтийг хангаагүй, 0.7 хувь нь 3 харьцаа үзүүлэлтийг хангаагүй, 0.4 хувь нь 5 ба түүнээс дээш харьцаа үзүүлэлтийг хангаагүй ажилласан байна.

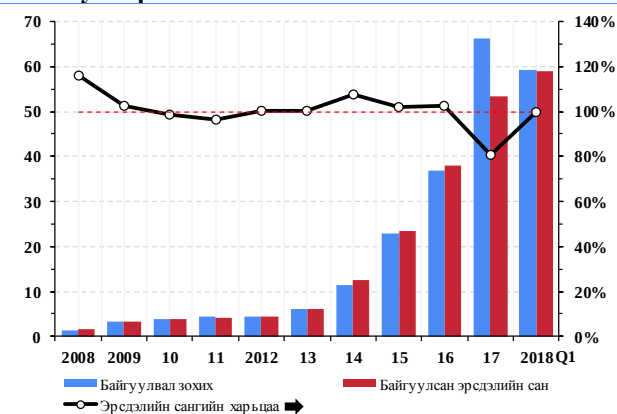
ББСБ-ын эмзэг байдал

ББСБ-ын эрсдэл, тогтворгүй байдлыг чанаргүй зээлийн харьцаа ба Z индекс гэсэн 2 аргаар голчлон тооцдог.

ББСБ нь олгосон зээлийг хугацаа, чанар, эргэж төлөгдөх магадлалыг нь харгалзан ангилах замаар зээлийн эрсдэлийн санг тооцож байгуулдаг. Санхүүгийн зохицуулах хорооноос зээлийн эрсдэлийн санг байгуулах хувь хэмжээг зээлийн ангилал тус бүр дээр тогтоож өгсөн байдаг. Тухайн ББСБ байгуулбал зохих эрсдэлийн сангаа байгуулсан эсэхээс нь хамааран ББСБ чанаргүй зээлээ нөхөх, эрсдэлээс хамгаалах чадвартай эсэхийг нь тодорхойлдог.

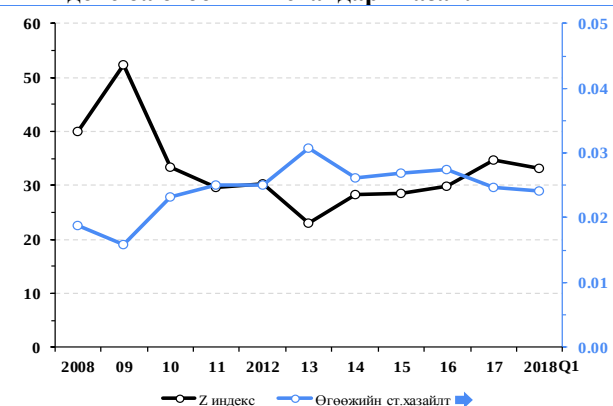
ББСБ-ын салбарын хувьд 2018 оны 1 дүгээр улиралд байгуулбал зохих эрсдэлийн санг

бүрэн байгуулж чадаагүй, эрсдэлийг 99.5 хувиар нөхөх чадамжтай байна.

Дүрслэл 2.28**Байгуулбал зохих болон байгуулсан эрсдэлийн сан /хувиар/**

Эх сурвалж: Санхүүгийн зохицуулах хороо.

Z индекс нь ББСБ-ын дампуурах магадлалыг харуулдаг ба активын өгөөж болон өөрийн хөрөнгийн харьцааны нийлбэрийг активын өгөөжийн хэлбэлзэлд харьцуулж тооцдог. Z индексийн утга ашигт ажиллагаа болон өөрийн хөрөнгийн хөшүүрэг өндөр байх үед их гарах ба өгөөжийн хэлбэлзэл ихтэй үед буюу орлогын тодорхойгүй байдал их үед бага гарна. Өөрөөр хэлбэл индексийн их утга нь эрсдэл багатай байгааг илэрхийлдэг. ББСБ-ын салбарын Z индекс өмнөх оны жилийн эцсээс 1.7 хувиар буурсан үзүүлэлттэй байна.

Дүрслэл 2.29**Z индекс ба өгөөжийн стандарт хазайлт**

Эх сурвалж: Санхүүгийн зохицуулах хороо.

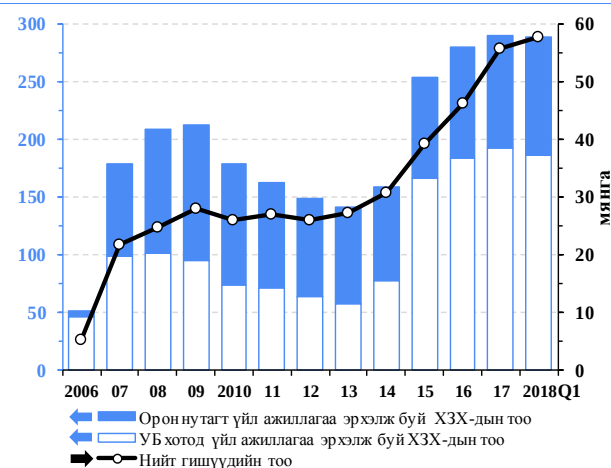
Хадгаламж, зээлийн хоршооны өнөөгийн байдал

Ерөнхий төлөв байдал

2018 оны 1 дүгээр улирлын байдлаар 288 Хадгаламж, зээлийн хоршоо СЗХ-ноос олгосон тусгай зөвшөөрөлтэйгөөр хадгаламж, зээлийн үйл ажиллагаа эрхэлж байна.

Дүрслэл 2.30

Хадгаламж, зээлийн хоршоо болон гишүүдийн тоо

Эх сурвалж: Санхүүгийн зохицуулах хороо.

Хадгаламж, зээлийн хоршоодын активын хэмжээ өмнөх оны мөн үетэй харьцуулахад 32.1 хувиар буюу 39.0 тэрбум төгрөгөөр өсөж 160.8 тэрбум төгрөгт хүрэв.

Хүснэгт 2.9

Хадгаламж, зээлийн хоршоодын голлох статистик үзүүлэлтүүд (тэрбум төгрөг)

№	Үндсэн үзүүлэлтүүд	2018Q1
1	ХЗХ-дын тоо	288
2	Гишүүдийн тоо	57 659
3	Нийт актив	160.8
	Банкны салбарт эзлэх хувь	0.6%
4	Нийт зээлийн өрийн үлдэгдэл	117.9
	Банкны салбарт эзлэх хувь	0.8%
5	Нийт чанаргүй зээлийн үлдэгдэл	6.7
	Банкны салбарт эзлэх хувь	0.5%
6	Нийт татан төвлөрүүлсэн хадгаламжийн үлдэгдэл	108.0
	Банкны салбарт эзлэх хувь	1.1%
7	Нийт хувь нийлүүлсэн хөрөнгийн үлдэгдэл	14.7
	Банкны салбарт эзлэх хувь	2.0%
8	Нийт хоршоологчдын өмчийн үлдэгдэл	13.4
9	Бусад өр төлбөр	7.7
10	Нийт орлого	9.8
11	Нийт зардал	9.3
12	Тухайн үеийн ашиг, алдагдал	0.5

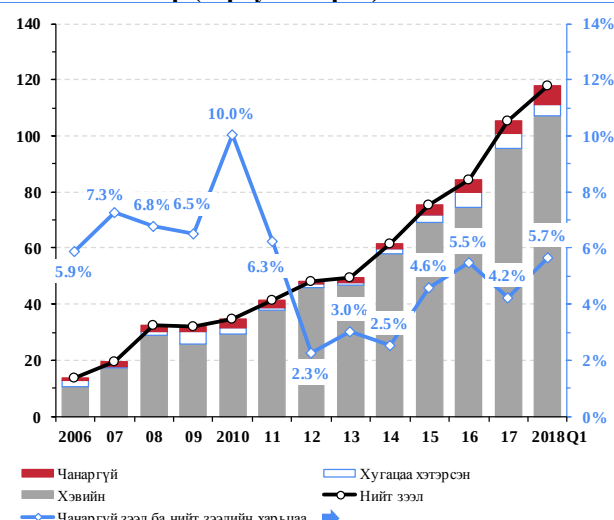
Эх сурвалж: Санхүүгийн зохицуулах хороо.

Зээлийн чанар

Тайлант хугацаанд нийт зээлийн багцын 90.7 хувийг хэвийн, 3.6 хувийг хугацаа хэтэрсэн, 5.7 хувийг чанаргүй зээл тус тус эзэлж байна. Чанаргүй зээлийн нийт зээлд эзлэх хувь өмнөх оны мөн үеэс 1.1 нэгж хувиар өсөж 5.7 хувьд хүрчээ.

Дүрслэл 2.31

Хадгаламж, зээлийн хоршоодын нийт зээл, зээлийн чанар (тэрбум төгрөг)

Эх сурвалж: Санхүүгийн зохицуулах хороо.

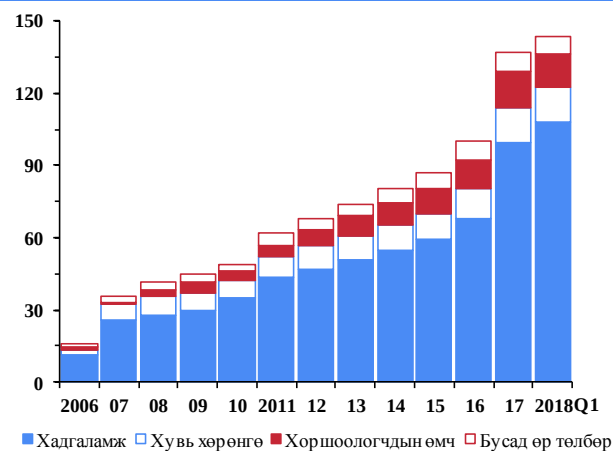
Өр төлбөр ба өөрийн хөрөнгө

ХЗХ-дын өөрийн хөрөнгийн хэмжээ өмнөх оны мөн үеэс 4.7 тэрбум төгрөг буюу 19.8 хувиар, өр төлбөрийн хэмжээ 34.4 тэрбум төгрөгөөр буюу 35.1 хувиар тус тус өсчээ.

Татан төвлөрүүлсэн хадгаламжийн хэмжээ 108.0 тэрбум төгрөг буюу нийт эх үүсвэрийн 81.5 хувийг эзэлж байгаа бөгөөд үүний 104.6 тэрбум төгрөг буюу 96.8 хувь нь хугацаатай хадгаламж байгаа бол 3.4 тэрбум төгрөг буюу 3.2 хувь нь хугацаагүй хадгаламж байна.

Дүрслэл 2.32

Хадгаламж, зээлийн хоршоодын өр төлбөр ба өөрийн хөрөнгө (тэрбум төгрөг)

Эх сурвалж: Санхүүгийн зохицуулах хороо.

Ашигт ажиллагаа

2018 оны 1 дүгээр улиралд ХЗХ-дын нийт орлого 9.8 тэрбум төгрөгт хүрч, өмнөх оны мөн үеэс 2.8 тэрбум төгрөг буюу 40.8 хувиар өссөн бол нийт зардал 9.3 тэрбум төгрөгт хүрч, 2.9 тэрбум төгрөг буюу 44.2 хувиар өссөн дүнтэй гарсан. Ингэснээр тайлант хугацаанд нийт цэвэр ашгийн хэмжээ 0.46 тэрбум төгрөгт хүрч, өнгөрсөн оны мөн үеийнхтэй харьцуулахад 0.02 тэрбум төгрөгөөр буюу 4.4 хувиар буурав.

ХЗХ-дын эрсдэл ба эмзэг байдал

ХЗХ-дын эрсдэл, эмзэг байдлыг үнэлэхдээ тэдгээрийн тогтвортой байдлыг тодорхойлох үзүүлэлтүүдийг шинжлэх шаардлагатай.

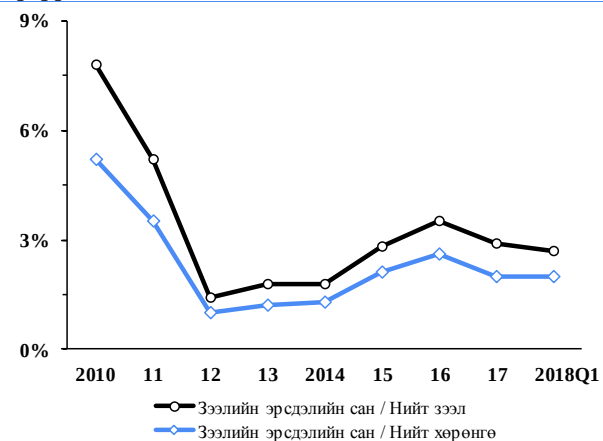
Өнгөрсөн 10 жилийн хугацаанд зээлийн эрсдэлийн сангийн нийт зээлд эзлэх хувь 2010 онд хамгийн дээд цэг буюу 7.8 хувьд хүрч байсан бол 2012 онд хамгийн бага буюу 1.4 хувьд хүрч байсан. Харин энэхүү үзүүлэлт 2016 он хүртэл өссөөр 3.5 хувьд хүрч байсан бол тайлант улиралд өмнөх улирлын дүнгээс 0.2 нэгж хувиар буурч 2.7 хувь болсон байна.

Харин байгууллагын хөрвөх чадварыг илэрхийлэх үзүүлэлтүүд болох мөнгөн хөрөнгө болон нийт хөрөнгийн харьцаа,

богино хугацаат хөрөнгө оруулалтын зээл болон нийт хөрөнгийн харьцааг тооцон дүрслэл 2.33-т үзүүлээ.

Дүрслэл 2.33

Нийт хөрөнгө болон зээлийн эрсдэлд орох үзүүлэлт

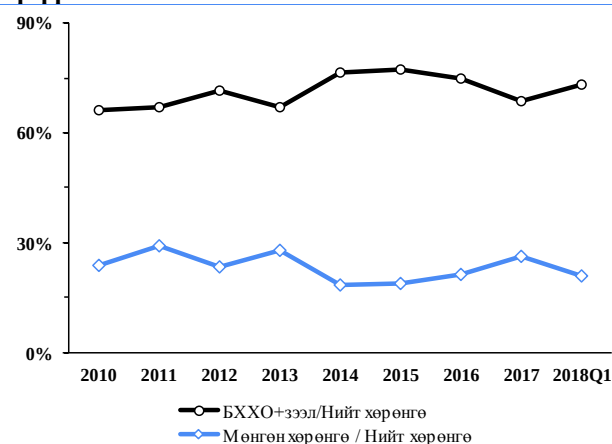

Эх сурвалж: Санхүүгийн зохицуулах хороо.

Эдгээр үзүүлэлтүүд нь хадгаламж эзэмшигч болон хөрөнгө оруулагч хөрөнгөө татах үед тухайн санхүүгийн байгууллага өөрийн хөрөнгөө мөнгөн хөрөнгөд хэр түргэн хөрвүүлэх боломжтойг харуулдаг. ХЗХ-дын хувьд сүүлийн 5 жилийн хугацаанд нийт мөнгөн хөрөнгө болон нийт хөрөнгийн харьцаа дунджаар 22.1 хувийг эзэлж байгаа ба тайлант улиралд 20.9 хувьтай байна.

Дүрслэл 2.34

Нийт хөрөнгө болон зээлийн эрсдэлд орох үзүүлэлт

Эх сурвалж: Санхүүгийн зохицуулах хороо.

Харин богино хугацаат хөрөнгө оруулалт болон нийт зээлийн нийлбэрийг нийт хөрөнгөд харьцуулсан харьцаа сүүлийн 5

жилийн хугацаанд дунджаар 73.5 хувьтай байгаа бол тайлант улиралд 73.4 хувь байна.

ХӨРӨНГИЙН ЗАХ ЗЭЭЛ

Ерөнхий төлөв байдал

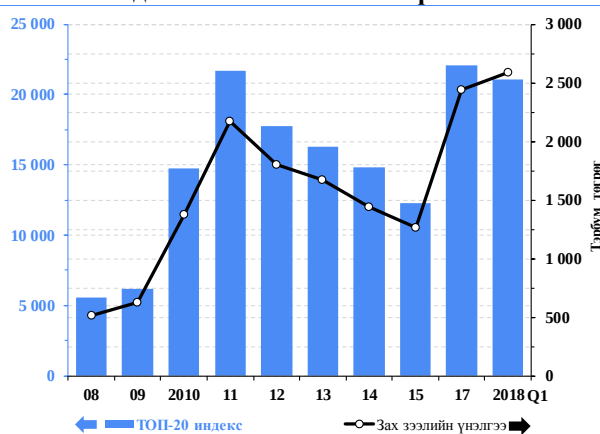
Үнэт цаасны зах зээлийн хөгжлийг зах зээлийн үнэлгээ, хөрвөх чадварын түвшин, зах зээлийн үнэлгээг дотоодын нийт бүтээгдэхүүнд харьцуулсан харьцаа, нийт арилжааны хэмжээ зэрэг үзүүлэлтүүдээр голчлон хэмждэг бөгөөд дээрх үзүүлэлтүүдийн ерөнхий төлөв, хандлагаас зах зээлийн бодит нөхцөл, байдлыг тодорхойлох боломжтой байдаг.

Зах зээлийн үнэлгээ

Үнэт цаасны зах зээлийн эдийн засагт эзлэх хувийг зах зээлийн үнэлгээ (ЗЗҮ)-гээр илэрхийлэх ба 2018 оны 1 дүгээр улирлын эцсийн байдлаар ЗЗҮ 2 их наяд 590.7 тэрбум төгрөгт хүрсэн нь өмнөх оны мөн үетэй харьцуулахад 81.3 хувиар буюу 1 их наяд 161.49 тэрбум төгрөгөөр өссөн үзүүлэлт боллоо.

Дүрслэл 2.35

ТОП-20 индекс болон зах зээлийн үнэлгээ

Эх сурвалж: Санхүүгийн зохицуулах хороо.

Зах зээлийн үнэлгээ өсөхөд эдийн засаг өсөлттэй, уул уурхайн салбарын компанийн хувьцааны үнэ ханш дотоодын болон олон

улсын хөрөнгийн бирж дээр өссөн, гадаадын хөрөнгө оруулагчид дотоодын үнэт цаасны зах зээлд хөрөнгө оруулах сонирхол нэмэгдсэн, зах зээлийн дэд бүтэц сайжирсан зэрэг нь голчлон нөлөө үзүүлжээ.

Тайлант хугацаанд ТОП-20 индексийн утга өмнөх оны мөн үеэс 68.84 хувиар өсч 21021.83 нэгжид хүрсэн.

Зах зээлийн хөрвөх чадвар

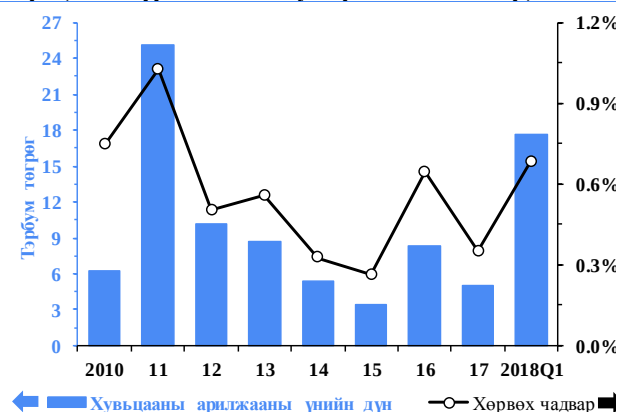
Хөрвөх чадварын түвшин нь хувьцааны зах зээлийн эргэц, хурдыг илэрхийлэх бөгөөд хөгжингүй зах зээлтэй орнуудад дээрх харьцааны түвшин 70-90 хувьтай байх бөгөөд хөрвөх чадварын түвшинг нэмэгдүүлэх чиглэлээр хөрөнгийн биржүүд итгэмжлэгдсэн дилер (маркет мэйкер), үнэт цаас зээлээр худалдах, худалдан авах арга хэрэгслүүдийг ихээр ашиглаж гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулагчдыг тухайн зах зээлд татаж байна.

Гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулагчдын тухайн зах зээлд хөрөнгө оруулах сонирхол нь хөрвөх чадварын түвшин, ханшийн эрсдэлээс хамгаалах тогтолцоо буюу бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний төрөлжилтөөс хамаардаг. Үнэт цаасны зах зээлийн арилжаанд эзлэх гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулагчдын бүтцийг 2018 оны 1 дүгээр улирлын байдлаар харвал дотоодын иргэн 24 хувь, гадаадын иргэн 2 хувь, дотоодын аж ахуйн нэгж 70 хувь, гадаадын аж ахуйн нэгж 5 хувийг тус тус эзэлж байна. Түүнчлэн нийт арилжааны 7.1 хувийг гадаадын хөрөнгө оруулагчид бүрдүүлж байгаа бөгөөд үүнийг өмнөх оны мөн үетэй харьцуулахад 1.8 нэгж хувиар, 2017

оны жилийн эцэстэй харьцуулахад 3 нэгж хувиар тус тус өсчээ.

Дүрслэл 2.36

Хөрвөх чадвар, хувьцааны арилжааны үнийн дүн (жил бүрийн эхний улирлын байдлаар)

Эх сурвалж: Санхүүгийн зохицуулах хороо.

2018 оны 1 дүгээр улирлын байдлаар зах зээлийн хөрвөх чадварын үзүүлэлт 0.68 хувь болж өмнөх оны мөн үеийнхээс даруй 0.33 нэгжээр өслөө. Хөрвөх чадварын түвшин ийнхүү өсөхөд голчлон хувьцааны арилжаа өссөн, компаниудын арилжаа эрхлэгч байгууллагад бүртгүүлэх, анхдагч зах зээлээс

хөрөнгө татах сонирхол нэмэгдсэн, үнэт цаасны арилжааны идэвх нэмэгдэж байгаа зэрэг хүчин зүйлс суурь нөлөө үзүүлжээ.

Мөн түүнчлэн мэргэжлийн зуучлагч байгууллагууд хувь нийлүүлсэн хөрөнгөө нэмэгдүүлэн санхүүгийн чадавхаа сайжруулж байгаа бөгөөд иргэдийн үнэт цаасны зах зээлийн талаарх мэдлэг, мэдээлэл нэмэгдэж, хувьцаа худалдан авах хандлага өсөж байгаа зэрэг нь хөрвөх чадварын түвшинг нэмэгдүүлэхэд нөлөөлсөн байна.

Үнэт цаасны арилжааны үзүүлэлтүүд

2018 оны 1 дүгээр улиралд ЗГҮЦ-ны анхдагч зах зээлийн арилжаа явагдаагүй байна. Харин ЗГҮЦ-ны хоёрдогч зах зээл дээр 244.8 мянган ширхэг үнэт цаасыг 24.3 тэрбум төгрөгөөр арилжсан. Хувьцааны арилжаагаар 116 компанийн 274.9 сая ширхэг хувьцааг 17.7 тэрбум төгрөгөөр арилжсан нь нийт арилжааны үнийн дүнгийн 42.1 хувийг эзэлжээ.

Үнэт цаасны зах зээлийн дэд бүтцийн үзүүлэлтүүд

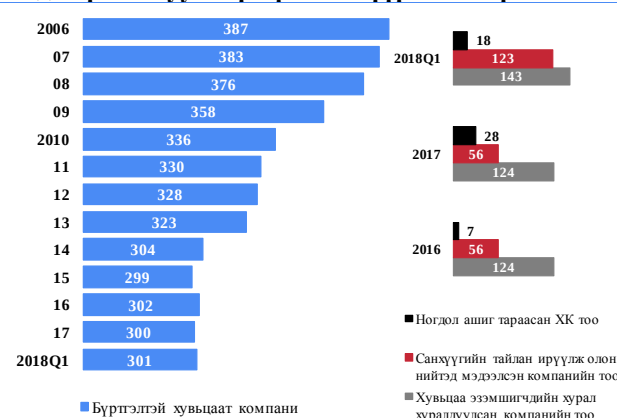
Бүртгэлтэй компани

2018 оны 1 дүгээр улирлын эцсийн байдлаар СЗХ-нд 301 хувьцаат компани бүртгэлтэй байгаагаас төрийн өмчийн оролцоотой 19, төрийн өмчит 31, хувийн өмчит 251 компани байна.

Хөрөнгийн биржид бүртгэлтэй хувийн өмчит компаниудын дийлэнх нь өмч хувьчлалаар үүсэн бий болсноос үүдэн компанийн хувьцааны хяналтын багц цөөн тооны нэгдмэл сонирхолтой этгээдүүдийн гарт төвлөрсөн нь зах зээл дэх нийлүүлэлтэд сөргөөр нөлөөлдөг.

Дүрслэл 2.37

Бүртгэлтэй хувьцаат компанийн тоо, тэдгээрийн хуулиар хүлээсэн үүргийн хэрэгжилт

Эх сурвалж: Санхүүгийн зохицуулах хороо.

Тэмдэглэл: *2018 оны 1 дүгээр улирлын байдлаар.

Хувьцаат компанийн хяналтын багц цөөн тооны хөрөнгө оруулагчдын гарт төвлөрсөн нь компанийн засаглал сул, дотоод мэдээлэл эзэмшигч этгээд үнэт цаасны үнэ ханшид нөлөөлж, гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулагчдын хөрөнгө оруулах сонирхлыг бууруулж байгаа нь зах зээлийн хөрвөх чадварыг бууруулах үндсэн шалтгаан болж байгаа юм.

Олон улсын туршлагаас үзэхэд компанийн засаглалыг хувьцаа эзэмшигчдийн хурлаа хуралдуулсан, хараат бус төлөөлөн удирдах зөвлөлийн гишүүдээ сонгосон болон санхүүгийн тайлангаа төрийн эрх бүхий байгууллага, олон нийтэд мэдээлсэн байдал, ногдол ашиг тараалт, нийгмийн хариуцлага гэсэн үзүүлэлтүүдээр голчлон авч үздэг.

2018 оны 1 дүгээр улирлын байдлаар 18 компани 2017 оны жилийн эцсийн ашгаасаа нийт 18.8 тэрбум төгрөгийн ногдол ашиг тараах шийдвэр гаргасан бөгөөд үүнээс 3 компанийн 77.8 сая төгрөгийн ногдол ашиг тараагдаад байна.

Зах зээлийн дэд бүтэц

2018 оны 1 дүгээр улирлын эцсийн байдлаар Монголын хөрөнгийн зах зээл дээр үнэт цаасны арилжаа эрхлэх 2, үнэт цаасны төлбөр тооцооны 1, төвлөрсөн хадгаламжийн 1, брокер дилер 53, кастодиан банкны 3, андеррайтер /давхардсан тоогоор/ 22, хөрөнгө оруулалтын зөвлөх /давхардсан тоогоор/ 14, хөрөнгө оруулалтын менежментийн 16, аудитын 50, үнэлгээний 21, хуулийн 22 компани тус тус үйл ажиллагаа явуулж байна.

Үнэт цаасны зах зээлийн төлбөр, тооцооны үзүүлэлтүүд

“Арилжааны төлбөр тооцоо” ХХК нь 2018 оны 1 дүгээр улирлын байдлаар анхдагч зах зээлийн арилжааны 5985 хэлцлээр 5.2 тэрбум төгрөгийн үнэ бүхий хувьцааны төлбөр тооцоог хийж гүйцэтгэсэн. Хоёрдогч зах зээлд Засгийн газрын үнэт цаасны 772816.6 сая төгрөгийн үндсэн болон хүүгийн төлбөр хийгдсэн байна.

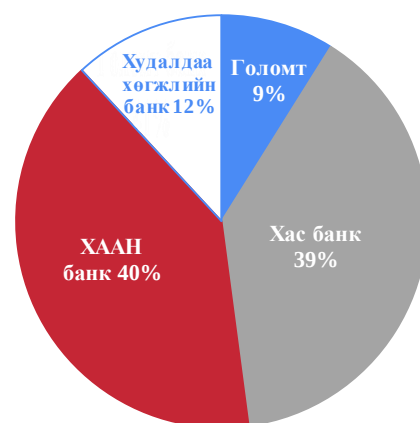
Мөн үнэт цаасны арилжааны мөнгөн төлбөрөөс “ХААН банк” ХХК 11.6 тэрбум, “Хас банк” ХХК 11.3 тэрбум, “Худалдаа хөгжлийн банк” ХХК 3.5 тэрбум, “Голомт банк” ХХК 2.6 тэрбум төгрөгийн гүйлгээг тус тус хийжээ.

Тайлант хугацаанд төвлөрсөн хадгаламжид шинээр нийт 19769 данс нээгдсэнээс дотоодын иргэн 19714, гадаадын иргэн 26, дотоодын аж ахуй нэгж 26, гадаадын аж ахуйн нэгж 3 данс нээлгэсэн байна. 2012 оноос үнэт цаасны төвлөрсөн хадгаламжид нээгдсэн

дансны тоо эрс өссөн бөгөөд үүнд төрөөс “Эрдэнэс таван толгой” ХК-ийн 1072 ширхэг хувьцааг үнэ төлбөргүйгээр эзэмшүүлэх шийдвэр гаргасан нь голлон нөлөөлсөн.

Дүрслэл 2.38

Арилжааны төлбөр тооцоо

Эх сурвалж: Санхүүгийн зохицуулах хороо.

ДААТГАЛЫН САЛБАР

Даатгалын салбарын ерөнхий мэдээлэл

Ерөнхий төлөв байдал

2018 оны 1 дүгээр улирлын байдлаар ердийн даатгалын 15, урт хугацаат даатгалын 1, ХАА-н давхар даатгалын 1 компани нийт 17 даатгагч үйл ажиллагаа явуулж байна. Даатгалын зах зээлд нийт 2644 мэргэжлийн оролцогч оролцож байгаагаас зуучлагч 43, хохирол үнэлэгч 28, 2573 төлөөлөгч Санхүүгийн зохицуулах хорооноос олгосон тусгай зөвшөөрөл, зөвшөөрлийн үндсэн дээр үйл ажиллагаа эрхэлж байна.

Хүснэгт 2.10

Даатгалын салбарын тусгай зөвшөөрөл, эрх эзэмшигчдийн тоо

Үүрэг	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018Q1
Даатгагч	18	17	17	17	17	17	17
Даатгалын төлөөлөгч	2 357	3 178	3 260	3 340	3 091	2 893	2 573
Даатгалын зуучлагч	17	20	30	37	40	42	43
Даатгалын хохирол үнэлэгч	9	14	20	27	31	29	28
Дүн	2 401	3 229	3 327	3 421	3 179	2 981	2 661

Эх сурвалж: Санхүүгийн зохицуулах хороо.

Даатгагчийн хөрөнгө

2018 оны 1 дүгээр улирлын байдлаар даатгалын зах зээл дээр үйл ажиллагаа явуулж буй даатгалын компанийн нийт хөрөнгийн хэмжээ 258.3 тэрбум төгрөгт хүрч өмнөх оны мөн үеэс 33.6 тэрбум төгрөгөөр буюу 14.9 хувиар өссөн.

Сүүлийн 5 жилд даатгалын салбарт үйл ажиллагаа явуулж буй нийт компаниудын хөрөнгийн хэмжээ 2 дахин нэмэгдсэн бол урт хугацааны даатгалын үйл ажиллагаа эрхэлж буй “Нэйшнл лайф даатгал” ХХК-ийн хөрөнгийн хэмжээ 1.3 дахин тус тус нэмэгдсэн дүнтэй байна. 2018 оны 1 дүгээр улиралд даатгалын зах зээл дээр үйл ажиллагаа явуулсан ердийн болон урт хугацааны даатгалын компаниудыг хөрөнгийн хэмжээгээр нь жагсаахад нэг компани нийт хөрөнгийн 17.1 хувийн, эхний дөрвөн

компани нийлээд 46.6 хувийн тус тус бүрдүүлж байгаа юм.

Хүснэгт 2.11

Даатгалын компаниудын нийт хөрөнгийн хэмжээ (2017 оны III улирлын байдлаар, тэрбум төгрөг)

№	Даатгалын компаниуд	Нийт хөрөнгийн хэмжээ	Эзлэх хувь
1	Хөдөө аж ахуйн давхар даатгал	44.2	17.1%
2	Монгол даатгал	33.3	12.9%
3	Мандал женерал даатгал	25.7	9.9%
4	Бодь даатгал	17.0	6.6%
5	Тэнгэр даатгал	19.7	7.6%
6	Миг даатгал	19.5	7.6%
7	Практикал даатгал	13.1	5.1%
8	Ард даатгал	14.0	5.4%
9	Номин даатгал	11.8	4.6%
10	Соёмбо даатгал	10.1	3.9%
11	Хаан даатгал	9.4	3.6%
12	Нэйшнл лайф даатгал	7.9	3.0%
13	Ган зам даатгал	7.3	2.8%
14	Монре даатгал	6.7	2.6%
15	Гэр даатгал	6.7	2.6%
16	Улаанбаатар хотын даатгал	6.2	2.4%
17	Мөнх даатгал	5.8	2.2%
	Дүн	258.3	100.0%

Эх сурвалж: Санхүүгийн зохицуулах хороо.

Нийт даатгалын компаниудын хөрөнгийн 58.9 хувийг хөрөнгө оруулалт, 10.7 хувийг үндсэн хөрөнгө, 10.2 хувийг даатгалын хөрөнгө, 20.2 хувийг бусад хөрөнгө, эх үүсвэрийн 54.5 хувийг өр төлбөр, 45.5 хувийг эзэмшигчдийн өмч тус тус эзэлж байна.

Ердийн даатгалын компанийн эх үүсвэрийн 50.5 хувь буюу 104.2 тэрбум төгрөгийг нөөц сан бүрдүүлж байгаа бол нийт хөрөнгийн 50.9 хувь буюу 104.9 тэрбум төгрөгийг хөрөнгө оруулалтын дүн эзэлж байна.

Хүснэгт 2.12

Даатгалын компаниудын хөрөнгө балансын зүйлээр (хувиар)

№	Үзүүлэлтүүд	Ердийн даатгал	Урт хугацаат даатгал	ХАА-н давхар даатгал
1	Мөнгө, түүнтэй адилтгах хөрөнгө	11%	3%	1%
2	Даатгалын авлагын дүн	6%	0%	0%
3	Бусад санхүүгийн хөрөнгийн дүн	4%	2%	0%
4	Бусад санхүүгийн бус хөрөнгийн дүн	2%	1%	1%
5	Хөрөнгө оруулалтын дүн	51%	61%	96%
6	Даатгалын хөрөнгийн дүн	13%	0%	0%
7	Үндсэн хөрөнгө /Цэвэр/	12%	32%	1%
8	Биет бус хөрөнгө /Цэвэр/	0%	1%	1%
9	Хөрөнгө оруулалтын зориулалттай үл хөдлөх хөрөнгө	0%	0%	0%
10	Өр төлбөр	58%	21%	45%
11	Нөөц сан	51%	21%	45%
12	Эзэмшигчдийн өмч	42%	79%	55%
13	Хувь нийлүүлсэн хөрөнгө	30%	67%	34%
14	Хуримтлагдсан ашиг	8%	-2%	20%

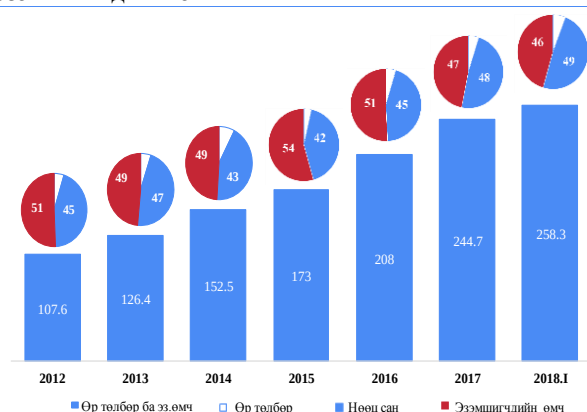
Эх сурвалж: Санхүүгийн зохицуулах хороо.

Даатгагчийн өр төлбөр ба эзэмшигчдийн өмч

Нийт өр төлбөр ба эзэмшигчдийн өмч дэх даатгалын нөөц сан 2014 оны 4 дүгээр улиралд 43.4 хувь, 2015 оны 4 дүгээр улиралд 42.1 хувь, 2016 оны 4 дүгээр улиралд 44.6 хувь, 2017 оны 4 дүгээр улиралд 48.2 хувь, 2018 оны 1 дүгээр улиралд 48.6 хувь тус тус байгаа нь даатгалын компаниудын нөөц сан өсөх хандлагатай байгаа харуулж байгаа юм.

Дүрслэл 2.39

Даатгалын компаниудын өр төлбөр, эзэмшигчдийн өмч

Эх сурвалж: Санхүүгийн зохицуулах хороо.

Даатгалын хураамжийн орлого ба нөхөн төлбөр

Даатгалын салбарын нийт хураамжийн орлогын хэмжээ 2018 оны 1 дүгээр улирлын байдлаар 35.3 тэрбум төгрөгт хүрлээ. Үүнээс ердийн даатгалын компаниуд 35 тэрбум төгрөгийн, урт хугацааны даатгалын компани 380.2 сая төгрөгийн, давхар даатгалын компани 2.8 сая төгрөгийн хураамжийн орлого тус тус төвлөрүүлсэн байна.

2005 оноос 2014 он хүртэлх хугацаанд нийт хураамжийн орлого 99.2 тэрбум төгрөгөөр, ялангуяа 2012 оноос эхлэн огцом өссөн. Үүнд 2012 онд “Жолоочийн албан журмын даатгалын тухай хууль” батлагдаж, хэрэгжиж эхэлсэнтэй холбоотойгоор албан журмаар даатгуулах даатгуулагчдын тоо нэмэгдэж, мөн түүнчлэн албан журмын даатгалын өсөлтийг дагаж авто тээврийн хэрэгслийн даатгал өндөр өсөлттэй гарсан нь голлон нөлөөлжээ. Харин 2018 оны 1 дүгээр улирлын байдлаар нийт 11.5 тэрбум төгрөгийн даатгалын нөхөн төлбөр олгожээ.

Хүснэгт 2.13

Даатгалын хураамжийн орлого ба нөхөн төлбөр, бүтээгдэхүүнээр (тэрбум төгрөг)

№	Бүтээгдэхүүний хэлбэр	Даатгалын нийт хураамжийн орлого	Нийт нөхөн төлбөр
1	Гэнэтийн осол, эмчилгээний даатгал	3.9	1.7
2	Хөрөнгийн даатгал	5.9	0.7
3	Авто тээврийн хэрэгслийн даатгал	5.4	2.8
4	Ачааны даатгал	0.3	0.0
5	Барилга угсралтын даатгал	6.9	0.0
6	Газар тариалангийн даатгал	0.0	0.0
7	Мал амьтдын даатгал	0.1	0.1
8	Агаарын хөлгийн даатгал	0.2	0.0
9	Авто тээврийн хэрэгслийн жолоочийн	0.1	0.0
10	Хариуцлагын даатгал	3.4	0.2
11	Санхүүгийн даатгал	0.8	0.3
12	Зээлийн даатгал	0.5	0.3
13	Итгэлцлийн даатгал	0.2	0.0
14	Төмөр замын болон усан замын тээврийн	0.0	0.0
15	Төмөр замын эсхүл усан замын тээврийн	0.0	0.0
16	Агаарын хөлгийг өмчлөх, эзэмших, ашиглахтай	1.0	0.0
17	Жолоочийн хариуцлагын албан журмын	6.4	5.3
18	Амьдралын даатгал	0.4	0.2
19	Давхар даатгал	0.0	0.0
	Дүн	35.3	11.5

Эх сурвалж: Санхүүгийн зохицуулах хороо.

Даатгалын салбарын ашигт ажиллагаа

2018 оны 1 дүгээр улирлын байдлаар даатгалын компаниудын ашигт ажиллагааг тооцоход, нийт хөрөнгийн өгөөжийн дүн салбарын хэмжээнд 1.4 хувь, үүнээс урт хугацаат даатгалын компанийн өгөөжийн дүн 0.7 хувь, давхар даатгалын компани 2.5 хувь гарсан нь өмнөх оны мөн үетэй харьцуулахад даруй 1 нэгж хувиар өссөн үзүүлэлт юм. Харин өөрийн хөрөнгийн өгөөжийн салбарын хэмжээнд 3.1 хувь байгаа бөгөөд үүнээс урт хугацаат даатгалын өөрийн хөрөнгийн өгөөж 0.9 хувь, давхар даатгал 4.7 хувь гарсан нь өмнөх оны мөн үеэс 2.3 нэгж хувиар өссөн үзүүлэлт боллоо.

Нийт даатгалын салбарын татварын дараах цэвэр ашиг тайлант улиралд 3.6 тэрбум төгрөгт хүрсэн нь өмнөх оны мөн үеэс 306 хувиар өссөн үзүүлэлттэй байна. Үүнээс ердийн даатгалын компаниудын татварын дараах цэвэр ашиг хамгийн их дүнгээр буюу 2.6 тэрбум төгрөгөөр өсөж 2.4 тэрбум төгрөг болсон байна. Харин урт хугацаат даатгалын компани 0.06 тэрбум төгрөг, давхар даатгалын компани 1.1 тэрбум төгрөгийн цэвэр ашигтай ажиллажээ.

Даатгалын салбарын тогтвортой байдал

2018 оны 1 дүгээр улирлын байдлаар хураамжийн орлогоос гадаадын давхар даатгалын компанид төлж байгаа төлбөр 12.6 тэрбум төгрөг буюу нийт хураамжийн орлогын 35.5 хувийг эзэлсэн бол өмнөх 5 жилийн 1 дүгээр улирлуудын дундаж 47.7 хувьтай байв. Нийт давхар даатгалын төлбөрийн 99.96 хувийг ердийн даатгал, 0.04 хувийг урт хугацаат даатгалын компани шилжүүлсэн ба ердийн даатгалын компани хураамжийн орлогын 35.9 хувийг, урт хугацааны даатгалын компани 1.5 хувийг давхар даатгалд тус тус төлжээ.

Давхар даатгалын үндэсний компани байхгүй байгаа нь даатгалын салбар дахь гадаад валютын гадагшлах урсгалыг нэмэгдүүлэх үндсэн шалтгаан болж, цаашид салбарын тогтвортой байдалд сөрөг нөлөө үзүүлэх магадлал бий болгож байна. Даатгалын салбар нь нийгэм, эдийн засагт учрах хүлээгдээгүй эрсдэлийг бууруулж, санхүүгийн тогтвортой байдлыг хангах үндсэн чиг үүргийг хэрэгжүүлдэг хэдий ч, даатгалын салбарын өөрийн тогтворгүй байдал, системийн эрсдэлийн түвшин нь эргээд санхүүгийн тогтвортой байдалд томоохон нөлөө үзүүлдэг.

Санхүүгийн тогтвортой байдлын зөвлөл /Financial stability board/ болон Олон улсын даатгалын хяналт, зохицуулалтын байгууллагуудын хороо /IAIS/-ноос даатгалын салбарт учирч буй системийн эрсдэлийг үндсэн гурван чиглэлийн хүрээнд тодорхойлжээ. Үүнд:

- ◆ Санхүүгийн зах зээлийн бусад оролцогчид /банк, үнэт цаасны компаниуд/-оос үүдэлтэй эрсдэлийн нөлөөлөл
- ◆ Даатгалын компани уг нөлөөлөлд хариу үйлдэл үзүүлснээр эрсдэл бууруулах чадвар
- ◆ Системийн хэмжээнд нөлөөтэй даатгалын компанийн эрсдэл

Тиймээс Олон улсын даатгалын хяналт, зохицуулалтын хорооноос даатгалын салбарын тогтвортой байдлыг хангах, системийн хэмжээнд нөлөөлөхүйц даатгалын компанийг тодорхойлох, түүнд хяналт тавих, системийн эрсдэлийг эрт илрүүлж, урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр 2010 оноос анхаарч, системийн хэмжээнд нөлөөлөхүйц даатгалын компанийг тодорхойлох үнэлгээний аргачлал, макро болон микро зохистой үзүүлэлтийн аргачлалыг боловсруулж, хөрөнгийн болон төлбөрийн чадварын шинэ стандарт, шаардлагуудыг бий болгоод байна.

Энэ хүрээнд тус байгууллагаас даатгалын салбар болон компаниудад учирч болох эрсдэлийг бууруулахын тулд макро болон микро зохистой үзүүлэлтийн хүрээнд хяналт, зохицуулалтыг хэрэгжүүлэхийг гишүүн орнуудын зохицуулах байгууллагуудад зөвлөсөн бөгөөд уг зөвлөмжийг хэрэгжүүлснээр даатгалын салбарт нөлөөлөхүйц макро эдийн засгийн хувьсагчдын нөлөөллийг зөв тодорхойлох, тулгарч болзошгүй системийн эрсдэлийг эрт илрүүлэх тогтолцоо бүрдэх, ирээдүйд бий болж болохуйц эрсдэлд хариу үйлдэл үзүүлэх боломж бүрдэнэ гэж үзэж байгаа юм.

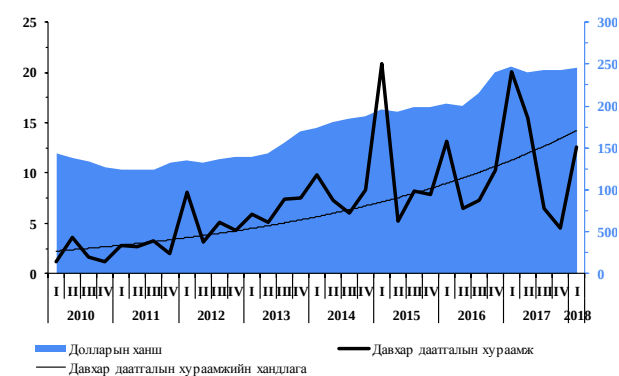
Даатгалын салбарын эмзэг байдал

Зах зээлийн эрсдэлийн хувьд хүүгийн хэлбэлзэл, хөрөнгийн зах зээлийн үнэлгээ, үл хөдлөх хөрөнгийн үнийн индекс, валютын ханш гэх мэт макро хүчин зүйлс багтана. Монгол улсын даатгалын зах зээлийн хамгийн том тулгамдаж буй асуудал нь валютын ханштай холбогдох эрсдэл юм. Дийлэнх даатгалын компаниуд гадны даатгалын компанид давхар даатгал хийлгэдэг бөгөөд сүүлийн 6 жилийн 1 дүгээр улирал бүр дунджаар 14 гаруй тэрбум төгрөгийг гадаад

валют хэлбэрээр шилжүүлсэн нь даатгалын нийт хураамжийн орлогын 38.8 хувийг эзэлж байна. Харин 2018 оны 1 дүгээр улирлын байдлаар энэхүү дүн нь 12.6 тэрбум төгрөг болж буурсан нь нийт хураамжийн орлогын 35.5 хувийг эзэллээ. Даатгалын салбар өргөжихийн хэрээр тус салбар дахь гадаад валютын гадагшлах урсгал нэмэгдэж байгаа нь салбарын тогтвортой байдалд сөрөг нөлөө үзүүлэх эрсдэлийг бий болгож байна. Түүнчлэн сүүлийн жилүүдэд төгрөгийн ам.доллартай харьцах ханш суларч буй нь даатгалын компаниудад томоохон дарамт үүсгэх болсон байна.

Дүрслэл 2.40

Давхар даатгалын хураамж ба ам.долларын ханш

Эх сурвалж: Санхүүгийн зохицуулах хороо.

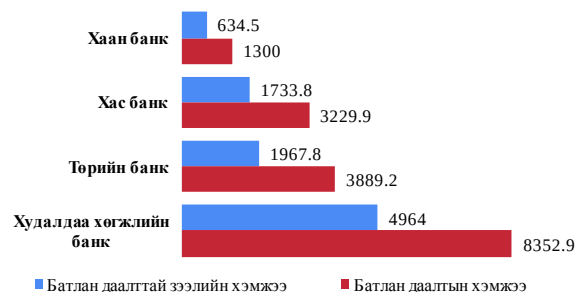
ЗЭЭЛИЙН БАТЛАН ДААЛТЫН ҮЙЛЧИЛГЭЭ ҮЗҮҮЛЭГЧ БАЙГУУЛЛАГА

Зээлийн батлан даалтын сан нь эргэлтийн хөрөнгийн, хөрөнгө оруулалтын, бичил зээлийн гэсэн 3 төрлөөр батлан даалтын үйл ажиллагаа эрхэлж байгаа бөгөөд нэг удаа гаргах батлан даалтын дээд хэмжээ нь 250.0 сая төгрөг байна. 2018 оны 1 дүгээр улирлын байдлаар нийт 16.8 тэрбум төгрөгийн зээлийн багцад 9.3 тэрбум төгрөгийн батлан даалтыг гаргажээ.

Зээлийн батлан даалтын сан нь 2018 оны 1 дүгээр улиралд нийт гаргасан батлан даалтын 23.2 хувийг Төрийн банк, 7.8 хувийг Хаан банк, 49.8 хувийг Худалдаа хөгжлийн банк, 19.3 хувийг Хас банкны зээлэнд тус тус гаргасан байна.

Дүрслэл 2.41

Батлан даалт гаргасан байдал болон санхүүжилтийн эх үүсвэр

№	Үзүүлэлтүүд /Хуримтлагдсан дүнгээр/	2018Q1
1	Батлан даалтын хэмжээ	9300.1
1.1	Үүнээс: Хугацаа хэтэрсэн	216.7
1.2	Чанаргүй	4150.4
2	Батлан даалт гаргасан зээлийн дүн	16772.0
2.1	Үүнээс: Хугацаа хэтэрсэн	503.0
2.2	Чанаргүй	9103.6

Эх сурвалж: Санхүүгийн зохицуулах хороо.

ХӨДӨӨ АЖ АХУЙН БИРЖ БА ТҮҮХИЙ ЭДИЙН АРИЛЖАА

Хөдөө аж ахуйн бирж ТӨХХК нь 2018 оны 1 дүгээр улиралд 42.4 тэрбум төгрөгийн арилжааг хийсэн нь өмнөх оны мөн үеэс 11.7 тэрбум төгрөг буюу 38 хувиар өссөн үзүүлэлт юм. Үүнд 5.6 тэрбум төгрөгийн ямааны ноолуур, 2.9 тэрбум төгрөгийн хонины ноос, 0.04 тэрбум төгрөгийн тэмээний ноос, 0.12 тэрбум төгрөгийн хонины болон тэмээний завод ноос, 33.75 тэрбум төгрөгийн ямааны завод ноос тус тус арилжсан байна.

ХАА-н гаралтай түүхий эдийн биржийн жилийн дундаж арилжаа 480 орчим тэрбум төгрөг байгаа бөгөөд үүний 68 орчим хувь нь жилийн 2 дугаар улиралд хийгддэг.

2015 оны хавраас эхэлж тус биржээр хүнсний улаан буудай арилжаалж эхэлсэн бөгөөд 2018 оны 1 дүгээр улирлын байдлаар 8 төрлийн хөдөө аж ахуйн гаралтай бараа, түүхий эд арилжаалагдаж байгаа юм.

Хүснэгт 2.14

Хөдөө аж ахуйн бирж дээрх түүхий эдийн арилжааны үнийн дүн

Барааны нэр	Арилжааны дүн/тэрбум төгрөг/ 2018Q1
Ямааны ноолуур	5.6
Хонины ноос	2.9
Тэмээний ноос	0.0
Ямааны завод ноос	33.8
Завод ноос	0.1
Нийт	42.4

Эх сурвалж: Санхүүгийн зохицуулах хороо.

САНХҮҮГИЙН САЛБАРЫН ДЭД БҮТЭЦ, ТҮҮНИЙ ИНСТИТУЦИ

3.1 ХУУЛЬ, ЭРХ ЗҮЙН ОРЧИНД ГАРСАН ӨӨРЧЛӨЛТ

Монгол Улсын хууль тогтоомжийг 2020 он хүртэл боловсронгуй болгох үндсэн чиглэл, Эдийн засгийг сэргээх хөтөлбөр, МУ-ын Засгийн газраас ОУВС-тай хамтран хэрэгжүүлж буй “Өргөтгөсөн санхүүжилтийн хөтөлбөр”-ийн үндсэн нөхцөл, Төрөөс мөнгөний бодлогын талаар 2018 онд баримтлах үндсэн чиглэл зэрэг бодлогын баримт бичгүүдэд банк, санхүүгийн салбарын голлох хуулиудад нэмэлт, өөрчлөлт оруулах, зарим хуулийг шинэчлэн найруулах, шинээр боловсруулах замаар санхүүгийн тогтвортой байдлыг хангах, харилцагч, хадгаламж эзэмшигчийн эрх, ашгийг хамгаалах талаар тусгагдсан билээ.

Энэ хүрээнд Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн 2017 оны А-10 болон А-97 дугаар тушаалаар “Банкны салбарын хууль, эрх зүйн шинэтгэлийн хөтөлбөр”-ийг батлан хэрэгжүүлж байна. Тайлант хугацаанд уг хөтөлбөрийн дагуу i) Төв банк /Монголбанк/-ны тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай ii) Банкны тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай iii) Банкин дахь мөнгөн хадгаламжийн даатгалын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай iv) Мөнгө угаах болон терроризмын санхүүжилттэй тэмцэх тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслүүдийг боловсруулан хууль санаачлагчид уламжилж, улмаар УИХ-аар батлуулаад байна.

Төв банк /Монголбанк/-ны тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг 2018 оны 1 дүгээр сарын 12-ны өдрийн УИХ-ын хуралдаанаар батлуулав:

Төв банк (Монголбанк)-ны тухай хуульд дараах голлох нэмэлт, өөрчлөлтүүд орсон байна. Үүнд:

- ◆ Мөнгөний бодлогын шийдвэр гаргах үйл ажиллагаанд хамтын удирдлагын зарчим нэвтрүүлэх, төв банкны бие даасан, хараат бус байдлыг нэмэгдүүлэх, банкинд тавих төв банкны хяналт шалгалттай холбоотой асуудлыг банкны хяналт шалгалтын мэргэшсэн бүтэц бүхий хороо олонхын саналаар шийдвэрлэх;
- ◆ Төв банкны үйл ажиллагаанд төдийлөн хамаарахгүй төсвийн шинжтэй аливаа төсөл, хөтөлбөрийг санхүүжүүлэхийг хязгаарлах;
- ◆ Мөнгөний бодлогын хэрэгслийг нэмэгдүүлэн тодорхойлох;

Тус хуулийн төсөл батлагдсанаар Монголбанкны бие даасан, хараат бус байдал бэхжих, Монголбанкны бодлого, үйл ажиллагаа, удирдлага, засаглал олон улсын жишигт нийцэх, мөнгө, санхүүгийн тогтвортой байдал хангагдах, Монгол Улсын эдийн засаг тогтвортой өсөх зэрэг таатай нөхцөлүүд бүрдлээ.

Банкны тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг 2018 оны 1

дүгээр сарын 18-ны өдөр УИХ-аар баталлаа:

Дэлхийн өндөр хөгжилтэй, томоохон улс орнуудад төдийгүй Монгол Улсад 2000 оны сүүлээр нүүрлэсэн банк, санхүүгийн хямралын нэг гол шалтгаан нь банкинд тавигдах хяналт шалгалт нь эрсдэлд суурилаагүй, нийцлийн шинж чанартай хяналт хэрэгжүүлж байснаас үүдэлтэй болохыг судлаачид тогтоосон. Түүнчлэн системийн шинжтэй, санхүүгийн хямрал нь тухайн улс орны эдийн засаг, хүн амын амьжиргааны түвшинд ноцтой хор хохирол учруулж болохыг онцолсон байдаг. Банкны хяналт шалгалт, эрсдэлийн удирдлагыг боловсронгуй болгох, санхүүгийн тогтвортой байдлыг хангахад чиглэсэн шинэчлэл дэлхийн олон улс оронд өрнөж, банк санхүүгийн салбарын үйл ажиллагаа, зохицуулалтын стандартууд болох Базел III-ын стандарт 2011 онд, банкны хяналт шалгалтын Базелийн хорооны үндсэн зарчмууд 2012 онд, банк санхүүгийн байгууллагын бүтцийн өөрчлөлтийн зарчмууд 2014 онд тус тус шинэчлэгдэн мөрдөгдөж байна.

Иймд банкны хяналт шалгалт, зохистой засаглал, удирдлагын эрх зүйн орчныг сайжруулж олон улсын зарчим стандартыг нэвтрүүлэх зорилгоор Банкны тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг баталсан.

Банкны тухай хуулийн нэмэлт, өөрчлөлтөөр банк үүсгэн байгуулагч, хувьцаа эзэмшигч, төлөөлөн удирдах зөвлөлийн гишүүн, гүйцэтгэх удирдлагад тавих шалгуурыг сайжруулах, банкны эрсдэлийг бууруулах, банкинд авах албадлагын арга хэмжээг зөвхөн зөрчил гарсны дараа бус, зөрчил үүсч болзошгүй эрсдэлийн түвшинд хүрсэн тохиолдолд урьдчилан сэргийлэх байдлаар хэрэгжүүлж, банк санхүүгийн тогтолцооны

тогтвортой байдлыг хангахад чиглэсэн бүтцийн өөрчлөлтийн арга хэмжээний эрх зүйн үндэслэлийг шинээр хуульчлах, албадлагын арга хэмжээний үр нөлөөг нэмэгдүүлэх, албадлагын арга хэмжээг банкны хяналт шалгалтаар тогтоосон дутагдал, эрсдэлийн түвшинд үндэслэдэг байх зохицуулалтыг нэмж тусгасан.

Уг хууль батлагдсанаар Монголбанкнаас банкинд тавьж буй хяналт шалгалтын эрх зүйн зохицуулалт сайжирч, түүнийг олон улсын жишгийн дагуу хэрэгжүүлэх, банк санхүүгийн салбарт бий болж болзошгүй эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх, банк, санхүүгийн тогтвортой байдлыг хангах, банкны салбарын хөгжлийн суурийг бэхжүүлэх, эдийн засгийн өсөлтийг дэмжихэд түлхэц болох чухал ач холбогдолтой юм.

Банкин дахь мөнгөн хадгаламжийн даатгалын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг 2018 оны 2 дугаар сарын 18-ны өдөр УИХ-аас баталлаа:

Банкин дахь мөнгөн хадгаламжийн даатгалын тухай хуулийг банкны салбарын хууль, эрх зүйн шинэчлэлтэй уялдуулах, Олон Улсын Хадгаламжийн даатгагчдын холбооны “Хадгаламжийн даатгалын үр дүнтэй тогтолцооны үндсэн зарчим”-д тусгагдсан Хадгаламжийн даатгалын корпорацийн засаглал, хамтын ажиллагаа, сангийн эх үүсвэр, зарцуулалт, даатгалын хамрах хүрээ, хадгаламж эзэмшигчдэд нөхөн төлбөр олгох зарчмуудтай нийцүүлэх зорилгоор тус хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг боловсруулсан. Улмаар Банкин дахь мөнгөн хадгаламжийн даатгалын тухай хуульд хийсэн олон улсын зарчмын нийцлийн үнэлгээний үр дүн, зөвлөмжид тулгуурлан уг хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан болно.

Хуульд оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтийн гол агуулга нь:

- ◆ Даатгалын тохиолдлыг тооцох;
- ◆ Даатгалын хураамж тооцох хэмжээг тодорхой болгох;
- ◆ Хадгаламж эзэмшигчид даатгалын нөхөн төлбөр төлөх хэлбэрийг банкинд данс нээж шилжүүлэх байдлаар өргөжүүлж, нөхөн төлбөр олгож эхлэх хугацааг богиносгох;
- ◆ Хадгаламж эзэмшигчид даатгалын нөхөн төлбөр олгох хэмжээ нь өв залгамжлал, банк өөрчлөн байгуулагдах, банкны шилжүүлгийн арга хэмжээнээс хамаарч тодорхой хугацаанд мөрдөгддөг байх;
- ◆ Хадгаламж эзэмшигчид хадгаламжийн шаардах эрхээ хангах боломжит хугацаа олгох;
- ◆ Банкинд бүтцийн өөрчлөлт хийх, эрх хүлээн авах үед хадгаламжийн даатгалын корпорацийн оролцоо, эрх үүргийг тодорхой болгох;
- ◆ Банкны тогтолцооны тогтвортой байдлыг хангах, даатгалын тохиолдол үүссэн үед хадгаламжийн даатгалын корпорацийн оролцоо, чиг үүргийг шинэчлэх зэрэг болно.

Хууль батлагдсанаар хадгаламж эзэмшигчийн банкинд итгэх итгэл бэхжиж “банкнаас дайжих” эрсдэл буурах, бүтцийн өөрчлөлтийн арга хэмжээг үр дүнтэй хэрэгжүүлэх нөхцөл бүрдэнэ. Түүнчлэн хадгаламжийн даатгалын үйл ажиллагаа эрхэлдэг байгууллагын эрх зүйн байдал, чиг үүрэг нь олон улсын чиг хандлагын дагуу “мөнгөн хадгаламжийн даатгалын нөхөн төлбөрийг олгох үйл ажиллагаа явуулах” үйл ажиллагаа гэхээсээ илүүтэйгээр “алдагдал, эрсдэлийг бууруулах үйл ажиллагаа явуулах” хэлбэрээр өөрчлөгдөх чухал шинэчлэл болох юм.

Мөнгө угаах болон терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх тухай хуульд

нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг 2018 оны 4 дүгээр сарын 26-ны өдөр УИХ-аас баталсан.

Мөнгө угаахтай тэмцэх санхүүгийн хориг арга хэмжээ хэрэгжүүлэх байгууллага (ФАТФ)-ын Ази номхон далайн бүсийн мөнгө угаахтай тэмцэх бүлэг нь өөрийн гишүүн орны мөнгө угаах, терроризмтэй тэмцэх тогтолцоог тодорхой давтамжтай үнэлж, дүгнэдэг. ФАТФ-аас холбогдох үнэлэлт, дүгнэлтийг хийж Монгол Улсад нэн тэргүүнд авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээний талаарх зөвлөмж өгч тухай бүрт тайлагнахыг үүрэг болгосон. Түүнчлэн зөвлөмжийг хэрэгжүүлэх чиглэлд холбогдох арга хэмжээг аваагүй, эсхүл хэрэгжүүлээгүй тохиолдолд ФАТФ-ын “зөвлөмжийг хэрэгжүүлдэггүй улс буюу хар жагсаалт”, эсхүл “зөвлөмжийг хангалтгүй хэрэгжүүлдэг буюу саарал жагсаалт”-д орж, улмаар олон улсаас манай улсын эдийн засгийн аюулгүй байдал, санхүүгийн салбарт сөрөг нөлөө үзүүлэх хориг арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэх эрсдэлтэйг анхааруулсан байна. Иймд Монгол Улс нэн даруй өөрийн мөнгө угаах, терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх хууль, эрх зүйн орчныг ФАТФ-ын 40 зөвлөмжид нийцүүлэх талаар тодорхой арга хэмжээг авч ажилласан.

Дээр дурдсан хууль зүйн болон практик шаардлагуудад үндэслэн дараах асуудлуудыг зохицуулсан Мөнгө угаах болон терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг УИХ-аар батлууллаа. Үүнд:

- ◆ Санхүүгийн мэдээллийн албаны эрх зүйн байдал, үйл ажиллагааны чадамжийг бэхжүүлэх;
- ◆ Санхүүгийн үйлчилгээний хөгжил, техник технологийн өөрчлөлтөд нийцүүлэн “мэдээлэх үүрэгтэй этгээд”-ийн хүрээг өргөжүүлэх, тэдгээртэй холбоотой зохицуулалтыг нийцүүлэх;

- ◆ Мэдээлэх үүрэгтэй этгээдэд тавих хяналт шалгалтын тогтолцоог эрсдэлд суурилсан хэлбэрт оруулах нөхцөлийг бүрдүүлэх;
- ◆ Эдийн засгийн харилцаанд орж байгаа аливаа хөрөнгийн эцсийн өмчлөгчийн мэдээллийг үнэн зөв, бодитоор бүртгэх тогтолцоог бүртгэлийн байгууллагаар дамжуулан хэрэгжүүлэх;
- ◆ Хууль зөрчсөн хүн, хуулийн этгээдэд хүлээлгэх хариуцлагын тогтолцоог сайжруулах;
- ◆ Нэгдсэн үндэсний байгууллагын Аюулгүйн зөвлөлөөс гаргасан хориг арга хэмжээг хэрэгжүүлэх хууль, эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгох;
- ◆ Терроризмыг санхүүжүүлэхээс гадна үй олноор хөнөөх зэвсэг дэлгэрүүлэх аливаа үйл ажиллагааг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх зохицуулалтыг тусгах.

3.2 ТӨЛБӨР ТООЦООНЫ СИСТЕМ

Их дүнтэй төлбөр тооцооны систем

Төлбөрийн системийн оролцогч хоорондын их дүнтэй төлбөр тооцоог Монголбанкны “Банксүлжээ” системээр бодит цагийн горимоор гүйцэтгэж байгаа нь төлбөрийн системийн эрсдэлийг бууруулах, мөнгөн урсгалыг бодит цагаар хянах, мөнгөний бодлогын хэрэгжилтийг сайжруулах, заавал байлгах нөөцийг хангуулах боломжийг бүрдүүлдэг.

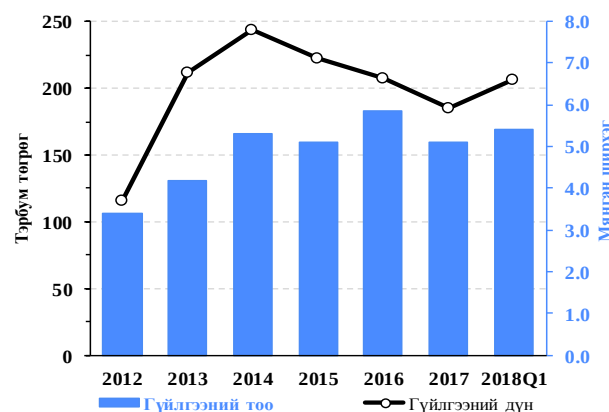
Их дүнтэй төлбөрийн системээр банк хоорондын төлбөр тооцоо, Сангийн яамны Төрийн сангийн газрын төлбөр тооцоо, Үнэт цаасны төлбөр тооцоог бодит цагийн горимоор гүйцэтгэж, бага дүнтэй төлбөрийн систем болон төлбөрийн картын системээс илгээсэн үр дүнгийн тооцооллыг оролцогч бүрийн харилцах дансанд тусгаж байна.

Сүүлийн таван жилийн байдлаар төлбөрийн системийн нийт гүйлгээний дүнгийн 94-98 хувь, гүйлгээний тооны 5-8 орчим хувь нь их дүнтэй төлбөр тооцооны системээр дамжиж

байгаа нь энэхүү системийг банк, санхүүгийн зах зээлийн дэд бүтцийн тогтвортой байдалд нэн чухал ач холбогдолтой болохыг харуулж байгаа юм.

Дүрслэл 3.1

Их дүнтэй төлбөр тооцооны системийн нэг өдрийн дундаж үзүүлэлт

Эх сурвалж: Монголбанк

Тайлант хугацаанд Банксүлжээ системээр нэг өдөрт дунджаар 206.6 тэрбум төгрөгийн 5.4 мянган ширхэг их дүнтэй гүйлгээ хийгдсэн үзүүлэлттэй байна.

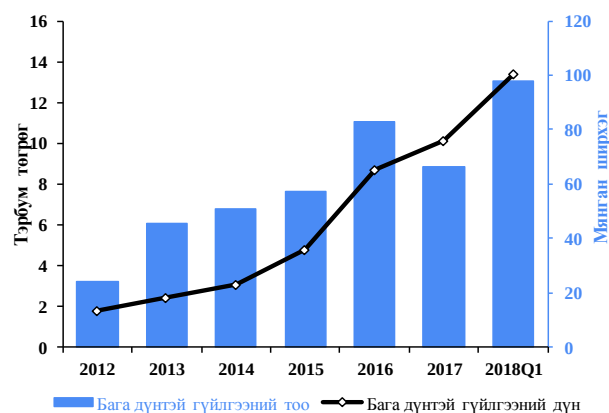
Бага дүнтэй төлбөр тооцооны систем

Үндэсний цахим гүйлгээний төв нь бага дүнтэй төлбөрийн системийн болон төлбөрийн картын системийн гүйлгээг бодит цагийн горимоор дамжуулж, үр дүнгийн тооцооллыг Банксүлжээ систем рүү дамжуулж байна.

Сүүлийн долоон жилийн байдлаар бага дүнтэй гүйлгээ нь төлбөрийн системийн нийт гүйлгээний дүнгийн 2-6 орчим хувийг, харин гүйлгээний тооны 92-95 хувийг тус тус эзэлж байгаа юм. Олон тооны хэрэглэгч, өргөн хүрээг хамарч байдаг тул энэ системийн найдвартай, тасралтгүй ажиллагаа нь харилцагчдын банкинд итгэх итгэлд ихээхэн нөлөө үзүүлдэг.

Дүрслэл 3.2

Бага дүнтэй төлбөр тооцооны системийн нэг өдрийн дундаж үзүүлэлт

Эх сурвалж: Монголбанк

ҮЦГТ нь 2018 оны 1 дүгээр улирлын байдлаар нэг өдөрт дунджаар 11.6 тэрбум төгрөгийн 311.6 мянган ширхэг бага дүнтэй гүйлгээ, 11.6

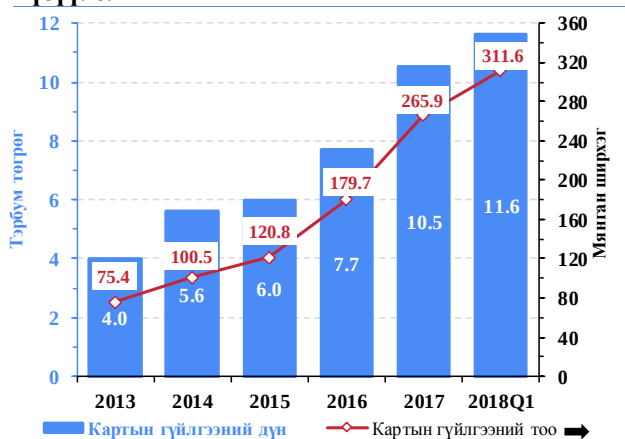
тэрбум төгрөгийн 185.1 мянган ширхэг картын гүйлгээг тус тус дамжуулжээ.

Үндэсний төлбөрийн систем

Монголбанк нь Монгол Улсын Үндэсний төлбөрийн системийн тогтвортой, тасралтгүй, найдвартай, үр ашигтай байдлыг ханган, бэлэн бус төлбөр тооцоог дэмжих бодлого баримтлан ажилладаг.

Дүрслэл 3.3

Картын гүйлгээний нэг өдрийн дундаж үзүүлэлт

Эх сурвалж: Монголбанк

Үндэсний төлбөрийн системийн тухай хууль батлагдаж, хүчин төгөлдөр мөрдөж байгаагийн хүрээнд төлбөрийн системийн эрх зүйн нарийн зохицуулалтыг хийх зорилгоор

холбогдох журам, дүрэмд нэмэлт өөрчлөлт оруулж, шаардлагатай баримт бичгийг шинээр боловсруулан ажиллаж байна.

Энэ ажлын хүрээнд “Их дүнтэй төлбөрийн системийн журам”, “Бага дүнтэй төлбөрийн системийн журам”, “Банкны төлбөрийн картын журам”-ыг Үндэсний төлбөрийн системийн тухай хуульд нийцүүлэн нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан. Мөн шинээр хөгжиж байгаа төгрөгийг орлох чухал төлбөрийн хэрэгслийн нэг болох цахим мөнгө, түүний үйл ажиллагааг зохицуулах зорилгоор “Цахим мөнгөний журам”-ыг шинээр боловсруулж, батлууллаа.

Ингэснээр техник, технологийн хөгжлийг даган төлбөрийн системд шинээр нэвтэрч буй төлбөрийн хэрэгслийг Монголбанкнаас зохицуулж, хянах болсноор тавигдах шаардлага, систем хоорондын харилцан зохицолдоо, нууцлал, аюулгүй байдал, харилцагчийн эрх ашгийн хамгаалах асуудлууд бүрэн хангагдахаар болж байна.

Төлбөрийн системийн хяналт

Үндэсний төлбөрийн системийн нэгдмэл байдлыг хангах, тогтвортой, тасралтгүй, найдвартай, үр ашигтай ажиллагаанд учирч болзошгүй эрсдэлийг удирдах, хэрэглэгчийн эрх ашгийг хамгаалах, оролцогчдын тэгш, тэнцвэртэй оролцоог дэмжих, системийн нууцлал, аюулгүй байдлыг хангах зарчмыг баримтлан төлбөрийн системд тавих хяналтыг хэрэгжүүлэн ажиллаж байна.

Төв банк (Монголбанк)-ны тухай хуулийн дагуу үндэсний мөнгөн тэмдэгтийг орлон

төлбөр тооцоонд хэрэглэгдэх төлбөрийн карт зэрэг төлбөрийн хэрэгслийн зөвшөөрлийг олгон, хяналт тавин ажиллаж байна. 2017 он гарснаас хойш Богд банк, Капитрон банк, Чингис хаан банкинд төлбөрийн картын нэмэлт зөвшөөрөл олгон, Төрийн банкинд төлбөрийн картын үйл ажиллагааны зөвшөөрлийг сунгаж, Хаан банк, Хас банкинд шинээр нэвтрүүлж буй процессорын үйл ажиллагаанд дүгнэлт гаргасан. Түүнчлэн, 2018 оны 1 дүгээр улиралд Чингис хаан

банкинд картын үйл ажиллагааны зөвшөөрөл олголоо.

Төлбөр тооцооны Банксүлжээ систем, олон улсын санхүүгийн мэдээний СВИФТ сүлжээний үйл ажиллагаанд төлөвлөгөөт шалгалтыг, түүнчлэн төлбөрийн системийн оролцогч 14 банк (Худалдаа хөгжлийн банк, Голомт банк, Хас банк, Улаанбаатар хотын банк, Үндэсний хөрөнгө оруулалтын банк, Капитрон банк, Тээвэр хөгжлийн банк, Капитал банк, ХААН банк, Ариг банк, Кредит банк, Чингис хаан банк, Төрийн банк, Богд банк)-ны их болон бага дүнтэй төлбөр тооцоо, картын төлбөр тооцоо, хөдөлгөөнт банкны үйлчилгээтэй холбоотой үйл ажиллагаа, мэдээллийн технологийн тасралтгүй, найдвартай ажиллагаанд иж бүрэн шалгалтыг тус тус хийж гүйцэтгэлээ.

Олон улсын төлбөр тооцооны банкны Төлбөрийн болон зах зээлийн дэд бүтцийн хороо (CPMI), Үнэт цаасны хороодын олон улсын байгууллага (IOSCO)-ын техникийн зөвлөлөөс гаргасан "Санхүүгийн зах зээлийн дэд бүтцийн зарчмууд" нь системийн хувьд нэн чухал систем болох Банксүлжээ систем болон Төв банкны үнэт цаасны төлбөр

тооцооны системийн түвшинд хэрхэн хэрэгжиж байгааг тодорхойлох үнэлгээ хийлээ. Энэ үнэлгээний үр дүнд "Санхүүгийн зах зээлийн дэд бүтцийн зарчмууд"-ын хэрэгжилтийн түвшинг ахиулж, тогтмол хангуулахад дэмжлэг үзүүлэх боломжтой болох юм.

Төлбөрийн системийн тасралтгүй, найдвартай ажиллагааг баталгаажуулж, төлбөр тооцооны болон клирингийн системүүдийн үйл ажиллагааны тайланг 7 хоногийн давтамжтайгаар гаргуулан, хяналтыг хэрэгжүүлж ажилласан. Ингэхдээ төлбөр тооцооны Банксүлжээ систем, олон улсын санхүүгийн мэдээний СВИФТ сүлжээ, Үндэсний цахим гүйлгээний төвийн хариуцан ажиллуулж буй Төлбөрийн картын нэгдсэн сүлжээ, бага дүнтэй гүйлгээний систем, Худалдаа хөгжлийн банкны картын свитчийн үйл ажиллагаанд мониторинг хийж, хяналтын тайланг сар бүрээр нэгтгэн удирдлагад танилцуулан, зохих үзүүлэлтийг хангаагүй зөрчил гаргасан оролцогчид цаг тухайд нь арга хэмжээ авч ажиллалаа.

3.3 САНХҮҮГИЙН ТОГТВОРТОЙ БАЙДЛЫН ЗӨВЛӨЛИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА

Төв банкны тухай хууль болон Санхүүгийн тогтвортой байдлын зөвлөл (СТБЗ)-ийн ажиллах дүрэмд заасны дагуу СТБЗ-ийн үйл ажиллагааны үндсэн хэлбэр нь түүний ээлжит болон ээлжит бус хуралдаан юм. Ээлжит хуралдааныг улирал бүр, ээлжит бус хуралдааныг цаг үеийн шинжтэй асуудлыг хэлэлцэх зорилгоор аль нэг талын санаачлагаар тухай бүр зохион байгуулдаг. Санхүүгийн тогтвортой байдлын тайлангийн өмнөх дугаар хэвлэгдэж олон нийтийн хүртээл болсноос хойшх хугацаанд СТБЗ нь 2017 оны 12 дугаар сарын 25-ны өдөр болон 2018 оны 2 дугаар сарын 09-ний өдрүүдэд ээлжит хуралдаанаа зохион байгууллаа.

2018 оны 2 дугаар сарын 09-ний өдрийн хуралдаанаар (i) “Монгол Улсын санхүүгийн зах зээлийг 2025 он хүртэл хөгжүүлэх үндэсний хөтөлбөрийн 2018 оны төлөвлөгөө”-ний төслийг Монголбанкны Ерөнхийлөгч, Сангийн сайд, Санхүүгийн зохицуулах хорооны даргын хамтарсан тушаалаар батлах тухай, (ii) Монгол улсын мөнгөний болон хөрөнгийн зах зээлийн цаашдын хөгжилд өгөх зөвлөмж, хэрэгжүүлэх шаардлагатай арга хэмжээний төлөвлөгөө, (iii) Хөрөнгийн зах зээл ба уул уурхай: Туршлага, Сорилт, Шийдэл, (iv) Даатгалын салбарын эрсдэлийн удирдлага ба бүтээгдэхүүн хөгжил зэрэг асуудлуудыг авч хэлэлцлээ. Дээрх хуралдаанаас гарсан шийдвэрийн дагуу Монгол Улсын санхүүгийн зах зээлийг 2025 он хүртэл хөгжүүлэх үндэсний хөтөлбөрийн 2018 оны төлөвлөгөө, Мөнгөний болон хөрөнгийн зах зээлийг хөгжүүлэх төлөвлөгөөг СТБЗ-ийн гишүүдийн хамтарсан тушаалаар баталж, холбогдох газрууд хэрэгжилтийг ханган ажиллаж байна.

Хадгаламжийн даатгал нь санхүүгийн аюулгүйн тогтолцоо /financial safety net/ болон

хямралын удирдлагын тогтолцооны нэг чухал бүрэлдэхүүн хэсэг байдаг. Энэ ч утгаараа УИХ-аас 2018 оны 1 дүгээр сарын 12-ны өдөр баталсан Төв банк /Монголбанк/-ны тухай хуулийн нэмэлт өөрчлөлтөөр Хадгаламжийн даатгалын корпорацийн гүйцэтгэх захирлыг СТБЗ-ийн бүрэлдэхүүнд нэмж оруулсан.

СТБЗ-ийн гишүүд 2018 оны 6 дугаар сарын 12-ны өдөр “Зээлийн хүүг бууруулах стратеги 2018-2023” болон ОУВС-гийн Өргөтгөсөн санхүүжилтийн хөтөлбөрийн хүрээнд заавал биелүүлэх шалгууруудын (structural benchmark) нэг болох “Чанаргүй активыг бууруулах стратегийн баримт бичиг”-ийг тус тус хамтарсан тушаалаар баталлаа.

СТБЗ-өөс санхүүгийн системийн эрсдэлийн үнэлгээ хийх, макро бодлогуудын харилцан уялдааг хангах, макро зохистой бодлогыг хэрэгжүүлэх ажлын хүрээнд санал боловсруулах, Монгол Улсын Санхүүгийн тогтвортой байдлын тайланг хагас жил тутам бэлтгэн, олон нийтэд хүргэх үүрэгтэй, байнгын үйл ажиллагаатай нэгж бий болгохоор шийдвэрлэсний дагуу СТБЗ-ийн Ажлын албыг Монголбанкинд төвлөрүүлэн ажиллуулж байна.

СТБЗ-ийн Ажлын алба нь Монголбанк, Сангийн яам, Санхүүгийн зохицуулах хорооны холбогдох газруудтай хамтран ажиллаж, тайлан мэдээллийг хүлээн авч, “Монгол Улсын Санхүүгийн тогтвортой байдлын тайлан”-гийн эхний 10 дугаарыг нэгтгэн боловсруулж, хэвлүүлэн, Монголбанкны цахим хуудаст байршуулж, олон нийтийн хүртээл болгосон бөгөөд ийнхүү 11 дэх дугаарыг Та бүхэнд хүргэж байна.